

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
Π.Μ.Σ. «ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ»

Διπλωματική Εργασία
Αρχίλοχος και Αλκαίος: Ποίηση και πόλεμος

Φοιτήτρια: Δέσποινα Βερρή
Επιβλέπων καθηγητής: Βασίλης Αναστασιάδης

Τριμελής Επιτροπή Αξιολόγησης
Βασίλης Αναστασιάδης
Βίκυ Ιακώβου
Ποθητή Χαντζαρούλα

Μυτιλήνη Σεπτέμβριος 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντομογραφίες	4
Πρόλογος	5
Εισαγωγή	6
1. Γενική πλαισίωση	6
2. Στοχοθεσία. Μέθοδος. Δομή της εργασίας	7
1^η ΕΝΟΤΗΤΑ	
ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΩΝ	8
1.1. Η γένεση της πόλης-κράτους	8
1.2. Αποικιστική εξάπλωση	9
1.3. Οπλιτική επανάσταση	10
1.4. Η εξέλιξη του αριστοκρατικού ιδεώδους	12
1.5. Αρχαϊκή λυρική ποίηση	13
2^η ΕΝΟΤΗΤΑ	
ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ: ΘΕΡΑΠΩΝ ΤΟΥ ΑΡΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ	
2.1. Η ζωή και το έργο του Αρχίλοχου	15
2.2. Τα χαρακτηριστικά της αρχιλόχειας ποίησης	17
2.3. Η στάση του Αρχίλοχου απέναντι στον πόλεμο	19
2.4. Πολεμικές τακτικές στην αρχιλόχεια ποίηση	30
2.5. Ιστορικά πολεμικά γεγονότα στα αρχιλόχεια έργα	34
2.6. Η αρχιλόχεια ποίηση ως «όπλο»	39
2.7. Ο πόλεμος ως «δάσκαλος» της ζωής στην αρχιλόχεια ποίηση	46
3^η ΕΝΟΤΗΤΑ	
ΑΛΚΑΙΟΣ: ΠΟΙΗΤΗΣ-ΕΝΟΡΧΗΣΤΡΩΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ	
3.1. Η ζωή και το έργο του Αλκαίου	49
3.2. Τα χαρακτηριστικά της αλκαϊκής ποίησης	51
3.3. Η στάση του Αλκαίου απέναντι στον πόλεμο	53
3.3.1. Η αλκαϊκή ποίηση ως «όπλο» κατά πολιτικών αντιπάλων	53
3.3.2. Ο μύθος και η επική παράδοση ως «όπλο» στην ποίηση του Αλκαίου	71
3.3.3. Αλληγορική αλκαϊκή ποίηση και πόλεμος	78
3.3.4. Αλκαϊκή ποίηση και ιστορική πολεμική δραστηριότητα	85
3.3.5. Αλκαϊκά έργα: Πολεμική τακτική μέσης αρχαϊκής περιόδου	90

4^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΛΚΑΙΟΣ «ΔΙΑΛΕΓΟΝΤΑΙ»

4.1. Ο Αρχίλοχος, ο Αλκαίος και η εποχή τους 92

4.2. Η αρχιλόχεια ποίηση σε σχέση και αντιπαραβολή με την αλκαϊκή 94

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 98

Βιβλιογραφία 100

Συντομογραφίες

- D Diehl, E. και R. Beutler (1952) *Anthologia Lyrica Graeca, fasc. III*, Λειψία: Teubner.
- Ed Edmonds, J. M. (1931) *Greek Elegy and Iambus*, Λονδίνο: Harvard University Press.
- L-P Lobel, E. και Page, D. (1955) *Poetarum Lesbiorum Fragmenta*, Οξφόρδη: Clarendon Press.
- V Voigt, E. M. (1971) *Sappho et Alcaeus Fragmenta*, Άμστερνταμ: Polak and van Genneep.
- W West, M. L. (1972) *Iambi et elegi Graeci*, Οξφόρδη: Clarendon Press.
- West, M. L. (1980) *Delectus Ex Iambis et elegis Graecis*, Οξφόρδη: Oxford University Press.
- Δα Δάλλας, Γ. (1993) *Αρχαίοι Λυρικοί Ιαμβογράφοι*, Αθήνα: Νεφέλη.

Πρόλογος

Παρακολουθώντας το Π.Μ.Σ. «Κρίση και Ιστορική Αλλαγή» άρχισαν να φωτίζονται στον θόλο της σκέψης μου νέες έννοιες και να διευρύνονται οι γνωστικοί μου ορίζοντες, ενώ κινήθηκε έντονα το ενδιαφέρον μου για έρευνα. Διαπίστωσα ότι οι ποικίλες κρίσεις που βιώνουν οι άνθρωποι στο πέρασμα των αιώνων συνδέονται με ανακατατάξεις και συχνά με πολεμικές ρήξεις, οι ίδιες όμως καθίστανται και πηγές δημιουργίας. Στην παρούσα εργασία μου, λοιπόν, θέλησα να μελετήσω και να προσεγγίσω συγκριτικά το σωζόμενο έργο δύο σπουδαίων αρχαϊκών ποιητών, του Αρχίλοχου και του Αλκαίου, σε σχέση με την πολεμική πραγματικότητα που βίωσαν. Ο πόλεμος λειτούργησε ως γενεσιουργός δύναμη στη σκέψη τους, μιας και μέσω της ποίησής τους λειτούργησαν επαναστατικά, συντελώντας στη μετάβαση από την ηρωική περίοδο σε μια νέα πραγματικότητα απομάγευσης του κόσμου. Πρωτοπορώντας στην «προσωπική» ποίηση και περισσότερο ή λιγότερο συμβιβασμένοι με τα ήθη της κοινότητάς τους, επηρέασαν τον τρόπο σκέψης των συγχρόνων τους, αλλά και των μεταγενέστερων. Έδωσαν ώθηση για δημιουργία και κίνησαν το ενδιαφέρον για μελέτη και έρευνα έως τις μέρες μας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς όλους τους διδάσκοντες του Π.Μ.Σ. «Κρίση και Ιστορική Αλλαγή» για τις γνώσεις που μου μεταλαμπάδευσαν, για την καθοδήγηση στη χρήση των εργαλείων της ιστορικής έρευνας, την ενθάρρυνση για εμπάθυνση στη γνώση και την άψογη ακαδημαϊκή συμπεριφορά τους. Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερω τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου κ. Βασίλη Αναστασιάδη για την ουσιαστική καθοδήγησή του στην οργάνωση και συγγραφή του κειμένου μου, την ενθάρρυνση, τη θετική διάθεση και τον χρόνο που αφιέρωσε για επιστημονικές υποδείξεις, επισημάνσεις, διορθώσεις, καθώς και για την ανατροφοδότηση με βιβλιογραφικό υλικό, που κατέστησαν δυνατή την ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Εισαγωγή

1. Γενική πλαισίωση

Ο Αρχίλοχος και ο Αλκαίος ως λυρικοί ποιητές, συνέδεσαν σε σημαντικό βαθμό την ποίησή τους με την πολεμική πραγματικότητα του τόπου και της εποχής τους. Κατά τα αρχαϊκά χρόνια παρατηρούνται ανακατατάξεις στον ελλαδικό χώρο, καθώς τότε διαμορφώνεται ο θεσμός της πόλης-κράτους, πραγματοποιείται ο Β΄ Αποικισμός, γνωρίζει μεγάλη άνθιση το εμπόριο, χρησιμοποιείται το νόμισμα στις συναλλαγές, διαμορφώνονται νέες κοινωνικές τάξεις, εξελίσσονται οι πολιτικοί θεσμοί, καταργείται η βασιλεία στο πλαίσιο πολιτικών αναταραχών, αναδύονται τυραννίδες και σε πολλές περιπτώσεις προετοιμάζεται το έδαφος για την εμφάνιση της δημοκρατίας. Παράλληλα, λαμβάνουν χώρα πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ των πόλεων-κρατών και των γειτονικών τους λαών κατά την εδραίωση της εξουσίας τους. Στο πλαίσιο αυτό γεννιέται η οπλική φάλαγγα που συνδέεται με την κοινωνική οργάνωση εντός των ελληνικών πόλεων. Κατά την περίοδο αυτή των έντονων ανακατατάξεων και αλλαγών, και συγκεκριμένα τον 7^ο αιώνα, γεννιούνται και δρουν ο Αρχίλοχος ο Πάριος και ο Αλκαίος ο Μυτιληναίος, επηρεάζοντας με το έργο τους τους συγχρόνους τους και τους μεταγενέστερους.

Ο Αρχίλοχος και ο Αλκαίος έχουν χαρακτηριστεί «στρατιώτες ποιητές»,¹ καθώς συνέδεσαν την ποίησή τους με τη στρατιωτική τους ιδιότητα και με τα έργα τους στήριξαν την πολεμική δράση των συντρόφων τους. Ο πρώτος μεσουρανή στα μέσα του 7^{ου} αιώνα π.Χ. και εκφράζει τα ιδεώδη των ανθρώπων της εποχής του, μιας εποχής μετακινήσεων των ελληνικών πληθυσμών και αποικιοκρατίας. Ο δεύτερος, αριστοκρατικής καταγωγής, όπως και ο πρώτος, αναπτύσσει δράση στο μεταίχμιο του 7^{ου} και 6^{ου} αιώνα π.Χ.. Εκφράζει μέσω της ποίησής του τα ιδεώδη της τάξης του, ενώ εμπλέκεται ενεργά στις εμφύλιες διαμάχες της πόλης του για την εξουσία και τάσσεται εναντίον της τότε τυραννίδας. Η ποίηση των δύο αυτών ποιητών είναι «προσωπική» και, είτε αναφέρεται άμεσα είτε έμμεσα στον πόλεμο, βρίθκει υβριστικών στοιχείων έναντι των αντιπάλων τους. Έτσι αποκτά πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις. Τα έργα του Αρχίλοχου και του Αλκαίου σώζονται αποσπασματικά και, παρά τις μεταξύ τους διαφορές, προδίδουν την έκρυθμη κατάσταση της εποχής τους, καθώς και τις αξίες και τα βιώματα των αρχαϊκών ανθρώπων.

---

¹ Podlecki 1969, 73.

2. Στοχοθεσία. Μέθοδος. Δομή της εργασίας

Κύρια στόχευση της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της σχέσης της ποίησης και του πολέμου, εμβαθύνοντας στα σωζόμενα έργα των αρχαϊκών ποιητών Αρχίλοχου και Αλκαίου. Στο πλαίσιο αυτό τίθεται ως στόχος να αναδειχθούν οι αξίες και ο τρόπος σκέψης και δράσης των ποιητικών υποκειμένων και των ανθρώπων που τα πλαισιώνουν. Τέλος, διερευνώντας συγκριτικά τα συγκεκριμένα ποιητικά κείμενα, αναζητούνται οι ομοιότητες και οι διαφορές των αντιλήψεων των δύο ποιητών σχετικά με τον πόλεμο (εξωτερικό ή εμφύλιο).

Ουσιαστικά, στην εργασία αυτή αντιμετωπίζονται τα ποιητικά έργα του Αρχίλοχου και του Αλκαίου από ιστορική σκοπιά και επιχειρείται η ανάδειξη του ρόλου της ποίησης είτε ως τρόπου έκφρασης ενός πολεμιστή-ποιητή είτε ως «όπλου» έναντι πολιτικών-προσωπικών αντιπάλων εντός της πόλεως-κράτους. Σε κάθε περίπτωση, οι διαπιστώσεις μας τεκμηριώνονται με την παράθεση χωρίων των ωδών από το πρωτότυπο και από μετάφραση. Για τη σφαιρικότερη πλαισίωση του θέματος, εκτίθεται και η βιβλιογραφική συζήτηση για το εν λόγω ζήτημα από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας.

Ως προς τη δομή της, η εργασία διακρίνεται σε τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζεται το ιστορικό πλαίσιο δράσης των δύο ποιητών. Η δεύτερη ενότητα επικεντρώνεται στον σχολιασμό των έργων του Αρχίλοχου που σχετίζονται με τον πόλεμο, εμπνέονται από αυτόν ή λειτουργούν ως «όπλο» έναντι πολιτικών ή προσωπικών αντιπάλων του ποιητικού υποκειμένου. Στην τρίτη ενότητα διερευνώνται οι σωζόμενες ωδές του Αλκαίου που συνδέονται με την πολεμική πραγματικότητα και, κυρίως, με τις εμφύλιες διαμάχες στη Μυτιλήνη της μέσης αρχαϊκής εποχής. Στις προαναφερόμενες ενότητες αναδεικνύεται ο τρόπος που αντιμετωπίζουν τα υποκείμενα τον πόλεμο, οι αξίες και οι επιδιώξεις τους, καθώς και η ιστορική πολεμική πραγματικότητα. Προηγουμένως, προτάσσονται σύντομες βιογραφικές πληροφορίες για τους δημιουργούς. Ακολουθεί η τέταρτη ενότητα, όπου παρουσιάζεται συγκριτικά ο τρόπος αντιμετώπισης του πολέμου από τους δύο ποιητές με γνώμονα τα έργα τους. Η εργασία ολοκληρώνεται με συμπεράσματα σχετικά με τη συνολική διερεύνηση του θέματός μας.

1^η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΩΝ

Η αρχαϊκή εποχή (8^{ος}-6^{ος} αιώνας π.Χ.) χαρακτηρίζεται ως μια ταραγμένη περίοδος με συνεχείς κρίσεις και ανακατατάξεις.² Στο πλαίσιο αυτό γεννιέται η πόλη-κράτος και συντελούνται σημαντικές κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές μεταβολές που επηρεάζουν καίρια τις κατοπινές εποχές.

Ιστορικά στοιχεία για την αρχαϊκή πραγματικότητα, πέρα από τα αρχαιολογικά τεκμήρια και τις μεταγενέστερες γραπτές πηγές, παρέχει η λυρική ποίηση που γεννιέται αυτή την περίοδο και σώζεται σήμερα είτε στο πρωτότυπό της, πλην όμως αποσπασματικά, είτε μέσω των αναφορών μεταγενέστερων σχολιαστών.³

1.1. Η γένεση της πόλης-κράτους

Στην αυγή της αρχαϊκής περιόδου το φυλετικό κράτος της ομηρικής εποχής, με πυρήνα του τον αριστοκρατικό οίκο, αρχίζει να παρακμάζει, ενώ αναδεικνύεται ως κύρια μορφή κοινωνικής οργάνωσης η πόλη-κράτος, η σημαντικότερη καινοτομία αυτή την εποχή.⁴ Η μετάβαση βέβαια γίνεται σταδιακά και δεν είναι όμοια σ' όλες τις περιοχές του ελλαδικού χώρου. Παρ' όλα αυτά, παρατηρείται ένα στοιχειώδες πρότυπο πολιτικής οργάνωσης: ο βασιλιάς, ο κάτοχος της συγκεντρωτικής εξουσίας του φυλετικού κράτους και ηγέτης του ισχυρότερου οίκου, σταδιακά υποσκελίζεται από τα μέλη των ισχυρών οικογενειών, τους αριστοκράτες. Αυτοί οι κάτοχοι μεγάλων εκτάσεων γης αναλαμβάνουν την πολιτική, στρατιωτική και θρησκευτική εξουσία, ενώ παράλληλα ελέγχουν την απονομή της δικαιοσύνης.⁵

Ψήγματα αυτών των πολιτειακών μεταβολών, που συνδέονται με την οικονομική πραγματικότητα, διακρίνονται ήδη κατά την εποχή συγγραφής των ομηρικών επών.⁶ Συγκεκριμένα, την αρχαϊκή εποχή η γεωργία αναδεικνύεται ως βασικός τομέας της οικονομίας έναντι της μέχρι τότε κτηνοτροφίας. Ουσιαστικά, περί τα μέσα του 8^{ου} αιώνα π.Χ., συντελείται μια οικονομική επανάσταση, καθώς με την αύξηση της

---

² Mossé 2001, 103· Austin και Vidal-Naquet 1998, 84.

³ Donlan 1980, 35.

⁴ Austin και Vidal-Naquet 1998, 66, 77· Donlan 1980, 30.

⁵ Στο ίδιο, 38.

⁶ Mossé 2001, 102-109.

γεωργικής παραγωγής δίνεται ώθηση στη βιοτεχνία και αναπτύσσεται το εμπόριο, κυρίως το θαλάσσιο, που χρηματοδοτείται από τους εύπορους γαιοκτήμονες.⁷

Οι οικονομικές αυτές μεταβολές συντελούνται στο πλαίσιο της πόλης-κράτους που ιδρύεται στους πρόποδες ακροπόλεων για την προστασία από τους εχθρούς. Αυτή έχει ως πυρήνα το άστυ, ελέγχει εκτάσεις γης και διαθέτει λιμάνι, παρότι στις περισσότερες περιπτώσεις το άστυ δεν είναι παραθαλάσσιο, ενώ ευνοείται για την χάραξη των ορίων της από τον φυσικό κατακερματισμό του ελληνικού εδάφους. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνονται οι στρατιωτικές, πολιτικές, νομικές και οικονομικές σχέσεις μεταξύ των αυτοπροσδιοριζόμενων πολιτών, ενώ παράλληλα ιδρύονται και λατρευτικοί χώροι όπου σφυρηλατείται η κοινωνική συνοχή.⁸

1.2. Αποικιστική εξάπλωση

Τον 8^ο αιώνα π.Χ. οι πόλεις αντιμετωπίζουν το φάσμα μιας οικονομικής κρίσης που συνδέεται άμεσα και έμμεσα με τη γη. Συγκεκριμένα, η υπερπαραγωγή προϊόντων, πέρα από την ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας, έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του πληθυσμού και κατ' επέκταση την άνιση κατανομή γης ή ακόμη την έλλειψή της (*στενοχωρία*).⁹ Σε αυτό το φαινόμενο συντελεί το γεγονός ότι η γη ήταν σε μεγάλο βαθμό στα χέρια των αριστοκρατών, οι οποίοι, προσπαθώντας να αυξήσουν το κύρος τους και να καταλάβουν την εξουσία στο πλαίσιο ανταγωνισμών των αριστοκρατικών φατριών, καταπίεζαν τους μικρούς και μεσαίους καλλιεργητές, υποβιβάζοντάς τους σε εξαρτημένους αγρότες. Η κατάσταση αυτή είχε ως επακόλουθο, με τη σειρά της, μια εσωτερική κρίση που, παράλληλα με τις ανάγκες για αγαθά και κυρίως μέταλλα, ωθούσε τις πόλεις στην ίδρυση αποικιών σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο (μέσα 8^{ου}-μέσα 6^{ου} αιώνα π.Χ.).¹⁰

Οι αποικίες ιδρύονταν από τον οικιστή και μια ομάδα ατόμων που τον συνόδευε ως πόλεις αυτόνομες από τη μητρόπολη, παρουσίαζαν όμως ομοιότητες ως προς την οργάνωση και διατηρούσαν εμπορικούς και θρησκευτικούς δεσμούς μαζί της. Κάποιες από αυτές ήταν αυτάρκειες, άλλες στηρίζονταν στην εργατική δύναμη των γηγενών, τους οποίους είτε υπέτασσαν με πολέμους είτε αφομοίωναν ειρηνικά. Βέβαια, σε

⁷ Austin και Vidal-Naquet 1998, 84.

⁸ Στο ίδιο, 78-79· Donlan 1980, 37-38.

⁹ Mossé 2001, 113-115, 123-124· Austin και Vidal-Naquet 1998, 84, 91-92.

¹⁰ Στο ίδιο, 95· Donlan 1980, 33-34, 38-39.

κάποιες περιπτώσεις, οι αποικίες είχαν αποκλειστικά και μόνο τη μορφή εμπορικών σταθμών,¹¹ απαραίτητων για τη διεξαγωγή του εξωτερικού εμπορίου που διευκολυνόταν από τη νομισματοκοπία αυτής της εποχής.¹²

Είναι γεγονός ότι η εφεύρεση του νομίσματος και η εξάπλωσή του συνδέεται με την ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων και του δημοσιονομικού ρόλου του κράτους. Μάλιστα, η νομισματοκοπία είναι σύμφωνη με την κωδικοποίηση των νόμων, καθώς η χρήση του νομίσματος στις συναλλαγές συμβάλλει στην κοινωνική δικαιοσύνη, και κατ' επέκταση στην αυτονομία των πόλεων. Είναι γεγονός ότι το νόμισμα, ως έμβλημα-ένδειξη της ανεξαρτησίας της πόλης, συνδέεται με την ανάπτυξη της συνείδησης του πολίτη.¹³

1.3. Οπλιτική επανάσταση

Πέρα από την αποικιακή εξάπλωση, κατά τα αρχαϊκά χρόνια, οι πόλεις, για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας τους και την εξασφάλιση της αυτάρκειάς τους, λόγω στενοχωρίας, επιχειρούν την επέκταση των εδαφών τους με τη διεξαγωγή πολέμων. Παράλληλα, οι ίδιες συγκρούονται άλλοτε για τον έλεγχο του θαλάσσιου εμπορίου και άλλοτε για την επέκταση της πολιτικής τους επιρροής.¹⁴ Η μορφή του πολέμου, όμως, διαφέρει σε σχέση με το ομηρικό παρελθόν, καθώς από τα μέσα του 8^{ου} αιώνα π.Χ., παράλληλα με τη γένεση της πόλης, υιοθετείται μια νέα στρατιωτική τακτική, η οπλιτική φάλαγγα. Σε αντίθεση με τα ομηρικά χρόνια, κατά τα οποία οι περισσότεροι πολεμιστές ήταν τυχαία τοποθετημένοι στο πεδίο της μάχης και ελαφρά οπλισμένοι, ενώ η μάχη διεξαγόταν κυρίως από βαριά οπλισμένους ιππείς και κρινόταν από μεμονωμένους, καλά προετοιμασμένους μαχητές που επιδίδονταν σε ατομικά ανδραγαθήματα, κατά την αρχαϊκή εποχή οι πολεμικές συγκρούσεις διεξάγονταν μεταξύ βαριά οπλισμένων στρατιωτών παραταγμένων σε φάλαγγα.¹⁵

Συγκεκριμένα, στον νέο αυτό στρατιωτικό σχηματισμό οι οπλίτες φέρουν δόρυ, ξίφος, χάλκινο θώρακα, κνημίδες και στρογγυλή ασπίδα με δύο λαβές. Η αποτελεσματικότητα του αμυντικού εξοπλισμού, δηλαδή της ασπίδας, προϋποθέτει την ανάπτυξη σχέσεων αλληλεγγύης στη μάχη (εφόσον το ήμισυ κάθε ασπίδας ενός πολεμιστή

¹¹ Austin και Vidal-Naquet 1998, 100-107· Mossé 2001, 112, 128-132.

¹² Στο ίδιο, 137-138.

¹³ Στο ίδιο, 149-150· Austin και Vidal-Naquet 1998, 89-91.

¹⁴ Μειδάνη 2010, 32, 80, 124, 198-206.

¹⁵ Donlan 1980, 39-40· Detienne 1981, 127.

προστατεύει το ήμισυ του σώματος του συμπολεμιστή που μάχεται ιστάμενος στα αριστερά του), η οποία διεξάγεται από οπλίτες σε πυκνή διάταξη *επάλληλων τάξεων*.¹⁶

Μολονότι παρουσιάζει κάποια κοινά γνωρίσματα με τον στρατό των ευγενών της προηγούμενης περιόδου (όπως τις προκλήσεις, τις φωνές εκφοβισμού, την υβριστική συμπεριφορά, τις χειρονομίες για τον εκφοβισμό του αντιπάλου, το σάλπισμα και τον θόρυβο των ασπίδων και των δοράτων), η φάλαγγα των οπλιτών εισάγει μια ριζική καινοτομία έναντι του παρελθόντος.¹⁷ Στη φάλαγγα, εκτός από ευγενείς, στρατεύονται και όσοι μη ευγενείς έχουν την οικονομική δυνατότητα για την αγορά του εξοπλισμού και ελεύθερο χρόνο για εκπαίδευση σε ένα σώμα με πειθαρχία, συνοχή, αμοιβαιότητα, αυτοκυριαρχία, εγκράτεια και σωφροσύνη.¹⁸ Οι αξίες αυτές, παράλληλα με τη σταθερότητα στη μάχη, την αιδώ και τον σεβασμό απέναντι στην κοινή γνώμη, μεταλαμπαδεύονται από γενιά σε γενιά και καλλιεργούνται με τελετές προς τιμήν των ένδοξων προγόνων της πόλης.¹⁹ Μάλιστα, ο οπλίτης-πολίτης διακρίνεται πλέον με απόλυτη σαφήνεια έναντι του μισθοφόρου, που λειτουργεί βοηθητικά στον οπλιτικό πόλεμο, καθώς ο πρώτος κατά κανόνα θυσιάζεται για την πόλη, ενώ ο δεύτερος προτιμά την ατίμωση της φυγής.²⁰

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να επισημάνουμε ότι στο πλαίσιο της φάλαγγας καλλιεργείται η ιδέα της ισότητας μεταξύ των οπλιτών, ανεξαρτήτως καταγωγής, με αποτέλεσμα να αντικατασταθεί το ηρωικό ιδεώδες της προσωπικής δόξας από την αξία της συλλογικής αντίστοιχής της σε έναν κόσμο που θέτει στο επίκεντρό του την κοινότητα και όχι το άτομο. Αυτό συντελείται στο μέτρο που περιορίζεται ο παραδοσιακός ρόλος του αριστοκράτη μονομάχου-πολεμιστή και τα μεσαία στρώματα διεισδύουν στο στρατιωτικό σώμα, διεύρυνση αναγκαία για την αντιμετώπιση των ποικίλων εχθρών και την υπεράσπιση της πόλης.²¹

Η πόλη, όμως, πέρα από τους εξωτερικούς κινδύνους, αντιμετωπίζει και εσωτερικές ταραχές, τον 7^ο και 6^ο αιώνα π.Χ., εξαιτίας, αφενός, του διαγκωνισμού των αριστοκρατικών οικογενειών για την κατάληψη της εξουσίας, και αφετέρου, της καταπίεσης που αυτές ασκούν στα κατώτερα στρώματα, με αποτέλεσμα τις αντιδράσεις τους και εμφυλίους πολέμους. Αυτή η ταξική σύγκρουση έχει ως επακόλουθο την

¹⁶ Στο ίδιο, 125· Donlan 1980, 39· Runciman 1998, 732.

¹⁷ Tejada 2004, 131· Detienne 1981, 128-130.

¹⁸ Στο ίδιο, 125-131· Donlan 1980, 40.

¹⁹ Runciman 1998, 732-740.

²⁰ Στο ίδιο, 743.

²¹ Donlan 1980, 40-41, 74.

επικράτηση τυράννων, ατόμων με υψηλή καταγωγή και πλούτο που εμφανίζονται ως υπερασπιστές του λαού στις πόλεις, πλην όμως δρουν καιροσκοπικά με στόχο το προσωπικό τους συμφέρον. Η επικράτησή τους, πάντως, εξαρτάται από την προώθηση των συμφερόντων της κοινότητας και, όταν καταστέλλουν την πολιτική δραστηριότητα του δήμου, καθαιρούνται. Ακολουθως, σε πολλές περιπτώσεις την εξουσία αναλαμβάνουν αισυμνήτες, εκλεγμένοι ηγεμόνες, που υποστηρίζουν την πλειοψηφία έναντι της αριστοκρατίας, και θεσπίζονται γραπτοί νόμοι.²² Βέβαια, τυραννίδες δεν επιβάλλονται σε πόλεις όπου η ελεύθερη αγροτική τάξη είναι ισχυρή, με αποτέλεσμα την ύφεση των αντιπαλοτήτων και την εισαγωγή του γραπτού δικαίου.²³

Όλες αυτές οι ανακατατάξεις συνδέονται με τη φάλαγγα, καθώς η ισότητα στο πλαίσιο της ωθεί τους πολίτες-οπλίτες να διεκδικήσουν ισονομία και ισηγορία σε πολιτικό επίπεδο, με επακόλουθο τη διεύρυνση του πολιτικού σώματος και τη σταδιακή επικράτηση δημοκρατικών καθεστώτων στις πόλεις του τέλους της αρχαϊκής περιόδου.²⁴

1.4. Η εξέλιξη του αριστοκρατικού ιδεώδους

Το ηρωικό σύστημα αξιών της ομηρικής εποχής, το οποίο διαμορφώνεται στο πλαίσιο του φυλετικού κράτους και δίνει έμφαση στις φυσικές ιδιότητες, τη δύναμη, το θάρρος, την εξωτερική ομορφιά, την ευγλωττία, την ευφυΐα, την επινοητικότητα, την προσωπική υπεροχή στη μάχη και την ηγετική ικανότητα, μεταβάλλεται σταδιακά κατά τα αρχαϊκά χρόνια.²⁵ Με τη γένεση της πόλης και την υιοθέτηση της οπλιτικής φάλαγγας -σε στρατιωτικό επίπεδο- η συγγένεια και η πίστη στους εταίρους αντικαθίστανται από την κοινωνική αλληλεγγύη και την κοινωνική συμμόρφωση. Το ταξικό συμφέρον δίνει τη θέση του στην πίστη στο κοινό καλό, η θεική δικαιοσύνη και η αρχή της ανταπόδοσης για την αποκατάσταση της κοινωνικής τάξης αντικαθίστανται από τη θεσμοθετημένη δικαιοσύνη, το πολεμικό ιδεώδες δίνει τη θέση του στο κοινοτικό ιδεώδες και οι πολίτες τιμώνται για την προσφορά τους στην πόλη και όχι για την ατομική υπεροχή τους.²⁶

---

²² Στο ίδιο, 38-39, 74-75· Austin και Vidal-Naquet 1998, 107-108, 297.

²³ Mossé 2001, 162-163.

²⁴ Στο ίδιο, 161-162· Detienne 1981, 145-146.

²⁵ Donlan 1980, 2-6.

²⁶ Στο ίδιο, 9-16, 42-43, 50.

Η αριστοκρατική τάξη, μάλιστα, αποκτά αυτοσυνειδησία και συνδέει την ευγενική καταγωγή με τον πλούτο και όχι πλέον με την ιδιότητα του πολεμιστή. Προκειμένου να διατηρήσει την εξουσία της, προβάλλει την κληρονομημένη ανωτερότητά της, επιμένοντας να δίνει έμφαση στην εξωτερική εμφάνιση, την πολυτέλεια και τον αριστοκρατικό τρόπο ζωής, πράγμα που προκαλεί όμως αντιδράσεις, καθώς αντιβαίνει στο κοινό συμφέρον.²⁷ Έτσι, περί τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ., οι αριστοκράτες, βιώνοντας μια κρίση ταυτότητας λόγω της υπεροχής των συνεργατικών έναντι των ανταγωνιστικών αξιών, μεταβάλλουν τις αξίες τους και δίνουν έμφαση στην ηθική, πνευματική και αισθητική αριστεία, παράλληλα με την παροχή υπηρεσιών στην πόλη.²⁸

1.5. Αρχαϊκή λυρική ποίηση

Οι ιδεολογικές, κοινωνικές και οικονομικοπολιτικές μεταβολές που συντελούνται στη διάρκεια της αρχαϊκής περιόδου αποτυπώνονται στο πλαίσιο της λυρικής ποίησης που γεννιέται αυτή την εποχή. Πρόκειται για μια εποχή μετάβασης από τον μύθο στον λόγο και ανάδειξης της φιλοσοφικής και επιστημονικής σκέψης που συνδέεται με τη διεύρυνση του πολιτικού σώματος εντός της πόλης.²⁹ Στο πλαίσιο αυτό, ο πολίτης, ως υπεύθυνος πλέον της μοίρας του, με τον πολιτικό διάλογο δίνει λύση στα ποικίλα προβλήματα που τον ταλανίζουν και προβαίνει στη λήψη αποφάσεων καθοριστικών για την πόλη του.³⁰

Οι λυρικοί ποιητές, ως εκφραστές των προσωπικών σκέψεων, των ανησυχιών και των επιθυμιών, εξίσου όμως και των συγχρόνων τους, τραγουδούν τη ζωή, τον έρωτα, τον πόλεμο, την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα, τις παραδόσεις, τα νεωτεριστικά στοιχεία της εποχής, αλλά και την αγωνία για τον κλυδωνιζόμενο κόσμο που τους περιβάλλει.³¹

Ένα από τα κυρίαρχα θέματα της λυρικής ποίησης είναι ο πόλεμος, καθώς αυτή συντίθεται επί το πλείστον από άνδρες ποιητές που απευθύνονται σε ανδρικό ακροατήριο, του οποίου η ζωή και η ταυτότητα είναι συνυφασμένες με την πολεμική πραγματικότητα. Τα λυρικά ποιήματα τραγουδιούνται συνήθως σε συμπόσια εταίρων, εξοικειωμένων με τον πόλεμο. Γι' αυτό είναι ιδιαίτερα δημοφιλή. Πέρα από το στενό αυτό

---

²⁷ Στο ίδιο, 75.

²⁸ Στο ίδιο, 75, 77-78.

²⁹ Mossé 2001, 225-226.

³⁰ Στο ίδιο, 234-237.

³¹ Στο ίδιο, 226-229.

πλαίσιο, τα λυρικά έργα απευθύνονται στην κοινότητα, έχουν κοινωνικό και πολιτικό αντίκτυπο, καθώς προβάλλουν το ιδεώδες του πολεμιστή χωρίς να διστάσουν να σατιρίσουν τις συμβατικές ηρωικές πράξεις ή τους πολιτικούς αντιπάλους. Σ' αυτή την περίπτωση χαρακτηριστική είναι η ποίηση του Αρχίλοχου και του Αλκαίου.³²

---

³²Swift 2015, 93-94, 111, 117-119.

2^η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ: ΘΕΡΑΠΩΝ ΤΟΥ ΑΡΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ

2.1. Η ζωή και το έργο του Αρχίλοχου

Πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση του Αρχίλοχου, ποιητή της αρχαϊκής περιόδου, μπορούν να εντοπιστούν κυρίως στα σωζόμενα έργα του, αλλά και σε σχόλια αρχαίων μελετητών, το Πάριο μάρμαρο, την επιγραφή του Σωσθένη και το μνημείο του Μνησιέπη που τοποθετείται στον 3^ο αιώνα π.Χ.³³

Η ακριβής χρονολογία γέννησης και θανάτου του Αρχίλοχου δεν είναι γνωστή. Κατά τον Απολλόδωρο, ο ποιητής άκμασε περίπου το 664/663 π.Χ..³⁴ Στο σωζόμενο έργο του 122 W αναφέρεται στην ολική έκλειψη ήλιου στην Πάρο, πιθανόν το 648 π.Χ.. Μάλιστα, στο απόσπασμα 20 W υπαινίσσεται την καταστροφή της πόλης της Μαγνησίας από τους Κιμμέριους (652 π.Χ.) και στο απόσπασμα 19 W κάνει λόγο για τα πλούτη και την εξουσία του Γύγη (687-652 π.Χ.). Συνεπώς, η ακμή του μπορεί να τοποθετηθεί στα μέσα του 7^{ου} αιώνα π.Χ.³⁵

Ο Αρχίλοχος γεννήθηκε στην Πάρο και ήταν γιος του Τελεσικλή, ο οποίος ίδρυσε την αποικία της Θάσου το α' μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ. και εγγονός του Τέλλη, ο οποίος μετέφερε τη λατρεία της Δήμητρας στη Θάσο στα τέλη του 8^{ου} αιώνα π.Χ.. Ανήκε σε αριστοκρατική οικογένεια, αν και μητέρα του ήταν η δούλη Ενιπώ, σύμφωνα με την αρχαία παράδοση.³⁶ Βέβαια, πιθανότατα ο Αρχίλοχος, προβάλλοντας ως μητέρα του την Ενιπώ, υποδηλώνει ότι ως ποιητής είναι γιος της Επίκρισης, καθώς ο όρος *ενίπη* έχει τη σημασία αυτή.³⁷

Ο ίδιος ταξίδεψε σε διάφορες περιοχές του τότε κόσμου και συμμετείχε στη γ' φάση του αποικισμού της Θάσου, για οικονομικούς λόγους,³⁸ περί τα μέσα του 7^{ου} αιώνα π.Χ., όταν το νησί ήταν υπό την εξουσία των Ηδώνων, θρακικού φύλου του Παγγαίου.³⁹ Έκτοτε έδρασε ως στρατιώτης-ποιητής, και, πέρα από τους γηγενείς, στρατεύτηκε για να αντιμετωπίσει τους Νάξιους, διεκδικητές των μεταλλείων της Θάσου.⁴⁰

³³ Χρονοπούλου 2018, 1-3· Περυσινάκης 2012, 117.

³⁴ Lavelle 2008, 145.

³⁵ Χρονοπούλου 2018, 3· Easterling και Knox 2010, 167.

³⁶ Σκιαδάς 1979, 62.

³⁷ Carey 2020, 238.

³⁸ Rougier-Blanc 2008, 17.

³⁹ Easterling και Knox 2010, 167-168· Χρονοπούλου 2018, 4, 10, 12.

⁴⁰ Podlecki 1969, 74.

Ο Αρχίλοχος, πέρα από τον πόλεμο που έχει κυρίαρχη θέση στα έργα του, καθώς ο ίδιος ήταν επαγγελματίας-στρατιώτης, πιθανόν μισθοφόρος, αναφέρεται σε φίλους και κυρίως εχθρούς του. Μεταξύ των τελευταίων σημαντική θέση έχει ο Λυκάμβης και οι κόρες του. Θεωρείται ότι ο τελευταίος είχε οικογενειακούς δεσμούς με τον πατέρα του Αρχίλοχου, είχε μάλιστα συνταξιδέψει μαζί του κατά τον αποικισμό της Θάσου και είχε δώσει όρκο για τη σύναψη γάμου μεταξύ της κόρης του Νεοβούλης και του ποιητή. Τον όρκο αυτόν, όμως, ο Λυκάμβης τον αθέτησε και ο Αρχίλοχος χρησιμοποίησε την ποίησή του ως θανατηφόρο όπλο εναντίον του επίορκου.⁴¹ Αυτό είχε ως συνέπεια τη δίωξη του ποιητή από τους φίλους του Λυκάμβη που πιθανότατα κατείχε υψηλή πολιτική θέση.⁴² Ο Αρχίλοχος πιστεύεται ότι σκοτώθηκε από κάποιον Καλώνδα σε σύγκρουση μεταξύ των κατοίκων της Πάρου και της Νάξου.⁴³ Μεταγενέστερα τιμήθηκε από τους συμπατριώτες του με την ανέγερση ιερού προς τιμήν του. Πιθανόν, ο αφηρωισμός του ποιητή και η λατρεία του να συνδέονται με τις παραδόσεις της Πάρου που αφορούν την αποικιακή της εξάπλωση στην οποία συμμετείχε ο Αρχίλοχος, καθώς και με τη σύνδεση του ποιητή με τους Δελφούς (βλ. σ. 19-20).⁴⁴

---

⁴¹ Χρονοπούλου 2018, 7-12.

⁴² Compton 2006, 87-88.

⁴³ Στο ίδιο, 89-91.

⁴⁴ Easterling και Knox 2010, 168· Portulas 2008, 28-31.

2.2. Τα χαρακτηριστικά της αρχιλόχειας ποίησης

Η ποίηση του Αρχίλοχου σώζεται αποσπασματικά, πράγμα που έχει ως συνέπεια ποικίλες και αντικρουόμενες ερμηνείες των αρχιλόχειων έργων από τους νεότερους μελετητές. Εξάλλου, ερμηνείες σώζονται ήδη από την αρχαιότητα, καθώς τα έργα του αρχαϊκού ποιητή συχνά σχολιάζονταν από μεταγενέστερους του συγγραφείς.

Η αρχιλόχεια ποίηση εντάσσεται στη λυρική ποίηση. Ο ποιητής, όμως, γράφει ελεγείες και ιάμβους, ποίηση που συνοδευόταν όχι από λύρα αλλά από αυλό ή απλώς απαγγελόταν.⁴⁵ Ο Αρχίλοχος πρωτοστατεί στην ιαμβική ποίηση. Μάλιστα, ο ίδιος για πρώτη φορά στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία χρησιμοποιεί τον όρο «*ιάμβος*» (απόσπασμα 215 W).⁴⁶ Η μορφή αυτή ποίησης έχει σκωπτικό περιεχόμενο και συνδέεται με τον Διόνυσο -ο διονυσιακός διθύραμβος κάνει την πρώτη του εμφάνιση στην αρχιλόχεια ποίηση-⁴⁷ και τη λατρεία της Δήμητρας και της Βαυβώς, θεότητας αντίστοιχης μιας αρχετυπικής μορφής της λατρευτικής αισχρολογίας, δηλαδή της *Ιάμβης*. Βέβαια, στο έργο του Αρχίλοχου ο *ιάμβος* απομακρύνεται από την τελετουργία, εισάγεται στα συμπόσια και χρησιμοποιείται ως «όπλο» για την προστασία των παραδοσιακών αξιών της κοινότητας από κάθε απειλή. Μάλιστα, η αρχιλόχεια ποίηση θεωρείται το πρότυπο της ποίησης του ψόγου και της αισχρολογίας.⁴⁸ Ίσως γι' αυτό αρχαίοι σχολιαστές κατοπινών εποχών, όπως ο αριστοκράτης Κριτίας κατά τον 5^ο αιώνα π.Χ., χαρακτηρίζουν τον Αρχίλοχο «υβριστή» και αντιδρούν απέναντι στις ανατρεπτικές του ιδέες.⁴⁹

Πέρα από *ιαμβογράφος*, ο Αρχίλοχος διακρίνεται μεταξύ των πρώτων ελεγειακών ποιητών. Οι ελεγείες του αποδίδονταν προφορικά, ήταν ένα μέσο επικοινωνίας του ποιητή με την κοινότητα. Τα ελεγειακά δίστιχα, με επισημότερη δομή σε σχέση με τους *ιάμβους*, εκφράζουν την πολιτική και πολεμική πραγματικότητα και αποσκοπούν στη διδασχία της κοινότητας. Άλλωστε απευθύνονταν στη στρατιωτική ομήγυρη και σε συμπόσια εταίρων.⁵⁰ Ουσιαστικά, η πολεμική ελεγεία, με τη χρήση της ποιητικής γλώσσας, εκφράζει την κοινωνικο-πολιτική επανάσταση του οπλίτη σε σχέση με το ηρωικό παρελθόν.⁵¹

---

⁴⁵ Bowra 2012, 18-19.

⁴⁶ Carey 2020, 233.

⁴⁷ Bowra 2012, 26.

⁴⁸ Περυσινάκης 2012, 91-104.

⁴⁹ Donlan 1980, 47· Χρονοπούλου 2018, 2-3.

⁵⁰ Περυσινάκης 2012, 107-110.

⁵¹ Στο ίδιο, 111-113.

Ο Αρχίλοχος, επίσης, θεωρείται πρόδρομος της μονωδίας, επηρεάζει ιδιαίτερα τον τόνο και τη γλώσσα της, ενώ εισάγει το προσωπικό στοιχείο στην ποίηση, στοιχείο που κυριαρχεί στα έργα των μεταγενέστερων του λυρικών ποιητών.⁵² Ο ίδιος είναι γνωστός για την εξατομικευμένη λυρική του ποίηση, αλλά πιθανότατα είχε καταρτιστεί στην επική ποίηση και αξιοποιούσε στοιχεία της στη λυρική.⁵³ το ύφος, η γλώσσα και οι αξίες της ηρωικής ποίησης φαίνονται ιδιαίτερα οικεία στα ποιήματά του.⁵⁴

Η σημαντικότερη, όμως, συμβολή του Αρχίλοχου στην εξέλιξη της τέχνης του έγκειται στο γεγονός ότι, όντας ο πρώτος «προσωπικός» ποιητής, ανακάλυψε και αποκάλυψε το «εγώ», προβάλλοντας με σαφήνεια τις επιθυμίες, τα συναισθήματα, τις σκέψεις και τις αγωνίες του λόγω των μεταβολών της εποχής του. Ο ίδιος στρέφεται στη σύγχρονή του πραγματικότητα, την οποία παρουσιάζει ρεαλιστικά και με ριζοσπαστικό τρόπο σε σχέση με την ομηρική παράδοση. Ο πόλεμος, ως επίκεντρο της ποίησής του -με τη μορφή ρητής αναφοράς στην πολεμική πραγματικότητα, αντιπαράθεσης στο πλαίσιο της κοινότητας ή επεξεργασίας ενός μυθολογικού και φιλοσοφικού θέματος- δεν αντιμετωπίζεται με επική μεγαλοπρέπεια αλλά ως σύγχρονο γεγονός.⁵⁵ Η ίδια η αρχιλόχεια γλώσσα περιλαμβάνει ένα πλούσιο πολεμικό λεξιλόγιο,⁵⁶ είναι αξιοπρεπής, αλλά και αγοραία, απότομη, αιχμηρή και επικριτική και εκφράζει ζωντανά και με δύναμη τόσο τις σκέψεις του ποιητή όσο και κοινότοπες ιδέες.⁵⁷ Ο Αρχίλοχος προσωποποιεί την εξωτερική πραγματικότητα και τους νόμους της, εκφράζοντας την αλλαγή που συντελείται στην εποχή του μέσω του προσωπικού του λόγου. Βέβαια, πολλές θέσεις του που φαίνονται προσωπικές εκφράζουν το συλλογικό «εγώ».⁵⁸ Στο έργο του, πάντως, αφήνει να διαφανούν η ιδιοσυγκρασία του και οι ευαισθησίες του, όχι όμως με λεπτομέρειες και η προσωπική ζωή του.⁵⁹

---

⁵² Bowra 2012, 34-36.

⁵³ Notopoulos 1966, 11-315.

⁵⁴ Swift 2012, 140-141.

⁵⁵ Περυσινάκης 2012, 119-120.

⁵⁶ Στο ίδιο, 165.

⁵⁷ Carey 2020, 241.

⁵⁸ Περυσινάκης 2012, 120.

⁵⁹ Στο ίδιο, 134.

2.3. Η στάση του Αρχίλοχου απέναντι στον πόλεμο

Στα αρχιλόχεια έργα ο πόλεμος εμφανίζεται άμεσα ή έμμεσα, μιας και ο ίδιος ο ποιητής, είτε αναφερόμενος στο πρόσωπό του είτε ως persona, προβάλλει την πολεμική του ιδιότητα. Είναι χαρακτηριστικό το απόσπασμα 1 W:

*εἰμὶ δ' ἐγὼ θεράπων μὲν Ἐνναλίιο ἄνακτος
καὶ Μουσέων ἐρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος*

Ο εννάλιος Ἄρης είναι ο ρήγας μου, δικός του είμαι στρατιώτης, όμως κι οι Μούσες μού εμπιστεύτηκαν τα πρόσχαρά τους δώρα!

Μετάφραση: Ι.Θ. Κακριδής

Στο συγκεκριμένο δίστιχο ο Αρχίλοχος προβάλλει, παράλληλα με την στρατιωτική του ιδιότητα (*θεράπων μὲν Ἐνναλίιο ἄνακτος*), τη σχέση του με την ποίηση (*Μουσέων ἐρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος*). Ίσως υποτάσσει την ποιητική του ιδιότητα σ' αυτή του πολεμιστή, μιας και χρησιμοποιεί το επίθετο «θεράπων»,⁶⁰ για να αυτοπροσδιοριστεί ως σύντροφος του θεού Ἄρη, δηλώνοντας παράλληλα ότι διδάχτηκε από αυτόν την πολεμική τέχνη.⁶¹ Είναι χαρακτηριστικό ότι το όνομα Αρχίλοχος έχει τη σημασία αρχηγός του λόχου, πράγμα που δείχνει την αριστοκρατική καταγωγή του και τις προσδοκίες του πατέρα του για ενασχόληση με τον πόλεμο.⁶²

Παράλληλα, με τη φράση «εἰμὶ δ' ἐγὼ» του α' στίχου δηλώνει με επισημότητα τη στρατιωτική του ιδιότητα, δίνοντας σ' αυτή ίση βαρύτητα με την ποιητική του ικανότητα. Χρησιμοποιώντας επικές εκφράσεις στο δίστιχο αυτό, ο ποιητής προβάλλει το «ηρωικό του status», ίσως όμως να εκφράζει και αυτοσαρκασμό που, κατά τον Περυσινάκη, παραπέμπει στα επιτύμβια επιγράμματα.⁶³ Βέβαια, κατά τον Τσαντσανόγλου το εμφατικό «μὲν» του α' στίχου συνδέεται με το «ἐγὼ» και τονίζει την επιδεξιότητα του Αρχίλοχου στον πόλεμο και στην ποίηση σε σύγκριση με τον κοινό άνθρωπο.⁶⁴

---

⁶⁰ Lavelle 2008, 152.

⁶¹ Περυσινάκης 2012, 139.

⁶² Compton 2006, 82.

⁶³ Περυσινάκης 2012, 140-141.

⁶⁴ Tsantsanoglou 2008, 172.

Κατά τον Περυσινάκη, όμως, με το «ἐγὼ» μπορεί να ταυτιστεί κάθε άλλος συμπολεμιστής, εταίρος, συμπολίτης.⁶⁵

Ο Notopoulos, βέβαια, υποστηρίζει ότι στο απόσπασμα αυτό ο Αρχίλοχος εμφανίζεται ως πολεμιστής αιιδός, ως ποιητής του έπους και της λυρικής ποίησης.⁶⁶ Μάλιστα, οι Μούσες δεν χαρίζουν στον ποιητή μόνο την ικανότητα της ποίησης, αλλά και τη δύναμη να αποκαλύψει την αλήθεια, την προσωπική του αλήθεια και τη ρεαλιστική πολεμική πραγματικότητα. Έτσι, χάρη στις «πολεμικές» του γνώσεις μπορεί να μεταλαμπαδεύσει στο ακροατήριό του τη σοφία του και για ζητήματά πέραν του πολέμου.⁶⁷ Παράλληλα, ως οικείος των Μουσών, χειρίζεται τις ύβρεις στην ιαμβική του ποίηση όπως το σπαθί του πολεμιστή. Είναι χαρακτηριστική η επιγραφή στο αρχιλόγειο ιερό στην Πάρο που, δηλώνοντας την ποιητική μύηση του Αρχίλοχου, αναφέρει τη συνάντησή του ίδιου με τις Μούσες κατά την παιδική του ηλικία και την προσφορά της λύρας ως δώρου έναντι μιας αγελάδας. Συνάμα, στην ίδια επιγραφή γίνεται λόγος για τον χρησμό του Απόλλωνα σχετικά με την αθανασία του ποιητή.⁶⁸

Πάντως, ο Αρχίλοχος, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως άνθρωπο της δράσης και της ποίησης, πραγματοποιεί μια επανάσταση σε σχέση με το ομηρικό παρελθόν.⁶⁹ Μάλιστα, ο Τσαντσάνογλου υποστηρίζει ότι πιθανόν δεν ήταν μισθοφόρος, καθώς αναφέρεται με υπερηφάνεια στις δυο αυτές ιδιότητες.⁷⁰ Ο ίδιος θεωρεί ότι ο ποιητής ασκεί αρνητική κριτική στην ιδιότητα του μισθοφόρου στον εξής στίχο (15 W), με το οποίο καλεί τον φίλο του Γλαύκο να εμπιστευτεί τους μισθοφόρους μόνο κατά τη μάχη:⁷¹

Γλαῦκ', ἐπίκουρος ἀνὴρ τόσσον φίλος ἔσκε μάχηται

Όσον καιρό πολεμάει, είναι φίλος ο σύμμαχος, Γλαύκε

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

Αντίθετα, σύμφωνα με άλλους μελετητές, ο ίδιος στίχος είναι ενδεικτικός της επαγγελματικής ιδιότητας του Αρχίλοχου ως μισθοφόρου και αποκαλύπτει τον

⁶⁵ Περυσινάκης 2012, 139-140.

⁶⁶ Notopoulos 1966, 311-313.

⁶⁷ Lavelle 2008, 153-154.

⁶⁸ Κοντολέων 1952, 40-41· Compton 2006, 81-82.

⁶⁹ Easterling και Knox 2010, 173-174.

⁷⁰ Tsantsanoglou 2008, 176.

⁷¹ Στο ίδιο, 176.

κυνισμό του, καθώς περιορίζει την εκτίμηση προς τον μισθοφόρο μόνο στο πεδίο της μάχης.⁷²

Είναι αξιοσημείωτο ότι ο ποιητής δηλώνει με σαφήνεια τη στρατιωτική του ιδιότητα και στο ελεγειακό δίστιχο 2 W. Απευθυνόμενος μάλιστα στη στρατιωτική του ομήγυρη, προβάλλει την αυτάρκεια του ως πολεμιστή.⁷³

*έν δορι μὲν μοι μᾶζα μεμαγμένη, έν δορι δ' οἶνος
Ἰσμαρικός· πίνω δ' έν δορι κεκλιμένος.*

Ψωμί για μένα είσαι, κοντάρι μου, κοντάρι μου, κρασί 'σαι
ισμαρικό, και στο κοντάρι μου γέρνω και πίνω ολόρτος!

Μετάφραση: Ι.Θ. Κακριδής

Σύμφωνα με κάποιους μελετητές, στο δίστιχο αυτό η επανάληψη της φράσης «έν δορι» δηλώνει την ετοιμότητα και την ψυχραιμία του ποιητή-πολεμιστή την ώρα της μάχης, καθώς ικανοποιεί τις διατροφικές του ανάγκες φέροντας όλη τη στρατιωτική του εξάρτυση. Άλλοι θεωρούν ότι η ίδια φράση κατά την τρίτη επανάληψή της έχει τοπική και ειρωνική σημασία. Στο πλαίσιο αυτό ο ποιητής ειρωνεύεται το ακροατήριό του και, κυρίως με τη μετοχή «κεκλιμένος», διακωμωδεί την τρυφηλή ζωή στο συμπόσιο, σε αντίθεση με τη συμμετοχή στον πόλεμο που εξασφαλίζει την ικανοποίηση στοιχειωδών βιοτικών αναγκών.⁷⁴ Κατά τον Boegehold, η ίδια μετοχή παρουσιάζεται στα επιτύμβια επιγράμματα. Ο συγκεκριμένος ερευνητής θεωρεί ότι το κρίθινο ψωμί και το κρασί δηλώνουν τις νεκρικές προσφορές ή τις προμήθειες για το τελευταίο ταξίδι, ενώ το δόρυ το κτέρισμα στον τάφο ως σύμβολο της στρατιωτικής ιδιότητας. Μάλιστα, πιθανολογεί ότι ο Αρχίλοχος είτε αναφέρεται ειρωνικά στη στρατιωτική ιδιότητά του είτε συνθέτει αυτό το δίστιχο πληγωμένος ή ταπεινωμένος είτε στο τέλος της στρατιωτικής του καριέρας, όταν πια το δόρυ του λειτουργεί ως δεκανίκι.⁷⁵

Βέβαια, κατά τον Tandy, η φράση «έν δορι» έχει τη σημασία της υπηρεσίας σε πλοίο,⁷⁶ ενώ σύμφωνα με την εξεζητημένη -κατά τον Περυσινάκη- ερμηνεία του Rocco, ο όρος δόρυ έχει τη σημασία του ξύλου που προσφέρει διατροφή και

⁷² Easterling και Knox 2010, 172.

⁷³ Στο ίδιο, 172.

⁷⁴ Περυσινάκης 2012, 141-146.

⁷⁵ Boegehold 2008, 181-184.

⁷⁶ Tandy 2008, 240.

ξεκούραση.⁷⁷ Ο Lavelle, όμως, υποστηρίζει ότι πιθανόν ο Αρχίλοχος αναφέρεται στο ψωμί και το κρασί που κέρδιζε με το δόρυ του, μιας και ο ίδιος, όπως και οι άλλοι πάριοι άποικοι στη Θάσο, αποσκοπούσε στον πλουτισμό. Στο πλαίσιο αυτό, οι πάριοι άποικοι, για να θέσουν στον έλεγχό τους τα ορυχεία του νησιού και της θρακικής ενδοχώρας, συχνά έρχονταν σε σύγκρουση με τους γηγενείς.⁷⁸ Το ίδιο υποστηρίζει και η Rougier-Blanc, η οποία θεωρεί ότι ο Αρχίλοχος προβάλλει στους πάριους αποίκους την εικόνα του ικανού πολεμιστή και συμποσιαστή.⁷⁹ Επιπλέον, η ωδή συνδέεται με το ηρωικό παρελθόν, καθώς το λεξιλόγιο της σε σημαντικό βαθμό είναι επικό και παρουσιάζει το δόρυ ως αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής του πολεμιστή.⁸⁰ Πέρα από όλα αυτά, η αρχιλόχεια ποίηση εκφράζει τον πολίτη της πόλης-κράτους, τον οπλίτη της φάλαγγας που καταλαμβάνεται από τα συναισθήματα της ανησυχίας και της αβεβαιότητας της εποχής του.⁸¹ Ουσιαστικά, απογυμνώνει τον πόλεμο από το μεγαλείο του, προβάλλοντας τη σκληρότητά του, καθώς ο ποιητής-στρατιώτης ικανοποιεί τις βιοτικές του ανάγκες μέσα στη φρίκη της μάχης.⁸²

Αυτό συνδέεται με την αντιηρωική συμπεριφορά που εκδηλώνει το ποιητικό υποκείμενο στο ακόλουθο πολυσυζητημένο απόσπασμα 5 W, όπου διακηρύσσει την απώλεια της ασπίδας του που έχει ως επακόλουθο τη σωτηρία του από τους εχθρούς.

*ἀσπίδι μὲν Σαΐων τις ἀγάλλεται, ἦν παρὰ θάμνῳ,
ἔντος ἀμώμητον, κάλλιπον οὐκ ἐθέλων·
αὐτὸν δ' ἐξεσάωσα. τί μοι μέλει ἀσπίς ἐκείνη;
ἐρρέτω· ἐξαῦτις κτήσομαι οὐ κακίῳ.*

Κάποιος από τους Σαΐους περηφανεύεται για την αμυγδαλιάστη ασπίδα μου που παρά τη θέλησή μου άφησα κοντά σ' ένα θάμνο. Αλλά γλίτωσα τη ζωή μου. Τι μ' ενδιαφέρει η ασπίδα εκείνη; Ας πάει στα κομμάτια· θα αποκτήσω πάλι μιαν άλλη το ίδιο καλή

Μετάφραση Δ. Ιακώβ

---

⁷⁷ Περυσινάκης 2012, 143.

⁷⁸ Lavelle 2008, 149.

⁷⁹ Rougier-Blanc 2008, 28-29.

⁸⁰ Περυσινάκης 2012, 142, 146.

⁸¹ Donlan 1980, 44.

⁸² Σκιαδάς, 1979, 72-73.

Κατά τη Swift, παρά τον δισταγμό του, ο ποιητής στην περίπτωση αυτή διατηρεί μια επιπόλαιη και προκλητική στάση απέναντι στη φυγή,⁸³ ενώ χρησιμοποιεί επικόπολεμικό λεξιλόγιο για να εκφράσει μια αντιηρωική στάση.⁸⁴ Στο σημείο αυτό ο Donlan τονίζει τη συγκλονιστική διαφορά ανάμεσα στο ηρωικό ιδεώδες και τις αντιλήψεις του Αρχίλοχου, καθώς ο ομηρικός ήρωας αγωνιούσε για τη γενναιότητά του στη μάχη και θεωρούσε την εγκατάλειψη των όπλων ένδειξη δειλίας και αποτυχίας, ενώ ο αρχαϊκός ποιητής αντιμετώπιζε τη ριψασπία με κυνισμό και αυτοσαρκασμό.⁸⁵

Ο Anderson, όμως, παρατηρεί ότι η απόρριψη της ασπίδας έγινε σε ένα θάμνο και όχι στο πεδίο της μάχης, πράγμα που δείχνει ότι ο ποιητής-στρατιώτης ίσως βρισκόταν εκεί για κάποια σωματική του ανάγκη, γι' αυτό αναγκάστηκε να την εγκαταλείψει. Η δήλωσή του αυτή αποκαλύπτει την ειλικρίνεια και όχι τη δειλία του, μιας και δεσμεύεται να αντικαταστήσει το συγκεκριμένο όπλο και να αποκαταστήσει την τιμή του.⁸⁶

Βέβαια, ο Αρχίλοχος εκφράζεται με ρεαλισμό ως ένας στρατιώτης της εποχής του που θεωρεί ύψιστο χρέος τη σωτηρία της ζωής έναντι του ένδοξου θανάτου, διαισθανόμενος την αδυναμία του απέναντι στις υπέρτερες μεταφυσικές δυνάμεις.⁸⁷ Μάλιστα, κατά τον Lavelle, ο ίδιος δικαιολογεί μια κοινή πρακτική των στρατιωτών, υποδηλώνοντας ότι η αξία της τιμής και της ανδρείας καλλιεργείται πριν και μετά τη μάχη, ενώ στη διάρκεια της οι πολεμιστές υπακούουν στους κανόνες της επιβίωσης.⁸⁸ Ουσιαστικά, δηλώνει το χάσμα ανάμεσα στο ηρωικό ιδεώδες και την πεζή πραγματικότητα του μισθοφόρου,⁸⁹ ενώ, κατά τον Περυσινάκη, δεν εκφράζει τις αξίες της οπλιτικής φάλαγγας που κατά την πρώιμη αρχαϊκή εποχή βρισκόταν ακόμη σε εμβρυική κατάσταση.⁹⁰

Στο ίδιο πλαίσιο, στο απόσπασμα 133 W προβάλλει την κοινωνική καταξίωση εν ζωή και αμφισβητεί την ηρωική αξία της υστεροφημίας.⁹¹

οὔτις αἰδοῖος μετ' ἀστῶν οὐδὲ περίφημος θανῶν

---

⁸³ Swift 2012, 150.

⁸⁴ Swift 2015, 106.

⁸⁵ Donlan 1980, 45.

⁸⁶ Anderson 2008, 258-260.

⁸⁷ Σκιαδάς 1979, 64, 73-74.

⁸⁸ Lavelle 2008, 150.

⁸⁹ Mossé 2001, 227.

⁹⁰ Περυσινάκης 2012, 134-135.

⁹¹ Στο ίδιο, 134· Σκιαδάς 1979, 99.

*γίνεται· χάριν δὲ μᾶλλον τοῦ ζοοῦ διώκομεν
κοί· ζοοί, κάκιστα δ' αἰεὶ τῶι θανόντι γίνεται.*

Τους νεκρούς δεν τους ψηφάνε, λησμονιέται η δόξα τους,
και την εϋνοια κυνηγούμε, ζωντανοί, του ζωντανού·
σαν πεθάνεις, σου φορτώνουν όλα τότε τα κακά.
Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

Το αντιηρωικό πνεύμα θίγεται και στο ποιητικό κείμενο Adesp. iamb. 38. 5-11
που ο Lobel το αποδίδει στον Αρχίλοχο:⁹²

*καί τό μέν φυγεῖν ὅταν δὴ [χρεώ τις, οια και τότε
ἀνδράσιν κείνοις χολωθεῖ[ς θεός ἐπώτρυνε στρατόν
δυσμενέων, κομῆτα παῖδ [ων,
οὔ σε τοῦτ' ἤισχυνεν, οὐδέ ν[έμεσις ἐστίν, ἀσπίδα
ὡς ἀπ' εὐεργέα τινάζας ἐτράπης
καὶ γὰρ ἀλκιμωτέρους σέο κατά[λαβόντα δείματα
ταῦτ' ἐπηβόλη[σ]ε· θεοὺς γὰρ οὐκ ἐνίκησεν βροτός.*

Τώρα, το να τρέχεις μακριά, όταν υπάρχει κάποια ανάγκη, όπως σε εκείνη την περί-
πτωση που ο θεός, θυμωμένος με εκείνους τους άνδρες, προέτρεψε εναντίον τους τον
στρατό του εχθρού, παλικάρι με τα μακριά μαλλιά (συγχωρείται). Δεν είναι αυτό που
σε ντρόπιασε, και δεν υπάρχει καμία νέμεση που πέταξες την καλοφτιαγμένη ασπίδα
σου και τράπηκες σε φυγή... Γιατί πιο γενναίοι άνδρες από σένα έχουν κυριευτεί από
αυτούς τους φόβους, καθώς ένας θνητός δεν μπορεί να νικήσει τους θεούς.

Μετάφραση: Δ. Βερρή

Στο απόσπασμα αυτό ο Αρχίλοχος τονίζει το αναπόφευκτο της φυγής εξαιτίας
της μάταιης αντίστασης των ανθρώπων μπροστά στην ισχύ των θεών (στ. 11). Παρ'
όλα αυτά, αναφέροντας ότι ο λιποτάκτης δεν έχει ντροπιαστεί (στ. 8), αντιμετωπίζει τη
φυγή ως πρόβλημα και εκφράζει την ανησυχία του για τυχόν κατηγορίες για δειλία.

---

⁹² West 2006, 12.

Ουσιαστικά, απέναντι στις ηρωικές αξίες του παρελθόντος προβάλλει τις αντιλήψεις της εποχής του.⁹³

Στο ίδιο πλαίσιο ο ποιητής στο απόσπασμα P.OXY LXIX 4708 υπερασπίζεται τον εαυτό του και τους συμπολεμιστές του που τράπηκαν σε φυγή, υποβαθμίζοντας τη σημασία μιας χαμένης μάχης, πιθανόν των Πάριων με τους Ναξίους.⁹⁴ Τις θέσεις του αυτές αναπτύσσει αφηγούμενος τον μύθο του Τήλεφου. Συγκεκριμένα, προβάλλει τη νίκη του εν λόγω ήρωα έναντι των Αχαιών, οι οποίοι εσφαλμένα επιτέθηκαν εναντίον της Μυσίας αντί της Τροίας και ως ηττημένοι αναζήτησαν τη σωτηρία στη φυγή.⁹⁵

]/ι ρ[ο]ήν

*εί δὲ] [ ] [ ]ι θεοῦ κρατερῆ[ς ὑπ' ἀνάγκης,
οὐ δεῖ ἀναλκείη], καὶ κακότητα λέγειν.
ημ . . [εἴμεθ' ἄρ[η]α φυγεῖν· φεύγειν δέ τις ὄρη·
καὶ ποτίε μῶνος ἐὼν Τήλεφος Ἀρκα[είδης
'Αργείων ἐφόβησε πολὺν στρατόν,] οὐδ' ἐγένοντο
ἄλκιμοὶ ἐς τόσα δὴ μοῖρα θεῶν ἐφόβει –
αἰχμηταὶ περ ἐόντε[ς·] εὐρρείτης δὲ Κ[αῖκος
π]ιπτόντων νεκρῶν ατείνετο καὶ [πεδίον
Μύσιον, οἱ δ' ἐπὶ θῖνα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης
χέρσ'] ὑπ' ἀμειλίκτου φωτὸς ἐναιρό[μενοι
προ]τροπάδην ἀπέκλινον εὐκνήμιδες Ἀχαιοί·
ἀκεπάσιοι δ' ἐς νέας ὠ[κ]υπόρ[ο]υς [ἔφυγον
παιδὲς τ' ἀθανάτων καὶ ἀδελφοί, [οὗς Ἀγαμέμνων
'Ἴλιον εἰς ἱερὴν ἤγε μαχησομένο[υς.
οἱ δὲ τότε βλαφθέντες ὁδοῦ παρά θ' ὄρμον ἔλασαν,
Τε]ύθραντος δ' ἐρατὴν πρὸς πόλιν [εἰσανέβαν,
] . . [μ]ένος πνεῖοντες ὁμῶς αὐτο[ί τε καὶ ἵπποι
ἀφ[ραδί]ηι, μεγάλως θυμὸν ἀκηχέμενοι·
φλάν[το] γὰρ ὑψίπυλον Τρώων πόλιν εἰσ[αναβαίνειν,
καλλι[γ]ύην δ' ἐπάτευν Μυσίδα πυροφόρο[ν.
'Ηρακλῆς δ' ἦντης[ε], βοῶν ταλα]κάρδιον υἱόν,*

⁹³ Swift 2012, 151.

⁹⁴ West 2006, 12, 17.

⁹⁵ Στο ίδιο, 14.

*οὐ]ρον ἀμ[ε]ίλικ[τον] δηῖωι ἐν [πολέμιοι,
Τ]ήλεφον, ὃς Δα[ν]αοῖσι κακὴν [τ]ό[τε φύζαν ἐνόρσας
ἦ]ρειδε[ν μο]ῦνος, πατρὶ χαριζόμενος.*

Αν ένας στρατός οπισθοχωρεῖ ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ θεοῦ καταναγκασμοῦ, δὲν πρέπει νὰ το ἀποκαλεῖτε δειλία καὶ ἀθλιότητα. Ἐμεῖς βιαστήκαμε νὰ φύγουμε ἀπὸ τὴ μάχη, ἀλλὰ ὑπάρχει καιρὸς γιὰ τὴ φυγή. Κάποτε, ἔστω καὶ μόνος τοῦ, ὁ Τήλεφος, ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἀρκάδα, ἔτρεψε σὲ φυγή τὸν μεγάλο στρατὸ τῶν Ἀργείων, καὶ αὐτοὶ δὲν συμπεριφέρθηκαν γενναῖα -τόσο πολὺ τοὺς τρόμαξε ἡ θεῖα μοῖρα -, ἀν καὶ πολεμιστές. Ὁ δίκαιος Κάικος ἦταν γεμάτος ἀπὸ τοὺς πεσμένους νεκροὺς, καθὼς καὶ ἡ πεδιάδα τῆς Μυσίας, ἐνὼ κατευθύνονταν πρὸς τὴν ἀκτὴ τῆς θορυβώδους θάλασσας, σφαγμένοι ἀπὸ τὰ χέρια ἐνὸς ἀδυσώπητου ἀνδρᾶ, ἔστρεψαν τὸ κεφάλι μακριὰ οἱ καλοζωισμένοι Ἀχαιοὶ με εὐγνωμοσύνη, διέφυγαν στὰ ταχύπλοα πλοῖα τοὺς, ἐκεῖνοι οἱ γιοὶ καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῶν ἀθανάτων ποὺ ὁ Ἀγαμέμνωνας ὀδηγοῦσε στὴν ἱερὴ Τροία γιὰ νὰ πολεμήσουν. Ἀλλὰ στὸ σημεῖο ἐκεῖνο, ἐξασθενημένοι στὸ ταξίδι τοὺς, ἀγκυροβόλησαν σὲ ὄρμο καὶ ἀνέβηκαν ἐνάντια στὴν ὑπέροχη πόλη τοῦ Τεῦθρα, [...] ἐκδηλώνοντας ἀγριότητα, αὐτοὶ καὶ τὰ ἀλόγα τοὺς ἐξίσου, μέσα στὴν πυγμὴ τοὺς, πολὺ πονεμένοι, γιὰτὶ νόμιζαν ὅτι ἀνέβαιναν ἐνάντια στὴν ὑψηλὴ πόλη τῶν Τρώων, ἐνὼ (στὴν πραγματικότητα) πατούσαν τὴ δίκαιη, σιτοφόρο Μυσία. Καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἦρθε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσει, φωνάζοντας στὴ μάχη τὸν σκληρόκαρδο γιο τοῦ, αὐτὸν τὸν ἀμείλικτο γιὰ σφαγὴ, τὸν Τήλεφο, ὁ ὁποῖος, προκαλώντας πανικὸ στους Δαναοὺς, τοὺς ἀπώθησε μόνος τοῦ, κάνοντας τὴ χάρι τοῦ πατέρα τοῦ.

Μετάφραση: Δ. Βερρή

Ὁ ποιητὴς διατηρεῖ μιὰ διαφορὸμένη στάση ἀπέναντι στὴ φυγή στὴ μάχη. Ἀφενὸς, δικαιολογεῖ αὐτὴ τὴν ἐπιλογή, προβάλλοντάς τὴν ὡς ἀναγκαιότητα ἢ ἀποτέλεσμα τῆς θεϊκῆς βούλησης· ἀφετέρου, τὴν επικρίνει, καθὼς μόνον συγκρατημένα ὑπερασπίζεται τοὺς λιποτάκτες Ἀχαιοὺς. Ἐτσι, προκαλεῖ ἀμφίθυμα αἰσθήματα στὸ ἀκροατήριό του. Ἐν γένει, ὁ μυθολογικὸς κόσμος τοῦ Ἀρχίλοχου στερεῖται μεγαλοπρέπειας, καθὼς ὁ ποιητὴς ὑπονομεύει -ἢ καὶ διακωμωδεῖ- τὴν ὀμηρικὴ παράδοση, παραλληλίζοντας ἔμμεσα τὴ μάταιη ἐκστρατεία τῶν Ἀχαιῶν στὴ Μυσία με μιὰ ἀποτυχημένη σύγχρονή

του εκστρατεία. Εκδηλώνει έτσι με καυστικό τόνο το χάσμα μεταξύ του ηρωικού παρελθόντος και της αντιηρωικής εποχής του.⁹⁶

Ο Αρχίλοχος προσδίδει αντιηρωικό περιεχόμενο και στην ωδή 101 W:

*Ἐπτά γὰρ νεκρῶν πεσόντων, οὓς ἐμάρψαμεν ποσίν,
χίλιοι φονῆες ἐσμέν.*

Πέσαμε πάνω τους και τους λιανίσαμε:

χίλιοι άντρες ολομόναχοι
ενάντια σε επτά ολόκληρα κουφάρια.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Ο ποιητής, χρησιμοποιώντας ομηρικό λεξιλόγιο, γελοιοποιεί τα πολεμικά κατορθώματα,⁹⁷ καθώς αναφέρεται στον δήθεν θρίαμβο της εκτέλεσης επτά εχθρών που συνελήφθησαν από χίλιους άνδρες.⁹⁸ Το ποιητικό υποκείμενο με αυτοσαρκασμό, ειλικρίνεια, αλλά και πικρία, εντάσσει τον εαυτό του μεταξύ αυτών των ανάξιων που προσπαθούν να επωφεληθούν υλικά και άυλα από τη θανάτωση ελάχιστων αντιπάλων.⁹⁹ Ουσιαστικά, παρουσιάζει μια άθλια πλευρά της πολεμικής πραγματικότητας της εποχής του σε αντίθεση με τις ηρωικές αξίες.¹⁰⁰

Ο Αρχίλοχος, δε διστάζει να έρθει σε αντίθεση με το ομηρικό σύστημα αξιών και στην ωδή 114 W, καθώς απορρίπτει το εξωτερικό κάλλος (ψηλός, σωματώδης, με ωραία μαλλιά, προσεκτικά ξυρισμένος) του στρατηγού, στοιχείο του ηρωικού ιδεώδους.¹⁰¹

*οὐ φιλέω μέγαν στρατηγὸν οὐδὲ διαπεπλιγμένον
οὐδὲ βοστρύχοισι γαῦρον οὐδ' ὑπεξυρημένον,
ἀλλὰ μοι σμικρὸς τις εἴη καὶ περὶ κνήμας ἰδεῖν
ῥοικός, ἀσφαλῆως βεβηκῶς ποσσὶ, καρδίης πλέως.*

Δεν θέλω εγώ το στρατηγό ψηλό, κορδάτο,

---

⁹⁶ Swift 2012, 151-154.

⁹⁷ Tejada 2004, 133.

⁹⁸ Lavelle 2008, 148.

⁹⁹ Σκιαδάς 1979, 99.

¹⁰⁰ Lavelle 2008, 150.

¹⁰¹ Donlan 1980, 45, 53· Carey 2020, 240.

με μπούκλες μυρωμένες, καλοξυρισμένο·
κοντός ας είναι, με στραβά κανιά, μονάχα
στέρια στο χώμα να πατά, καρδιά γεμάτος.

Μετάφραση: Ι.Θ. Κακριδής

Διακωμωδώντας την εξωτερική εμφάνιση, προβάλλει τον στρατηγό που είναι σταθερός στη μάχη και διακρίνεται για την ανδρεία και το πολεμικό του ήθος, όπως επιτάσσουν οι αρχές της οπλιτικής φάλαγγας.¹⁰² Μάλιστα, δηλώνοντας τη προτίμησή του στον μικρόσωμο αλλά γενναίο στρατηγό, εκφράζει την ανυπακοή του στους πομπώδεις ανωτέρους του.¹⁰³

Το ίδιο μπορούμε να διαπιστώσουμε στο κείμενο 115 W όπου, δείχνοντας τη συμπάθειά του στον λαό που πιθανότατα ταυτίζεται με τον στρατό, απορρίπτει και ειρωνεύεται, με υπαινικτικό τρόπο, τον αυταρχικό ηγέτη:¹⁰⁴

*Νῶν δὲ Λεώφιλος μὲν ἄρχει, Λεώφιλος δ' ἐπικρατεῖ,
Λεωφίλω δὲ πάντα κείται, Λεώφιλος δ' ἀκουέτω.*

Λαοφιλῆς νομοθετεῖ, Λαοφιλῆς εκτελεῖ. Λαοφιλῆς δικάζει,
ὅ,τι πει ὁ Λαοφιλῆς.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Αντίστοιχα, ο ποιητής-στρατιώτης στο απόσπασμα 4 W (στ. 6-9) ενθαρρύνει την ανυπακοή των συντρόφων του, καλώντας τους να αψηφήσουν τα καθήκοντα της υπηρεσίας τους και να αναζητήσουν ανακούφιση στην οινοποσία.¹⁰⁵

*ἀλλ' ἄγε σὸν κώθωνι θοῆς διὰ σέλματα νηὸς
φοῖτα καὶ κοίλων πόματ' ἄφελκε κάδων,
ἄγρει δ' οἶνον ἐρυθρὸν ἀπὸ τρυγός· οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς
νηφέμεν ἐν φυλακῇ τῆιδε δυνησόμεθα.*

¹⁰² Swift 2015, 109-110· Σκιαδάς 1979, 97-98· Περυσινάκης 2012, 126-131.

¹⁰³ Lavelle 2008, 149, 151.

¹⁰⁴ Περυσινάκης 2012, 130· Σκιαδάς 1979, 107-108· Tsantsanoglou 2008, 169.

¹⁰⁵ Lavelle 2008, 148-149, 150.

Απ' του γοργού караβιού μας τους μπάγκους ανάμεσα πέρνα
μ' ένα ποτήρι· πιτό βγάξε από σίκλους βαθιούς·
κόκκινο πιάσε κρασί, και χωρίς κατακάθι· τη βάρδια
δεν την περνούμε χωρίς να το τσούξουμ' εμείς.

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

Ο Αρχίλοχος στα έργα του τολμά να ασκήσει κριτική στα πολεμικά τεκταινόμενα της εποχής του, εμπνέεται από το ηρωικό παρελθόν, αλλά και το απορρίπτει, εκφράζοντας τις πεποιθήσεις του οπλίτη της αρχαϊκής εποχής. Ουσιαστικά, ακολουθεί μια αντισυμβατική στάση απέναντι στον πόλεμο, σύμφωνη με την αβέβαιη πραγματικότητα του καιρού του.

2.4. Πολεμικές τακτικές στην αρχιλόχεια ποίηση

Στα αρχιλόχεια έργα, πέρα από τη στάση του δημιουργού τους απέναντι στην πολεμική πραγματικότητα, εντοπίζουμε σημαντικά στοιχεία για τη μορφή του πολέμου, τον στρατιωτικό εξοπλισμό και την πολεμική τακτική στα αρχαϊκά χρόνια.

Συγκεκριμένα, ο Αρχίλοχος αναφέρεται σε χερσαίες μάχες που διεξάγονταν σε ανοιχτά πεδία έπειτα από προειδοποίηση. Σ' αυτές οι στρατιώτες, αρχικά, χρησιμοποιούσαν πέτρες, βέλη και δόρατα, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα φράγμα πριν τη μάχη εκ του σύνεγγυς. Κατόπιν, γινόταν χρήση σπαθίων, ασπίδων και δεύτερου δόρατος.¹⁰⁶ Χαρακτηριστικοί είναι οι στίχοι 1-4 του αποσπάσματος 3 W:

*οὔτοι πόλλ' ἐπὶ τόξα τανύσσεται, οὐδὲ θαμναιὶ
σφενδόνας, εὐτ' ἂν δὴ μῶλον Ἄρης συνάγη
ἐν πεδίῳ· ξιφέων δὲ πολύστονον ἔσσεται ἔργον·
ταύτης γὰρ κείνοι δάμονές εἰσι μάχης*

Σφεντονισιές δε θα πέσουν πυκνές, δε θα ρίξουν τα τόξα
τόσες πολλές σαϊτιές, όταν στον κάμπο η φωτιά
του Ἄρη θ' ανάψει· σπαθί θα δουλέψει και θρήνος θα γίνει·
κονταρομάχοι ακουστοί, τέτοιου πολέμου εἶν' αυτοί
πρωτοτεχνίτες

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

Επιπλέον, ο ποιητής παρουσιάζει μάχες που διεξάγονταν έπειτα από ενέδρα, στις οποίες οι οπλίτες πολεμούσαν θαρραλέα σώμα με σώμα, διατηρώντας τη θέση τους.¹⁰⁷ Αξιοσημείωτοι είναι οι στίχοι 2-4 του αποσπάσματος 128 W:

*ῥάναδευ δυσμενῶν† δ' ἀλέξεο προσβαλὼν ἐναντίον
στέρνον ῥένδοκοισιν ἐχθρῶν πλησίον κατασταθεῖς
ἀσφαλέως·*

μάζεψε τις δυνάμεις σου κι αντιμετώπισε τον εχθρό προτάσσοντας

¹⁰⁶ Στο ίδιο, 146-147.

¹⁰⁷ Στο ίδιο, 147, 151· Σκιαδάς 1979, 102-106.

τα στήθη σου. Με σταθερότητα δέξου τον αγώνα με τον εχθρό
σώμα με σώμα.

Μετάφραση: Δ. Ιακώβ

Ακόμη, ο Αρχίλοχος περιγράφει μάχες σε καίρια σημεία ή μπροστά σε τείχη πόλεων, όπως στο 98 W, όπου τονίζεται η συμβολή της Αθηνάς στη στρατιωτική επιτυχία και περιγράφεται η γιορτή που ακολουθεί στην πόλη. Στην επιτυχία της παράταξης σημαντικό ρόλο παίζουν οι προκλήσεις του αρχηγού προς τους εχθρούς.¹⁰⁸

*Ἐπεὶ δὲ χειρῶν δούρατ' ἔκπαλλον, κρέων γαύροις λόγοις ὄρινε· τῶν δ' ἐδάμνατο ὕβρις·
πέλας γὰρ σῆσ' Ἀθηναίη Διὸς ἀμφ' ἤμιν ὕψι νεῦσεν, Αἰολεῖς δ' ἄρα θέσαν πρόχουν τριγ-
χοῖσι, κοῦκ Ἰάονες. Ἐπεὶ δ' ἔρηκτο πύργος ἀμφοδὴν σφισιν, ὃν Κᾶρες ἦραν θέσει βαρ-
δίστη λίθων ἰδρῶντες, ἡμῖν ἠπύη πάσας ἀνὰ φυλάς ἄορτο Λεσβίων φορμιγκτέων, χεῖρας
δὲ θέντες χερσὶν ὄρχεῦντο στρατός· κάπεκτύπησε Ζεὺς Ὀλυμπίων πατήρ.*

Καθώς ξερνούσαν πάνω μας τα δόρατά τους, ο αρχηγός ερέθιζε το θράσος τους, φτύνοντας προσβολές και κομπασμούς· όμως η Αθηνά γονάτισε την προστυχιά τους, σημαίνοντας την αντεπίθεσή μας. Δεν ήταν οι Αιολεῖς, λοιπόν, που έχτιζαν στην άμμο, αλλά οι Ίωνες. Συντρίφτηκε ο πύργος που είχαν ιδρώσει οι Κάρες πέτρα-πέτρα. Εμείς χορέψαμε, άγνωστοι πολεμιστές πιασμένοι χέρι-χέρι, στο νικηφόρο σύνθημα Λέσβιων φορμιγκτών. Ο Δίας άστραψε πάνω την Ολύμπια χαρά του.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Έτσι, στήνεται τρόπαιο νίκης της φάλαγγας και εκφράζεται δημόσια η ευγνωμοσύνη στους θεούς. Χαρακτηριστικό είναι το κείμενο 114 (4) Ed:

*Τροπαῖον ἔστηκ'· εὐφρόνη δ' ἐπὶ στρατὸν
ἦλθ', οὐδὲ χεῖρον' ὧν ἐόλπμεν τὰ νῦν
ἐεργμέν', ἀλλὰ
τῆσδε γῆς κρατήσατε
ὄπη μ' ἔσωσε ράχίης Ποσειδέων,
οὐ χωρὶς οὐκ ἄν τέμενος ἀλλ' ἀνωφελεῖ*

¹⁰⁸ Swift 2015, 110-111· Lavelle 2008, 147.

γῆν εἶχεθ' οἴας μὴ θεοὶ συνοικέται.

Τελικά, εμείς πανηγυρίσαμε τη νίκη.

Λίγο δεν είναι να έρχεσαι «μία ή άλλη» με τις προσδοκίες σου.

Κρατήσατε τη γη που γλίστρησα στον Ποσειδώνα.

Χωρίς αυτόν, όχι ναός, ούτε βραχότοπος δε θα 'ταν.

Τι να μοιραστούν μαζί μας οι θεοί;

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Στη νίκη, βέβαια, σημαντική είναι και η συμβολή του σαλπίσματος κατά την έναρξη της μάχης μεταξύ των οπλιτών. Αυτό συμβάλλει στις ρυθμικές και συντονισμένες κινήσεις της φάλαγγας.¹⁰⁹ Ακολουθεί το σχετικό απόσπασμα (121 W):

αὐτὸς ἐξάρχων πρὸς αὐλὸν Λέσβιον παιήονα.

Σε ήχο αυλού απ' τη Λέσβο ο ίδιος τον παιάνα αρχίζω εγώ.

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

Χαρακτηριστική είναι και η εκπόρθηση πόλης από οπλίτες και η ένδοξη κατάληψη της από τον νέο κύριό της που προτρέπεται να την εξουσιάσει ως βασιλιάς (τ[υραν]γίην) στο ποίημα 23 W (στ. 18-21). Μάλιστα, δηλώνεται η νόμιμη κατάκτησή της με τη δύναμη των όπλων και όχι με σφετερισμό:¹¹⁰

*τοι ποτ' ἄνδρες ἐξε[πόρθη]σαν, σὺ δ' ἐ
ν]ῶν εἶλες αἰχμῆι κα[ὶ μέγ' ἐ]ζήρ(ω) κ[λ]έος.
κείνης ἄνασσε καὶ τ[υραν]γίην ἔχε·
π[ο]λ[λοῖ]σ[ι] θ]η[ν ζ]ηλωτὸς ἀ[νθρ]ώπων ἔσει*

Την πολιτεία που τώρα βρίσκεσαι

την είχαν άλλοτε πατήσει άντρες [...], και συ

την πήρες πολεμώντας, και ήταν η δόξα σου μεγάλη·

κυβέρνα την λοιπόν και εξουσίαζε την·

¹⁰⁹ Στο ίδιο, 147.

¹¹⁰ Parker 1998, 152, σημ. 26.

πολλοί θα είναι αυτοί που θα σε μακαρίζουν.

Μετάφραση: Ι. Θ. Κακριδής

Πέρα από χερσαίες μάχες, στα αρχιλόχεια έργα παρουσιάζονται ναυμαχίες,¹¹¹
όπως στο 89 W:

*Τῆς νῦν πάντες [ἀμφικαπνίουσιν [νηυσίν, ὄζειται [δηῖων, ἀαίνεται δὲ [ἡλίῳ, θράσος
τε [οἷ μέγ' ἰμείροντες [Ναξίων δύναι φάλαγγας [καὶ φυτῶν τομῆν [ἄνδρες ἴσχουσιν [
τοῦτό κεν λεῶ[ὡς ἀμηνιτεῖ παρη[καὶ κασιγνήτων [τέων ἀπέθρισαν [ἤριπεν πληγῆσιδ[
ταῦτά μοι θυμός [νειόθεν φόβου δέ [*

Σ' αυτή την ώρα ανήκουμε όλοι και καθένας. Μια επικράτεια φωτιάς η σοδειά των
καραβιών κι αγκάθι κατάκαρδο η θέα των εχθρών. Σβήνει ο καρπός του ζωντανού κάτω
απ' τον ήλιο κι όμως θάρρος δε λείπει απ' αυτούς που αδημονούν τον αιμοβόρο κορε-
σμό τους καταπάνω στους Ναξίους. Τι θα κερδίσουν; Ένα τραύμα για πατρίδα, εκεί
που θα 'πρεπε να σφύζουν.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Σ' όλες τις πολεμικές συγκρούσεις διακρίνονται οι ηγέτες που φέρουν τον τίτλο
στρατηγός (απόσπασμα 114 W στ. 1: *στρατηγόν*) και αρχηγός (απόσπασμα 113 W, στ.
1: *Ἀρχός*) και ο λαός που ταυτίζεται με τον στρατό (απόσπασμα 89 W, στ. 9: *λεῶ*) και
αποτελούνταν από λόχους δορυφόρων, τοξοτών και ίσως ιππέων.¹¹²

---

¹¹¹ Lavelle 2008, 147.

¹¹² Στο ίδιο, 146-147.

2.5. Ιστορικά πολεμικά γεγονότα στα αρχιλόχεια έργα

Στην αρχιλόχεια ποίηση υπάρχουν στοιχεία τόσο για τη στρατιωτική οργάνωση και τη μορφή του πολέμου όσο και για ιστορικά πολεμικά γεγονότα του α΄ μισού του 7^{ου} αιώνα π.Χ., στα οποία πιθανόν πήρε μέρος ο ποιητής-στρατιώτης. Χαρακτηριστικά, το ποιητικό κείμενο 3 W (στ. 4-5) αναφέρεται στον Δηλάντιο πόλεμο κατά την πρώιμη φάση του. Στον πόλεμο αυτό ήρθαν σε ρήξη οι Ερετριείς με τους Χαλκιδείς για την κοιλάδα του Δηλάντιου μετά την εγκατάλειψη του οικισμού στο Λευκαντί, ο οποίος λειτουργούσε εξισοροπητικά στις σχέσεις των δύο πόλεων. Οι συγκρούσεις, στις οποίες ενεπλάκησαν διάφορες ελληνικές πόλεις, κατά τη Μειδάνη, πιθανόν ξεκίνησαν πριν το 670 π.Χ., καθώς διεξήχθησαν μεταξύ αριστοκρατών ιππέων και όχι μεταξύ μονάδων της οπλιτικής φάλαγγας:¹¹³

*γάρ κείνοι δάμονές είσι μάχης
δεσπότηι Εύβοίης δουρικλυτοί.*

κονταρομάχοι ακουστοί, τέτοιου πολέμου είν' αυτοί
πρωτοτεχνίτες, οι αφέντες της Εύβοιας.

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

Ο ίδιος πόλεμος πιθανόν, κατά τη Μειδάνη, υπονοείται στο αρχιλόχειο έργο 105 W:¹¹⁴

*Γλαῦχ', ὄρα· βαθὺς γὰρ ἤδη κύμασιν ταρασσεται
πόντος, ἀμφὶ δ' ἄκρα Γυρέων ὀρθὸν ἴσταται νέφος,
σῆμα χειμῶνος, κιχάνει δ' ἐξ ἀελπίτης φόβος.*

Γλαύκε, για κοίταξε· η βαθιά θάλασσ' από το κύμα
ταράζεται, και στην κορφή τριγύρω των Γυρέων
στέκεται ορθό το σύννεφο, σημάδι τρικυμίας.
Και φόβος αναπάντεχα μας πιάνει.

Μετάφραση: Ηλ. Βουτιερίδης

---

¹¹³ Μειδάνη 2010, 47-49.

¹¹⁴ Στο ίδιο, σημ. 205.

Το συγκεκριμένο απόσπασμα αναφέρεται αλληγορικά στην ταραγμένη θάλασσα που, κατά τον Σκιαδά, πιθανόν συμβολίζει τις πολεμικές συγκρούσεις ανάμεσα στους Πάριους και τους Θράκες.¹¹⁵

Ο ποιητής έλαβε μέρος σ' αυτές τις μάχες ως πολεμιστής της παριανής αποικίας της Θάσου. Γι' αυτό θρηνεί περισσότερο για τις συμφορές των Θασίων, παρά για την καταστροφή των Μαγνησίων από το κιμμέριο φύλο των Τρήρων (απόσπασμα 20 W), γεγονός που τοποθετείται στα 652 π.Χ..¹¹⁶

Κλαίω τὰ Θασίων, οὐ τὰ Μαγνήτων κακά.

Δεν κλαίω τους Μαγνήσιους·
οι Θάσιοι να δεις τι έχουν να πάθουν.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Μάλιστα, ο πάριος ποιητής, υπηρετώντας την πατρίδα του στη Θάσο κατά τον αγώνα της για τον έλεγχο του ορυκτού πλούτου της περιοχής και των λοιπών κεκτημένων, ήρθε σε ρήξη με το θρακικό φύλο των Σαίων, όπως ο ίδιος ο ποιητής αναφέρει στο απόσπασμα 5 W (στ. 1), στο οποίο ήδη αναφερθήκαμε:¹¹⁷

ἀσπίδι μὲν Σαίων τις ἀγάλλεται,

Από τους Σάιους χαίρεται κάποιος με την ασπίδα,

Μετάφραση: Ηλ. Βουτιερίδης

Ακόμη, ο Αρχίλοχος στο απόσπασμα 79a D πιθανόν αναφέρεται στην ίδρυση της αποικίας Πάριο στην ασιατική Προποντίδα, στην οποία ίσως είχε πάρει μέρος:¹¹⁸

κάν Σαλμυδ[ησσ]ᾶϊ γυμνὸν εὐφρονε. [

Θρήϊκες ἀκρό[κ]ομοι

και στη Σαλμυδησό γυμνό να τον τσακώσουν

---

¹¹⁵ Σκιαδάς 1979, 92-94.

¹¹⁶ Στο ίδιο, 84-85.

¹¹⁷ Tandy 2008, 240.

¹¹⁸ Στο ίδιο, 241.

οι φουντομάλληδες Θρακιώτες

Μετάφραση: Ι. Θ. Κακριδής

Ο ίδιος, ίσως, είχε επίσης εμπλακεί ως μισθοφόρος σε πολεμικές επιχειρήσεις στην Αίγυπτο και την Ανατολή, όπου γνώρισε τον βασιλιά Γύγη ή έμαθε γι' αυτόν από Κάρεις μισθοφόρους, σύμφωνα με τις τολμηρές εικασίες του Tandy που στηρίχτηκαν στα ακόλουθα αποσπάσματα:¹¹⁹

15 W (στ. 1)

Γλαῦκ', ἐπίκουρος ἀνὴρ τόσσον φίλος ἔσκε μάχεται.

Όσον καιρό πολεμάει, είναι φίλος ο σύμμαχος, Γλαύκε.

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

216 W

Καὶ δὴ 'πίκουρος ὥστε Κάρ κεκλήσομαι.

Στο τέλος θα με πουν και μισθοφόρο.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

19 W (στ. 1)

οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει

Για τ' αγαθά του Γύγη δεν σκοτίζομαι

Μετάφραση: Σ. Μενάρδος

Πέρα από την αμιγώς στρατιωτική δράση του, πιθανόν ως μισθοφόρου, ο Αρχίλοχος ήρθε σε πολιτική ρήξη με τους πάριους ηγέτες της Θάσου, όπως αποκαλύπτουν τα ακόλουθα ποιητικά κείμενα:

93a W

*πάις Πεισιστράτου ἄνδρας [...]ω-
λεργτας αὐλὸν καὶ λύρην ἀνὴρ ἄγων εἰς Θάσον κυσι*

---

¹¹⁹ Στο ίδιο, 242-243.

Θρηΐξιν δῶρ' ἔχων ἀκήρατον χρυσόν· οἰκείω<ι>[-]
δὲ κέρδει ζύν' ἐποίησαν κακά,

Ίδίως ο γίος του Πεισίστρατου,
οδήγησε ενάντια στη Θάσο στίφη
αδίστακτων λυρητών και αυλητών.
Όσο για το καθαρό χρυσάφι που χάρισαν στους Θράκες,
ήταν σκληρό και μύριζε χῶμα...

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

93a W

ὄτι τοὺς Θραϊκάς
ἀποκτείναντες αὐτοὶ οἱ μὲν αὐτῶν ὑπὸ Παρί-
ων ἀπώλοντο, οἱ <δὲ> ἴεις τὰς Σάπας (φυγόντες) ὑπὸ τῶν Θραι-
[κ]ῶν†. μετὰ ταῦτα πάλιν γίνεται ἄρχων Ἀμ-
φίτιμος, καὶ ἐν τούτοις διασαφεῖ πάλιν, ὡς
ἐν]ίκησαν καρτερῶς τοὺς Ναξίους λέγων

ὅτι σκοτώνοντας τους Θράκες, ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς θανατώθηκαν ἀπὸ τους Πάριους, ἄλ-
λοι (καταφεύγοντας) στους Σάπες θανατώθηκαν ἀπὸ τους Θράκες. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πάλι
γίνεται ἄρχοντας ο Ἀμφίτιμος και γίνεται σαφές πάλι ὅτι νίκησαν αποφασιστικά τους
Νάξιους λέγοντας...

Μετάφραση: Δ. Βερρή

94 W

[ο]ὔτω· τῶν δ' Ἀθηναίη μάχη<ι> Ἴλαος παρασταθεῖσα,
παῖς ἐρικτύπου Διός, καρδίην ὄρινεν αὐτῆς τῆς πολύ-
κλαύτου λεῶ· [..]υτων[..]αλλά κείνης ἡμέρης ἐπὶ χθ[όν]α
ἄλλον ἦεισεν· τόσους γὰρ ἐξεχώρησεν γύας νηλε[ ]
[.....]παντος· ἀλλὰ θεῶν Ὀλυμπίων νόωνι νη[

Τη μέρα εκείνη, η Αθηνά, παιδί του κεραυνοβόλου Δία,
ἄλλους λυπήθηκε στη μάχη, ἄλλους βοήθησε,
ἄλλοι μοιράστηκαν τη γη.

Άσπλαγχες οι βουλές των Ολύμπιων.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Στα κείμενα αυτά ο Αρχίλοχος στρέφεται ενάντια στον πάριο ηγέτη της Θάσου, Αμφίτιμο, πιθανόν γιο του Πεισίστρατου, που δωροδόκησε τους ηγέτες των Θασίων θρακικής καταγωγής να συνδράμουν στον αγώνα κατά των ναξίων διεκδικητών του νησιού, ενώ οι Θάσιοι, αντί να βλάψουν τους Νάξιους, κατέστρεψαν τις περιουσίες των πάριων κατοίκων της Θάσου. Γι' αυτό ο ποιητής κατηγορεί τον Αμφίτιμο ως υπεύθυνο για την καταστροφή ζωικού κεφαλαίου στην κοιλάδα και τις αρπαγές των υπαρχόντων των Πάριων από τους Θάσιους. Η μάχη, βέβαια, που αναφέρεται εδώ, απέληξε σε νίκη των Πάριων έναντι των Νάξιων, οι οποίοι ζήτησαν καταφύγιο στη θρακική ενδοχώρα, αλλά αποδεκατίστηκαν από τους γηγενείς Σαπαίους.¹²⁰ Οι συγκρούσεις αυτές φωτίζουν τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι άποικοι της Θάσου στις σχέσεις τους με τους γηγενείς και με άλλους διεκδικητές του νησιού,¹²¹ καθώς και τους ανταγωνισμούς μεταξύ των αριστοκρατικών γενών της αποικίας.¹²²

---

¹²⁰ Tsantsanoglou 2008, 166-175.

¹²¹ Στο ίδιο, 178.

¹²² Tandy 2008, 240.

2.6. Η αρχιλόχεια ποίηση ως «όπλο»

Ο Αρχίλοχος μέσω της ποίησης του εκτοξεύει τα βέλη του ενάντια σε προσωπικούς και πολιτικούς αντιπάλους του. Συγκεκριμένα, στο (αμφίβολης γνησιότητας) απόσπασμα 79a D, χρησιμοποιώντας ομηρικό λεξιλόγιο, καταριέται τον επίορκο πρώην φίλο του Λυκάμβη. Ουσιαστικά, εκφράζει την εσωτερική πάλη του, το αίσθημα της προδοσίας και την αγανάκτηση λόγω της αδικίας που υφίστατο:¹²³

γυμνὸν εὐφρονε. [
Θρήϊκες ἀκρό[κ]ομοι
λάβοιεν — ἔνθα πόλλ' ἀναπλήσαι κακὰ
δούλιον ἄρτον ἔδων—
ρίγει πεπηγὸτ' αὐτόν· ἐκ δὲ τοῦ χνόου
φυκία πόλλ' ἐπέχοι,
κροτέοι δ' ὀδόντας, ὡς [κ]ύων ἐπὶ στόμα
κείμενος ἀκрасίηι
ἄκρον παρὰ ῥηγμῖνα κυμα. . . .δου·
ταῦτ' ἐθέλοιμ' ἂν ἰδεῖν,
ὅς μ' ἠδίκησε, λ[ὰ]ζ δ' ἐπ' ὀρκίοις ἔβη,
τὸ πρὶν ἑταῖρος [έ]ών.

γυμνό να τον τσακώσουν
οι φουντομάλληδες Θρακιώτες
όλο χαρά, και το ψωμί του σκλάβου τρώγοντας
να σύρει μύρια πάθη·
να ἔχει παγώσει από το κρύο, κι απάνω του
φύκια κι αλάτια κολλημένα·
να κείται όπου σπάει το κύμα, απά στην άμμο,
τα πίστομα, ξεψυχισμένος,
και να χτυπούν τα δόντια του, σα σκύλος! — Θε μου,
τα μάτια μου έτσι να τον έβλεπαν!
γιατί με αδίκησε και κλωτσοπάτησε τους όρκους,

---

¹²³ Σκιαδάς 1979, 113-117.

κι ας ήταν πρώτα φίλος μου.

Μετάφραση: Ι. Θ. Κακριδής

Αντίστοιχα, στα ακόλουθα αποσπάσματα ο ποιητής στρέφεται ενάντια σε έναν από τους εταίρους στο συμπόσιο που παραβιάζει τους κοινούς κανόνες της ομάδας.¹²⁴

78 Ed

*Πολλὸν δὲ πίνων καὶ χαλίκρητον μέθῃ, οὔτε τῆμον εἰσενέγκας [οὐδὲ μὴν κληθεῖς
ἐσηλθεσ οἷα δὴ ᾿ς φίλους φίλος ἀλλὰ σ' εὖ γαστήρ νόον τε καὶ φρένας παρήγαγεν εἰς
ἀναιδεΐην.*

Ἦπιες ἀτέλειωτες ποσότητες και μάλιστα σκέτο. Στο τέλος μέθυσες. Δε ρώτησες για το λογαριασμό, ούτε αν σε κάλεσε κανείς. Απλά, ήρθες και κόλλησες, παρέα με το αίσχος του μυαλού και της κοιλιάς σου.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

124a W

Μυκονίων δίκην.

Μυκονιάτικη κατάντια.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Κυρίαρχη θέση, βέβαια, στην πολεμική του Αρχίλοχου έχουν ο Λυκάμβης και οι θυγατέρες του, καθώς ο πρώτος, όπως ήδη ειπώθηκε παραπάνω, αθέτησε την υπόσχεσή του για τον γάμο της κόρης του Νεοβούλης με τον ποιητή. Η προδοσία αυτή, εξαιτίας της επικριτικής αρχιλόχειας ποίησης σε μια εποχή έντονης αίσθησης της τιμής και της αιδούς, στοίχισε στους υπαίτιους την αυτοκτονία τους σύμφωνα με την αρχαία παράδοση.¹²⁵ Ο Λυκάμβης, όντας μέλος της εταιρείας του ποιητή, επιορκώντας παραβίασε τον κώδικα τιμής που ίσχυε στο πλαίσιο μιας ομάδας συμποσιαστών που συνδέονταν με δεσμούς αμοιβαιότητας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον δημόσιο διασυρμό του

---

¹²⁴ Gagné 2009, 263-264.

¹²⁵ Carey 2020, 239-240.

και, σύμφωνα με τους άγραφους κανόνες της κοινωνικής δικαιοσύνης, την τιμωρία του ίδιου και της γενιάς του.¹²⁶

Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα αποσπάσματα 172 W και 173 W:

*πάτερ Λυκάμβη, ποῖον ἐφράσω τόδε;
τίς σὰς παρήειρε φρένας
ἦις τὸ πρὶν ἠρήρησθα; νῦν δὲ δὴ πολὺς
ἀστοῖσι φαίνεται γέλως.*

Γέρο-Λυκάμβη, τι είναι τούτο που είπες;
Ποιος σ' έκαμε να χάσεις τα μυαλά σου,
που πριν τα είχες σωστά; Πολύ γελοίος
φαίνεσαι τώρα πια στους συμπολίτες.
Μετάφραση: Ηλ. Βουτιερίδης

Ὅρκον δ' ἔνοσφίσθης μέγαν ἄλας τε καὶ τράπεζαν.

Ὅρκο μεγάλο αθέτησες: ψωμί κι αλάτι.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Βέβαια, ο ποιητής στρέφεται ενάντια και στην κόρη του Λυκάμβη, τη νεαρή Νεοβούλη, απορρίπτοντάς την επιθετικά, ψέγοντας τα εξωτερικά και εσωτερικά χαρακτηριστικά της και προκαλώντας τη δημόσια διακωμώδησή της στο απόσπασμα 196a W (στ. 16-27). Σε κάθε περίπτωση, αυτά τα αποσπάσματα είναι ενδεικτικά μιας εκδικητικής παραφοράς, ενός εμμονικού και λυσσαλέου πάθους, όχι για την ειλικρινή διεκδίκηση μιας επιθυμητής και υπεσχημένης συζύγου αλλά για τον πληγωμένο εγωισμό και το όνειδος του ποιητή, και αυτό ακριβώς μπορεί προσφυέστατα να συσχετιστεί με το υψηλό κύρος των ανταγωνιστικών αξιών της εποχής που απέκλειαν κάθε άλλη ικανοποίηση -διευθέτηση ή συμβιβασμό- πέρα από την καταφανή επικράτηση του θιγόμενου.¹²⁷

Νεοβούλη[ν μὲν ὦν

¹²⁶ Gagné 2009, 264-26· Howkins 2008, 49-55.

¹²⁷ Petropoulos 2008, 124-127.

ἄλλος ἀνὴρ ἐχέτω· αἰαῖ πέπειρα δ[ή] ἐστ' ἄγαν·
ἀν]θος δ' ἀπερρύηκε παρθενήιον
κ]αὶ χάρις, ἣ πρὶν ἐπῆν· κόρον γὰρ οὐ κ[ατέσχε] πω,
ἥβ]ης σὲ μέτρ' ἔφηνε μαινόλις γυνή·
ἐς] κόρακας· ἄπεχε· μὴ τοῦτ' ἐφιστα[ί]η [θεός,
ὅπως ἐγὼ γυναῖκα τ[ο]ιαύτην ἔχων
γεί]τοσι χάρμ' ἔσομαι· πολλὸν σὲ βούλο[μαι γ' ἔχειν·
σὺ] μὲν γὰρ οὔτ' ἄπιστος οὔτε διπλόη,
ἣ δ]ὲ μάλ' ὄξυτέρη· πολλοὺς δὲ ποιεῖτα[ι λόγους·
δέ]δοιχ' ὅπως μὴ τυφλὰ κάλιτήμερα
σπ]ρουδῆι ἐπειγόμενος τῶς ὥσπερ ἣ κ[ύων τέκω.

τη Νεοβούλη

ἄλλος ας ἔχει ἀνδρας· ἀλίμονο, γινώθηκε πολὺ,
τ' ἀνθος της παρθενιας μαράθηκε κι εχάθη·
πάει κι η χάρη η προτινή· δεν είχε δα και χορτασμό ποτέ της,
γυναίκα λυσσασμένη που ξεμέτρησε της φύσης της τα κάλλη.
Στον κόρακα! Αλάργα! Ποτέ μη δώσει ο θεός
τέτοιας λογής σαν πάρω εγὼ γυναίκα
περίγελως της γειτονιάς να γίνω· πιότερο εσένα επιθυμῶ να πάρω.
Δεν είσαι συ γυναίκα δίχως πίστη, ούτε δίβουλη,
εκείνη ἔχει γλώσσα κοφτερότερη, λόγια πολλά τροχίζει.
Μες στην πολλή τη βιάση μου φοβούμαι
στραβά και πριν την ώρα μου [μη] γεννήσω, σαν τη σκύλα
Μετάφραση: Γ. Γιατρομανωλάκης

Μάλιστα, ο ποιητής, στο πλαίσιο του επιθετικού ποιητικού λόγου του ενάντια στους αντιπάλους του, δε διστάζει να επιστρατεύσει τον μύθο της αλεπούς και του αετού, ενισχύοντας τον συμβολικό και κοινωνικό αντίκτυπο της ποίησής του. Σύμφωνα με τον συγκεκριμένο μύθο η αλεπού και ο αετός είχαν δώσει ὄρκο φιλίας, ο αετός όμως τον παραβίασε, προσφέροντας τα αλεπουδάκια ως τροφή στα μικρά του. Τότε η αλεπού, έχοντας επίγνωση της αδυναμίας της, προσεύχεται στον Δία για εκδίκηση. Η τάξη αποκαθίσταται, καθώς ο αετός, μεταφέροντας ένα κομμάτι φλεγόμενο κρέας παρακείμενης θυσίας στη φωλιά του, την τρέπει ακούσια σε παρανάλωμα του πυρός. Τα

αδύναμα αετόπουλα καίγονται και γίνονται βορά της αλεπούς. Τα ζώα αυτά συμβολίζουν, αντίστοιχα, τον Αρχίλοχο και τον Λυκάμβη. Ο θάνατος των αετόπουλων στον συγκεκριμένο μύθο συνδέεται με την αποκατάσταση της κοσμικής τάξης έπειτα από τη διασάλευσή της με την επιορκία του αετού, δηλαδή στην περίπτωση μας έπειτα από την τιμωρία του Λυκάμβη και της οικογένειάς του.¹²⁸

174 W

*αἴνός τις ἀνθρώπων ὄδε,
ὡς ἄρ' ἀλώπηξ καίετος ζυνεωνίην
ἔμειζαν,*

Την ιστορία την ξέρουνε πολλοί:

Την αλεπού και τον αητό τους έδεσε
φιλιά κι αγάπη κάποτε,
Μετάφραση: Ι. Θ. Κακριδής

38 Ed

Προϋθθηκε παισὶ δεῖπνον αἰηνῆς φέρων.

Τους τρόμους του έφερε να φάνε τα παιδιά του.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

98 Δα

*[Ἐς παῖδας φέρων] δαῖτα δ' οὐ καλὴν ἐπὶ [ὄρμησαν ἀπτῆνες δύο] γῆς ἐφ' ὕψηλῶ πάγῳ
[ ] νεοσσιῆ] προϋθθηκε, τὴν δ[ ] χορτάσας [[...]φωλάδ[*

Έφερε στα παιδιά του πρόστυχη τροφή. Ὁρμησαν τα γυμνά μικρά με το θράσος της απρόσιτης φωλιάς τους, όταν είδαν τι επιφυλάσσει ο βράχος στη γη. Χόρτασαν· κούρνιασαν.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

177 W

---

¹²⁸ Σκιαδάς 1979, 117-121· Gagné 2009, 251-259, 268-270.

Ὡ Ζεῦ, πάτερ Ζεῦ, σὸν μὲν οὐρανοῦ κράτος. σὺ δ' ἔργ' ἐπ' ἀνθρώπων ὄρᾳς λεωργὰ καὶ θεμιστά, σοὶ δὲ θηρίων ὕβρις τε καὶ δίκη μέλει.

Δία, πατέρα Δία, εσύ ισχύεις στον ουρανό, εσύ διαπιστώνεις το αἶσχος και την τάξη στις πράξεις των ανθρώπων, εσύ επιμελείσαι την παράβαση και την τιμωρία στα ζώα.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

180 W

Πυρὸς δ' ἐν αὐτῷ φεψάλυξ.

Κι έγινε η σπίθα πυρκαγιά του.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

181 W

μέγ' ἠείδη κακόν [ ] φρένας] δ' ἀμήχανον [ ] φάρμακον [ ] ὀρφανῶς μεμνημένος [ ] κλύσας [ ] τάμων κέλευθον ὠκέως δι' αἰθέρος [ ] λαιψηρὰ κυκλώσας πτερά [ ] σὸς δὲ θυμὸς ἔλπεται.

Ἐβλεπε το κακό να φουντώνει κι απορούσε, αδυνατούσε μια κάποια λύση. Ξαφνικά, έρχεται η σκέψη των ορφανών να κατακλύσει την καρδιά του. Χτυπάει, σκίζει, ανοίγει τον αέρα με γρήγορα φτερά να τ' αγκαλιάσει· ελπίζει, ελπίζει.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

87 Ed

Ὅρᾳς ἴν' ἔστ' ἐκεῖνος ὑψηλὸς πάγος τρηχὺς τε καὶ παλίγκοτος; Ἐν τῷ κάθημαι σὴν ἐλαφρίζων μάχην· [...] Ἡ τύχη τινὶ κείνους πονηρᾶ καταπεσεῖν ἐς γῆν δέει οἴκου φθαρέντος, ἢ σέ γε φύειν ἃ μὴ πέφυκε φύσασαν, τότεν λαιψηρὰ κυκλῶσαι πτερά. Ἐως δὲ νῶν ἐκάτερος ἐνθ' ἔστιν μένη, τέως οὐκ ἔνι ζυνωνίη τοῖς θρέμμασιν γῆς πρὸς τὰ θρέμματ' οὐρανοῦ.

Βλέπεις εκείνο το βράχο; Είναι ψηλός, είναι απότομος, είναι ακαριαίος: η αιχμηρότερη ανάπαυλα στον πόλεμό σου. Ή να ταΐσει χόμα ή ατυχία τη φωλιά μου, ή να κλωσήσει γρήγορα φτερά η τύχη στη δική σου. Ας είναι καθένας ό,τι κατοικεί. Δεν υπάρχει τίποτε να μοιραστούν τα παιδιά της γης και τα παιδιά του ουρανού.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Ωστόσο, κατά τον Bowie, πιθανόν ο Λυκάμβης να δέχτηκε την ιαμβική επίθεση του Αρχίλοχου όχι για την υπόθεση του γάμου με τη Νεοβούλη αλλά για την αθέτηση κοινών πολιτικών όρκων.¹²⁹ Σύμφωνα με τον ίδιο μελετητή, ο Αρχίλοχος καταφέρεται και εναντίον άλλου πολιτικού του αντιπάλου, αξιοποιώντας τον μύθο της αλεπούς και του πιθήκου, στα αποσπάσματα 185 W και 187 W, και οι δύο αυτές περιπτώσεις δεν είναι ανάμεσά τους ασύνδετες.¹³⁰

*Ἐρέω τιν' ὑμῖν αἶνον, ὃ Κηρυκίδη, ἀχνυμένη σκυτάλη· πίθηκος ἦει θηρίων ἀποκριθεὶς
μοῦνος ἀν' ἐσχατίην· τῷ δ' ἄρ' ἀλώπηξ κερδαλέη συνήντετο πυκνὸν ἔχουσα νόον.*

Ξεφωνιζόπουλε, θα σου αναφέρω ένα μύθο που περιφέρεται σαν βουλωμένο γράμμα. Ο πίθηκος διαχώρισε τη θέση του από τα ζώα και γύριζε στις ερημίες, να πάρουν λίγο αέρα τα μυαλά του. Συνάντησε λοιπόν μια σκόπιμη αλεπού με τα μυαλά επαρκώς αερισμένα.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

*Τοίηνδε δ', ὃ πίθηκε, τὴν πυγὴν ἔχων;
Ἐμεῦ δ' ἐκεῖνος οὐ καταπροΐζεται.*

Με τέτοιο κώλο, πίθηκε;

Κανείς δεν πρόκειται να με ζημιώσει με το αζημίωτο.

Μετάφραση: Γ. Μπλανάς

Χάρη σε αυτές τις αλληγορίες, ο Αρχίλοχος, αναπτύσσοντας πολεμική κατά των προσωπικών αντιπάλων του, επιχειρεί να προσδώσει καθολική ισχύ στο δίκαιό του, να επικαλεστεί τις παραδοσιακές αξίες της κοινότητας και να ευθυγραμμίσει την ικανοποίηση των -απολύτως υποκειμενικών- εκδικητικών προθέσεων του με το ευρύτερο ζητούμενο της κοινωνικής σταθερότητας.¹³¹

---

¹²⁹ Bowie 2008, 138-139.

¹³⁰ Στο ίδιο, 133-136.

¹³¹ Περυσινάκης 2012, 101-102· Carey 2020, 248.

2.7. Ο πόλεμος ως «δάσκαλος» της ζωής στην αρχιλόχεια ποίηση

Ο ποιητής προσδίδει φιλοσοφικό περιεχόμενο σε κάποια ποιήματά του, καθώς, εμπνεόμενος από τις πολεμικές εμπειρίες του, αντικειμενοποιεί τον εσωτερικό του κόσμο και εκφράζει καθολικές κρίσεις για τις συνθήκες του μεταβαλλόμενου αρχαϊκού κόσμου.¹³²

Συγκεκριμένα, στο απόσπασμα 13 W προβάλλει την υπομονή (*τλημοσύνη*) ως αντίδοτο στον πόνο από την απώλεια αγαπημένων προσώπων, επιστρατεύοντας εικόνες από τις συγκρούσεις της οπλιτικής φάλαγγας, καθώς και από τον αντίκτυπό τους:¹³³

*κήδεα μὲν στονόεντα Περικλεες οὔτε τις ἀστῶν
μεμφόμενος θαλίης τέρψεται οὐδὲ πόλις·
τοίους γὰρ κατὰ κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης
ἔκλυσεν, οἶδαλέους δ' ἀμφ' ὀδύνης ἔχομεν
πνεύμονας. ἀλλὰ θεοὶ γὰρ ἀνηκέστοισι κακοῖσιν
ὦ φίλ' ἐπὶ κρατερὴν τλημοσύνην ἔθεσαν
φάρμακον. ἄλλοτε ἄλλος ἔχει τόδε· νῦν μὲν ἐς ἡμέας
ἐτράπεθ', αἱματόεν δ' ἔλκος ἀναστένομεν,
ἐξαῦτις δ' ἐτέρους ἐπαμείψεται. ἀλλὰ τάχιστα
τλήτε, γυναικεῖον πένθος ἀπώσάμενοι.*

Την πολυστέναχτη θλίψη κανείς, ή πολίτης ή η πόλη,
δεν κατακρίνει· μακριά τα φαγοπότια· ακριβοί
ήταν αυτοί, Περικλή, που πολύβοου πελάγου το κύμα
έπνιξε· ο πόνος βαριά μάς τυραννά την καρδιά.
Μα, αγαπητέ μου, οι θεοί για τ' αγιάτρευτα βάσανα πάλι
έχουνε βρει γιατρικό: καρτερική υπομονή.

Η συμφορά μια τον ένα χτυπά, μια τον άλλονε· τώρα
ήρθε σ' εμάς, για πληγή βογκούμε, ναι, αιματηρή,
μα θα περάσει και σ' άλλους αργότερα· μπρος, τη γυναίκεια
θλίψη πετάξτε λοιπόν, σφίξτε γερά την καρδιά.

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

¹³² Σκιαδάς 1979, 15-16.

¹³³ Περυσινάκης 2012, 150-151.

Στο ίδιο πλαίσιο, στο απόσπασμα 128 W καλεί τον άνθρωπο να αντιμετωπίζει το πένθος με υπομονή και θάρρος. Προσωποποιεί την ψυχή (*θυμός*) ως πολεμιστή της πρώτης γραμμής που αντιστέκεται σθεναρά στον εχθρό. Την προτρέπει -ως φανταστικό ακροατήριο, *alter ego* ή έδρα της ανδρείας- να δρα με υπομονή, πειθαρχία και μετριοφροσύνη απέναντι στις συμφορές, αξιοποιώντας το λεξιλόγιο της πολεμικής νίκης και ήττας.¹³⁴

*θυμέ, θύμ', ἀμηχάνοισι κήδεσιν κυκώμενε,
ἴ' ἀναδευ δυσμενῶν ἴ' δ' ἀλέξεο προσβαλῶν ἐναντίον
στέρνον ἴ' ἐνδοκοισιν ἐχθρῶν πλησίον κατασταθείς
ἀσφαλέως· καὶ μήτε νικέων ἀμφάδην ἀγάλλεο,
μηδὲ νικηθεὶς ἐν οἴκῳ καταπεσῶν ὀδύρεο,
ἀλλὰ χαρτοῖσιν τε χαῖρε καὶ κακοῖσιν ἀσχάλα
μὴ λήην, γίνωσκε δ' οἷος ῥυσμός ἀνθρώπους ἔχει.*

Ψυχή, συ κατατρεγμένη, πάρε θάρρος τρομερό,
για να διώξεις τους εχθρούς σου, βάλ' τα στήθη σου μπροστά,
στο δικό τους αντιστύλι πόδι πάτησε ιερό
και μήτ' αν νικήσεις, γέλα φανερά, προκλητικά,
μήτ' αν νικηθείς, οδύρου μες στο σπίτι σου σκυφτός.
Μα για τα καλά σου χαίρου και λυπού για τα κακά
με το μέτρο! Ξεύρε πάντα πως ο κόσμος είν' αυτός.

Μετάφραση: Σ. Μενάρδος

Η αρχιλόχεια ποίηση αποκτά αυτή τη διδακτική διάσταση σε έναν κόσμο γεμάτο ανατροπές, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο 130 W, όπου ο κάθε θνητός ταυτίζεται με τον οπλίτη: την ώρα που ο πολεμιστής δέχεται τα πυρά του αντιπάλου, και ο κοινός θνητός τις συμφορές, είτε σύρεται στον δρόμο της φθοράς είτε αναλαμβάνει τις δυνάμεις του και ανακάμπτει. Σύμφωνα με τον ποιητή, οι χαρές και οι λύπες συνεχώς εναλλάσσονται, ενώ η σκέψη χαρίζει την παρηγοριά στις αντιξοότητες της ζωής.¹³⁵

τοῖς θεοῖς ἴτ' εἰθεῖάπαντα· πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν

¹³⁴ Στο ίδιο, 159-165· Lavelle 2020, 152.

¹³⁵ Περυσινάκης 2012, 165-167.

*ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί,
πολλάκις δ' ἀνατρέπουσι καὶ μάλ' εὖ βεβηκότας
ὑπτίους, κείνοις <δ' > ἔπειτα πολλὰ γίνεται κακά,
καὶ βίου χρήμη πλανᾶται καὶ νόου παρήγορος*

Για τους θεούς όλα είναι εύκολα: συχνά
ανορθώνουν τον άνθρωπο που κείτεται στη μαύρη γη από τα δεινά·
συχνά ξαπλώνουν ανάσκελα έναν άλλο, αν και προχωρούσε με σταθερό βήμα.
Αυτόν τον βρίσκει μεγάλη δυστυχία
και τριγυρνά φτωχός και με το νου του σαλεμένο.

Μετάφραση: Δ. Ιακώβ

Ο πόλεμος, λοιπόν, αγγίζει όλες τις πτυχές της αρχιλόχειας ποίησης, καθιστώντας περίοπτη τη στενή σχέση των δύο ιδιοτήτων του Αρχίλοχου, του ποιητή και του στρατιώτη. Ο αρχαϊκός αυτός ποιητής, ως εμβληματική μορφή της ποίησης ψόγου,¹³⁶ παρουσιάζει ως βίωμα τις πολεμικές συγκρούσεις, και σε αυτό το πλαίσιο αναπτύσσει απροκάλυπτα τη θέση του απέναντι στα πολεμικά ήθη της εποχής του και του ηρωικού παρελθόντος, όπως αυτή διαμορφώθηκε υπό τους όρους της πόλης-κράτους. Δε διστάζει να αποκαλύψει τα προσωπικά του συναισθήματα, τις σκέψεις, τις διδαχές, τους ψόγους του, απευθυνόμενος στη στρατιωτική ομήγυρη, σε συμπόσιο εταίρων ή σε δημόσιο ακροατήριο. Η ποίηση του, επίσης, καθίσταται «όπλο» κατά πολιτικών και προσωπικών αντιπάλων του ή σκηνοθετείται ως στίβος μάχης για την επιβίωση. Παρ' όλα αυτά, κατά τον Donlan, ο Αρχίλοχος δεν περιφρονεί τους παλιότερους τρόπους συμπεριφοράς, εκφράζει όμως τη μετάβαση σε μια νέα πραγματικότητα αβεβαιότητας, κατά την οποία το ηρωικό σύστημα αξιών μεταβάλλεται ή και αποσυντίθεται.¹³⁷

¹³⁶ Riu 2008, 83· Lavigne 2008, 103-104.

¹³⁷ Donlan 1980, 46-47.

3^η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΑΛΚΑΙΟΣ: ΠΟΙΗΤΗΣ - ΕΝΟΡΧΗΣΤΡΩΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

3.1. Η ζωή και το έργο του Αλκαίου

Ο Αλκαίος, όπως και ο Αρχίλοχος, έζησε και έδρασε κατά την αρχαϊκή εποχή, μια περίοδο κατά την οποία η πόλη-κράτος γνώρισε έντονες πολιτικοκοινωνικές αναταραχές. Για τη ζωή και το έργο του ποιητή πληροφορίες μπορούμε να αντλήσουμε από τα σωζόμενα αποσπάσματα των ωδών του (περίπου 400) και από σχολιαστές του έργου του των κλασικών χρόνων (Ηρόδοτος, Αριστοτέλης), των ελληνιστικών (Αλεξανδρινοί φιλόλογοι) και των ρωμαϊκών (Ηράκλειτος, Διογένης ο Λαέρτιος, Διονύσιος ο Αλικαρνασσεύς, Αθήναιος, Οράτιος, Στράβων, Πλούταρχος), καθώς και από τους παπύρους της Οξυρύγχου.¹³⁸

Ο ποιητής γεννήθηκε στη Μυτιλήνη περίπου το 625 π.Χ.. Ήταν γόνος αριστοκρατικής οικογένειας και τα αδέρφια του Αντιμενίδας και Κίκις είχαν συμμετάσχει στην ανατροπή του τυράννου Μέλαγχρου,¹³⁹ ο οποίος είχε επικρατήσει στην πολιτική σκηνή της Μυτιλήνης (621-609 π.Χ.) μετά τη δολοφονία του Πένθιλου, γόνου παλιάς αριστοκρατικής οικογένειας που κατείχε μέχρι τότε την εξουσία.¹⁴⁰ Μάλιστα, ο Αντιμενίδας είχε πάρει μέρος στον βαβυλωνιακό στρατό ως μισθοφόρος.¹⁴¹

Ο Αλκαίος είχε συμμετάσχει στη σύγκρουση των Μυτιληναίων με τους Αθηναίους για την προάσπιση του Σιγείου από τον αθηναϊκό επεκτατισμό (607/606 π.Χ.).¹⁴² Εκεί πολέμησε μαζί με τον Πιττακό, με τον οποίο ήταν ομοϊδεάτης σε εταιρεία, δηλαδή σε πολιτική ομάδα αριστοκρατών, για την ανατροπή του τυράννου Μύρσιλου που ανέλαβε την εξουσία μετά τον Μέλαγχρο.¹⁴³ Ωστόσο, ο Πιττακός εν τέλει συντάχθηκε με τον Μύρσιλο και συγκυβέρνησε μέχρι τον θάνατο του τυράννου. Ακολούθως, ο ίδιος ανέλαβε την εξουσία της Μυτιλήνης ως αισυμνήτης (εκλεγμένος τύραννος) για δέκα χρόνια (590-580 π.Χ.). Κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας ο Αλκαίος, ως μέλος ή επικεφαλής εταιρείας αριστοκρατών, ανέπτυξε πολεμική δράση κατά του Πιττακού και, γενικότερα, των πολιτικών αντιπάλων του, με στόχο την ανάδειξη

¹³⁸ Montanari 2010, 205-206· Περυσινάκης 2012, 107· Τσομής 2022, 46-47.

¹³⁹ Στο ίδιο, 46.

¹⁴⁰ Montanari 2010, 205.

¹⁴¹ Βλασσοπούλου 1996, 12.

¹⁴² Στο ίδιο, 13.

¹⁴³ Σκιαδάς 2014, 228.

της παράταξής του στην εξουσία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εξοριστεί, πιθανόν τρεις φορές,¹⁴⁴ και να επανέλθει στην πόλη του σε προχωρημένη ηλικία μετά από την έγκριση του Πιττακού.¹⁴⁵ Σ' όλη του τη ζωή, λοιπόν, γράφει ποίηση που σε σημαντικό βαθμό υπηρετεί την πολεμική δράση της αριστοκρατικής του παράταξης, χωρίς εν τέλει να φτάσει στο πολυπόθητο αποτέλεσμα, την ανάληψη της εξουσίας.¹⁴⁶

---

¹⁴⁴ Στο ίδιο, 228. Πιθανόν, κατά τη διάρκεια των εξοριών του, ο ποιητής μετακινήθηκε στη μικρή λεσβιακή πόλη Πύρρα, στη Μ. Ασία, τη Θράκη, τη Βοιωτία και την Αίγυπτο (βλ. Burnett 1983, 115).

¹⁴⁵ Τσομής 2022, 46· Easterling και Knox 2010, 282-283· Bowra 2012, 207-208.

¹⁴⁶ Μπάρμπας 2001, 283-284.

3.2. Τα χαρακτηριστικά της αλκαϊκής ποίησης

Ο Αλκαίος ως ποιητής διακρίνεται στη λυρική μονωδιακή ποίηση ή αιολικό μέλος, μιας και αυτό καλλιεργείται ιδιαίτερα στη Λέσβο που κατά την αρχαϊκή περίοδο παρουσιάζει πλούσια ποιητική παραγωγή. Τα έργα του είναι σύντομα, γραμμένα στην αιολική διάλεκτο και σε απλά μέτρα, ενώ εντυπωσιάζουν για την αμεσότητα του λόγου, τη ζωντάνια των μεταφορών, αλλά και για την ένταση των συναισθημάτων.¹⁴⁷ Ο ποιητής με τη συνοδεία μουσικού οργάνου, συνήθως λύρας, τραγουδά μόνος του σε ιδιωτικό ή δημόσιο χώρο, εκφράζοντας τα συναισθήματα, τις πεποιθήσεις και τις ιδέες, τόσο τις δικές του όσο και των ομοϊδεατών του.¹⁴⁸

Τα αλκαϊκά έργα ήδη από την αρχαιότητα διακρίνονται, σύμφωνα με τη θεματική τους, σε στασιωτικά (αυτά που αναφέρονται άμεσα στις εμφύλιες συγκρούσεις της Μυτιλήνης), συμποτικά, ύμνους, αλληγορικά, μυθολογικά και ερωτικά.¹⁴⁹ Πάντως, ακόμη και σε ποιήματα που δε σχετίζονται άμεσα με τον πόλεμο, γίνονται έμμεσες αναφορές σ' αυτόν. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Οράτιος χαρακτηρίζει τα αλκαϊκά ποιήματα «απειλητικά»,¹⁵⁰ ενώ ο Αθήναιος τον ίδιο τον ποιητή «υπέρ του δέοντος πολεμοχαρή», καθώς μάλιστα επικεντρώνεται σε εμφύλιες συγκρούσεις και όχι σε μάχες με εξωτερικούς εχθρούς.¹⁵¹ Ουσιαστικά, η αλκαϊκή ποίηση, εμπνευσμένη από τα αριστοκρατικά ιδεώδη καθρεφτίζει μια ζωή αφιερωμένη στις εμφύλιες διαμάχες με στόχο την εξουσία και τη διατήρηση των παραδοσιακών αριστοκρατικών πολιτικών δομών.¹⁵²

Ο Αλκαίος, παρότι διαλέγεται με την επική παράδοση, γράφει κυρίως επικαιρική ποίηση και παρακινεί τους συντρόφους του για πολεμική δράση, έχοντας κατά νου την ευρύτερη αντίληψη του δημόσιου αγαθού και όχι το προσωπικό συμφέρον· δεσμεύεται σε ένα πολιτικό σκοπό θεωρώντας τον ζήτημα ζωής και θανάτου. Γι' αυτό, κατά τον Spelman, πιθανόν και γοητεύει τους μεταγενέστερους.¹⁵³

¹⁴⁷ Bowra 2012, 201-206· Montanari 2010, 206, 210.

¹⁴⁸ Τσομής 2022, 36-39.

¹⁴⁹ Romilly 1988, 60-62· Βλασσοπούλου 1996, 13· Σκιαδάς 2014, 229.

¹⁵⁰ Easterling και Knox 2010, 283.

¹⁵¹ Swift 2015, 103.

¹⁵² Bowra 2012, 207. Σε αντίθεση είτε με τους μαρξιστές κριτικούς που θεωρούν τις αλκαϊκές ωδές ως μια μορφή αντίδρασης απέναντι στο καταπιεστικό αντιλαϊκό καθεστώς είτε με άλλους σχολιαστές που χαρακτηρίζουν τον Αλκαίο φανατικό υποστηρικτή του παρελθόντος, η Burnett υποστηρίζει ότι ο ποιητής απλώς αντιδρά στις πολιτικοκοινωνικές αλλαγές που συντελούνται στην εποχή του και αγωνίζεται για την αριστοκρατική παράταξή του (Burnett 1983, 116-117).

¹⁵³ Spelman 2015, 358-359.

Είναι αξιοσημείωτο ότι το έργο του έχει μεγάλη απήχηση κατά την κλασική, ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή, ενώ εκδίδεται δεύτερο από τους αλεξανδρινούς φιλόλογους στον «κανόνα» των εννέα λυρικών ποιητών.¹⁵⁴ Μάλιστα, η «αλκαϊκή» στροφή ήταν δημοφιλής στους μεταγενέστερους κύκλους των ελλήνων και λατίνων ποιητών,¹⁵⁵ ενώ οι αλκαϊκές ωδές εκτελούνταν δραματοποιημένες από κιθαρωδούς σε δημόσιο ή συμποτικό περιβάλλον τα κατοπινά χρόνια, επικαιροποιημένα ανάλογα με τις εκάστοτε καταστάσεις.¹⁵⁶ Παρ' όλα αυτά, τα ποιήματά του Αλκαίου έχουν σωθεί μόνο σε αποσπασματική μορφή, με αποτέλεσμα τα διαφορούμενα σημεία τους να επιτρέπουν ποικίλες ερμηνείες από τους κριτικούς.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ Τσομής 2022, 44· Σκιαδάς 2014, 229.

¹⁵⁵ Romilly 1988, 62.

¹⁵⁶ Nagy 2004, 31, 47-48.

¹⁵⁷ Τσομής 2022, 47.

3.3. Η στάση του Αλκαίου απέναντι στον πόλεμο

Η αλκαϊκή ποίηση, είτε αναφέρεται άμεσα στον πόλεμο είτε έμμεσα, παρουσιάζει διδακτικό, προτρεπτικό, αλληγορικό ή επικριτικό περιεχόμενο, και κάποτε εμπνέεται από τον μύθο. Σε κάθε περίπτωση, εκφράζει κατά κύριο λόγο τα έντονα συναισθήματα και τις πολιτικές πεποιθήσεις του ποιητικού υποκειμένου και των ομοϊδεατών του που αγωνίζονται για τη διατήρηση της συνοχής της αριστοκρατικής παράταξης τους, με στόχο την επικράτηση της στην πολιτική κονίστρα της Μυτιλήνης κατά τις εμφύλιες διαμάχες της μέσης αρχαϊκής εποχής.¹⁵⁸

3.3.1. Η αλκαϊκή ποίηση ως «όπλο» κατά πολιτικών αντιπάλων

Ο Αλκαίος συνθέτει ποίηση, και κυρίως στασιωτικά έργα, για να εμπυρώσει τους συντρόφους του στην εταιρεία, πολιτικό όμιλο ομοϊδεατών αριστοκρατών, και να τους ενθαρρύνει να πολεμήσουν για την ανατροπή των πολιτικών αντιπάλων τους και την κατάληψη της εξουσίας της πόλης του, της Μυτιλήνης με στόχο την επαναφορά του αριστοκρατικού καθεστώτος.

Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα 357 L-P:

*μαρμαίρει δὲ μέγας δόμος
χάλκωι, παῖσα δ' ἴαρη κεκόσμηται στέγα
λάμπραισιν κονίαισι, κατ
τᾶν λεῦκοι κατέπερθεν ἵππιοι λόφοι
νεύοισιν, κεφάλαισιν ἄν-
δρων ἀγάλματα· χάλκιοι δὲ πασσάλιοι
κρύπτοισιν περικείμεναι
λάμπραι κνάμιδες, ἄρκος ἰσχύρω βέλεος,
θόρρακές τε νέω λίνω
κόϊλαί τε κατ ἄσπιδες βεβλήμεναι·
πὰρ δὲ Χαλκίδικαι σπάθαι,
πὰρ δὲ ζώματα πόλλα καὶ κυπάσσιδες.*

---

¹⁵⁸ Bowra 2012, 208-209· Burnett 1983, 107-108.

*τῶν οὐκ ἔστι λάθεσθ' ἐπεὶ
δὴ πρότιστ' ὑπὰ τῶργον ἔσταμεν τόδε.*

Λαμποκοπά ἀπ' το χάλκωμα το μέγα δώμα κι εἶναι
για χάρη του Ἄρη ὅλη η σκεπή ομορφοστολισμένη
με περικεφαλαίες λαμπρές· κι ἀπὸ ψηλά προσγέρνουν
κάτου αλογόφουντες λευκές, στολίδια για κεφάλια
πολεμιστᾶδων· και, στητὰ τριγύρω σε παλούκια
κρυμμένα, στέκουν χάλκινα και λαμπερά τουζλούκια
οπού εἶναι για τα δυνατὰ βελτόνια φυλαχτᾶρι,
και σιδεροπουκάμισα πλεχτὰ με νιο λινάρι
και κάτου τα βαθουλωτὰ ριγμένα εἶναι σκουτᾶρια.
Και δίπλα χαλκιδέικα σπαθιά κι αναζωστᾶρια
πολλά σιμά τους και πιο ἐκεῖ πουκάμισα πολέμου.
Αυτὰ δεν εἶναι δυνατό να τ' ἀπολησμονήσω,
γιατί νομίζω, πως αυτὰ την πρώτην ἔχουν θέση.

Μετάφραση: Ηλ. Βουτιερίδης

Στο ποῖημα αυτό ο Αλκαῖος περιγράφει μια αἴθουσα κατάμεστη με ὅπλα λίγο πρὶν τη μάχη. Προβάλλοντας τη λαμπρότητα των ὀπλων και συνδέοντάς τα με τον θεό του πολέμου, Ἄρη, προσδίδει σ' αυτὰ θρησκευτική σημασία. Ακόμη, παρουσιάζοντας τους θώρακες τοποθετημένους στο πάτωμα της αἴθουσας, υπαινίσσεται ὅτι οι εχθροὶ ἔχουν τραπεί σε φυγή και η εξάρτυσή τους παρέμεινε λάφυρο για τους νικητές.¹⁵⁹ Μάλιστα, αναφερόμενος σε χάλκινα ὅπλα και ὄχι σιδερένια, τα ηρωοποιεῖ, αποδίδοντας την αἴγλη του ἐπικού παρελθόντος στις ἐμφύλιες διαμάχες της εποχῆς του και ενθαρρύνοντας τους εταίρους του για σύγκρουση.¹⁶⁰ Κατὰ τον Bowra, ο ποιητῆς μοιάζει με αξιωματικό που ἀπολαμβάνει τη στρατιωτική ἐπιθεώρηση ἢ με ἀριστοκράτη που καμαρώνει τα σύνεργα του ἀγαπημένου του ἀθλήματος.¹⁶¹ Κατὰ τον Donlan, βέβαια, ο Αλκαῖος προβαίνει σε μια ρομαντική περιγραφή των ὀπλων με τη χρήση ηρωικῆς

---

¹⁵⁹ Swift 2015, 101-102.

¹⁶⁰ Στο ἴδιο, 103-105, 118.

¹⁶¹ Bowra 2012, 210-211.

γλώσσας, υπαινίσσεται όμως ότι το ομηρικό πολεμικό ιδεώδες αποτελεί πλέον ανάμνηση.¹⁶²

Η Burnett, σε αντίθετη κατεύθυνση, θεωρεί ότι η ωδή αυτή συνδέει το πολεμικό παρελθόν με το παρόν, εκφράζει την κοινή απρόσωπη φωνή των εταίρων που εκδηλώνουν την αφοσίωσή τους στην πολεμική τους δράση και δηλώνουν με υπερηφάνεια την πολεμική τους ιδιότητα στο πλαίσιο του συμποσίου, το οποίο αποτελεί προέκταση του στρατιωτικού πεδίου.¹⁶³ Αντίστοιχα, ο Spelman υποστηρίζει ότι ο ποιητής, με την περιγραφή των όπλων, δεν εκδηλώνει την ευχαρίστησή του για τη μάχη, αλλά την αναγκαιότητα της αφοσίωσης της πολιτικής παράταξης στο χρέος για την ανατροπή των πολιτικών αντιπάλων από την εξουσία. Προβάλλει με υλικούς όρους τη βαθύτερη ηθική δέσμευση των συντρόφων να φέρουν σε πέρας το έργο που έχουν αναλάβει («*πρώτιστ' ὑπὰ τῶργον ἔσταμεν τόδε*») και, παράλληλα, εκφοβίζει τους αντιπάλους τους.¹⁶⁴

Ανάμεσα στους αντιπάλους σημαντική θέση κατέχει ο Πιττακός, αυτός που ομόνησε με τον τύραννο Μύρσιλο, καταπατώντας τους όρκους της εταιρείας, στην οποία μέχρι τότε ήταν μέλος. Χαρακτηριστική είναι η ωδή 141 L-P (: 141 V), όπου ο Αλκαίος με ευθύτητα και ρεαλισμό εκφράζει την αντιπάθεια του στον Πιττακό, διαισθανόμενος την επικείμενη τυραννία του¹⁶⁵ και περιγράφοντας τη μεταχιμακή κατάσταση της πόλης.¹⁶⁶

πωση[. . . .].[

[.]είλας έργασ[

ὄ]νηρ οὔτ[ος ὁ μαιόμενος τὸ μέγα κρέτος

ὄν]τρέψ[ει τάχα τὰν πόλιν· ἂ δ' ἔχεται ῥόπας.

Στην επιθυμία του για μεγάλη δύναμη τούτος ο άνθρωπος σύντομα θα φέρει άνω κάτω την πόλη, που κρέμεται από μια κλωστή.

Μετάφραση: I.N. Καζάκης

Η πολεμική του ποιητή κατά των πολιτικών αντιπάλων του εκδηλώνεται εντονότερα στην ακόλουθη ωδή-προσευχή (129 L-P), την οποία απευθύνει στους θεούς,

---

¹⁶² Donlan 1980, 60.

¹⁶³ Burnett 1983, 124-126.

¹⁶⁴ Spelman 2015, 353-358.

¹⁶⁵ Bowra 2012, 227.

¹⁶⁶ Yatromanolakis 2020, 318.

τον Δία, την Ήρα και τον Διόνυσο, ενόσω βρίσκεται πιθανότατα, κατά τον Τσομή, εξόριστος στη μικρή λεσβιακή πόλη Πύρρα, κοντά στο ιερό των Μέσων, μετά την επικράτηση του Μύρσιλου και του Πιττακού στην εξουσία της Μυτιλήνης.¹⁶⁷

.ρά.α τόδε Λέσβιοι
[. . .]. . . . εὔδειλον τέμενος μέγα
ζῦνον κά[τε]σσαν ἐν δὲ βώμοις
ἀθανάτων μακάρων ἔθηκαν
κάπωνύμασσαν ἀντίαον Δία
σὲ δ' Αἰολήϊαν [κ]υδαλίμαν θεόν
πάντων γενέθλαν, τὸν δὲ τέρτον
τόνδε κεμήλιον ὠνύμασσ[α]ν
Ζόννυsson ὠμήσταν. ἄ[γι]τ' εὔνοον
θῦμον σκέθοντες ἀμμετέρα[ς] ἄρας
ἀκούσατ', ἐκ δὲ τῶν[δ]ε μόχθων
ἀργαλέας τε φύγας ῥύεσθε·
τὸν Ὑρραον δὲ πα[ῖδ]α πεδεληθέτω
κῆνων Ἐ[ρίννυ]ς ὄς ποτ' ἀπόμνυμεν
τόμοντες ἄ . . [' .]γ . .
μηδάμα μηδ' ἕνα τῶν ἐταίρων
ἀλλ' ἢ θάνοντες γὰν ἐπιέμμενοι
κείσεσθ' ὑπ' ἀνδρῶν οἳ τότε' ἐπικ. ἴην
ἤπειτα κακκτάνοντες αὐτοῖς
δαμον ὑπέξ ἀχέων ῥύεσθαι.
κῆνων ὁ φύσγων οὐ διελέξατο
πρὸς θῦμον ἀλλὰ βραϊδίως πόσιν
ἔ]μβαις ἐπ' ὀρκίοισι δάπτει
τὰν πόλιν ἄμμι δέδ[.]. .[.]ί.αις
οὐ κὰν νόμον [.]ογ . .[ ]' [ ]'
γλαύκας ἀ[.]. . [.] . [ ]'
γεγρά.[ ]'
Μύρσιλ[ ]'

---

¹⁶⁷ Τσομής 2022, 203.

Οι Λέσβιοι καθιέρωσαν αυτό το τέμενος, περίβλεπτο και μεγάλο, να το χαίρονται όλοι, και μέσα σ' αυτό έστησαν βωμούς των αθάντων Μακάρων. Τον Δία τον ονόμασαν θεό των ικετών, κι εσένα, την αιολίδα ένδοξη θεά, μητέρα των πάντων· τρίτον ονόμασαν το γιο της Σεμέλης, τον Διόνυσο, που τρώει ωμές τις σάρκες. Έλα με φιλική διάθεση και άκουσε την προσευχή μας και λευτέρωσέ μας από αυτά τα βάσανα και τη βαριά την εξορία. Ας καταδιώξει η δική τους Ερινύα το γιο του Έρρα, για να κρατήσουμε τον επίσημο όρκο που δώσαμε κάποτε ... όταν ορκιστήκαμε ποτέ κανείς μας να μη ... αλλά είτε νεκροί και ντυμένοι να κειτόμαστε μέσα στη γης αφανισμένοι από αυτούς που ήταν τότε στην εξουσία (;), ή αλλιώς να τους σκοτώσουμε εμείς, λυτρώνοντας έτσι το λαό από τους στεναγμούς του. Ωστόσο εκείνος ο κοιλαράς δεν νοιάστηκε για τίποτε απ' όλα αυτά, αλλά, καταπατώντας μ' αλαφρή καρδιά τους όρκους, λυμάνεται τώρα την πόλη ... παράνομα ... Μυρσίλος ...

Μετάφραση: Ι. Ν. Καζάζης

Στο ποίημα αυτό ο Αλκαίος, έπειτα από την επιβλητική παρουσίαση του ιερού χώρου, αναφέρεται στο τελετουργικό του όρκου που έδιναν τα μέλη της εταιρείας και στην επιορκία του Πιττακού. Απευθύνεται στον εκδικητή Δία, την Έρα, προστάτιδα της αιολικής κοινότητας και μεσολαβήτρια στα πολιτικά ζητήματα, καθώς και τον Διόνυσο που φέρνει την ευημερία στην εταιρεία και στρέφεται κατά των εχθρών της. Παράλληλα, παρακαλεί τη Ερινύα να τιμωρήσει τον επίορκο κατά τα ομηρικά πρότυπα, με στόχο την αποκατάσταση της κοινωνικής τάξης.¹⁶⁸ Στο δεύτερο μέρος κορυφώνονται τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου που εκφράζει το μίσος και την περιφρόνησή του απέναντι στον Πιττακό.¹⁶⁹ Κατά την Βαχβαρονα, στον όρκο εμπεριέχεται η κατάρα για τον επίορκο, η οποία στο χωρίο «κήνων... νόμον [.]» ενεργοποιείται, συνδέοντας την τυραννία με την αδηφαγία και την απληστία με την επιορκία.¹⁷⁰ Έτσι, σύμφωνα με την ίδια ερευνήτρια, ο επίορκος Πιττακός, που καταβροχθίζει μεταφορικά την πόλη, μαγικά θα καταστραφεί, καθώς ο όρος «φύσγων» (κοιλαράς) δηλώνει, πέρα από την παχυσαρκία, την ασθένεια με αποτέλεσμα την αποπομπή του Πιττακού από την πόλη και την επιστροφή του Αλκαίου ως κυρίαρχου, πράγμα που επιδιώκει ο ποιητής.¹⁷¹ Παράλληλα, ο Αλκαίος καταγγέλλει την εξουσία του επίορκου ως επιζήμια για

¹⁶⁸ Bowra 2012, 218· Βαχβαρονα 2008, 183.

¹⁶⁹ Bowra 2012, 219.

¹⁷⁰ Βαχβαρονα 2008, 183-184.

¹⁷¹ Στο ίδιο, 186-187.

την πόλη, τόσο προσάπτοντάς του το χαρακτηριστικό «φύσγων» (κοιλαράς) όσο και θίγοντας τη θρακική καταγωγή του (γιος του Ύρρα). Ουσιαστικά, κατά τον Γιατρομανωλάκη, ο ποιητής στο πλαίσιο της πολιτικής ρητορικής του, χρησιμοποιεί την κοινωνιόλεκτο (μύθοι, στερεότυπα, κοινοί τόποι) της πολιτικής ομάδας, ενώ θίγει και το ρήγμα στις καθιερωμένες δομές.¹⁷² Η ωδή-προσευχή πιθανότατα επανεκτελέστηκε στην εταιρεία ως πολιτική λειδορία, για να ενθαρρυνθούν οι εταίροι για άμεση δράση κατά του αντιπάλου τους, με τη βοήθεια των θεών, και να διασφαλιστεί η αξιοπιστία του όρκου.¹⁷³ Η Burnett, μάλιστα, χαρακτηρίζει το ποίημα αυτό συμποτικό και τονίζει τα στοιχεία τελετουργικής επίκρισης σε βάρος του επίορκου Πιττακού, στην υπαιτιότητα του οποίου αποδίδεται η αποτυχία της πολεμικής επιχείρησης της αλκαϊκής φατρίας κατά του τυράννου Μύρσιλου.¹⁷⁴

Στο ίδιο πλαίσιο, ο ποιητής, προκειμένου να ωθήσει τους συντρόφους του σε δυναμική δράση κατά των πολιτικών τους αντιπάλων και να νομιμοποιήσει τους πολιτικούς αγώνες τους, αναφέρεται στους ένδοξους προγόνους¹⁷⁵ στην ωδή 130 L-P:

ἀγνοισ· .σβιότοις· .ις ὁ τάλαις ἔγω
ζῶω μοῖραν ἔχων ἀγροῖωτικάν
ἰμέρρων ἀγόρας ἄκουσαι
καρυ[ζο]μένας ὄγεσιλαῖδα
καὶ β[ό]λλας· τὰ πάτηρ καὶ πάτερος πάτηρ
κα· .[.]ηρας ἔχοντες πεδὰ τωνδέων
τῶν [ἀ]λλαλοκάκων πολίταν
ἔ.[.] . ἀ]πὸ τούτων ἀπελήλαμαι
φεύγων ἐσχατίαισ', ὡς δ' Ὀνυμακλέης
ἔγθα[δ'] ὄϊος εἰίκησα λυκαιμίαις
.[.]ον [π]όλεμον· στάσιν γὰρ
πρὸς κρ.[.] . . .]. οὐκ ἄμεινον ὄννέλην·
.[.] . . .]. μακάρων ἐς τέμ[ε]νος θεῶν
ἐοι[.] . . . .]. ε[.]αίνας ἐπίβαις χθόνος
χλι.[.] . . .]. γ συνόδοισί μ' αὐταίς

¹⁷² Yatromanolakis 2020, 311-312, 315, 318.

¹⁷³ Bachvarova 2008, 179-188· Τσομής 2022, 198-203, 228-229.

¹⁷⁴ Burnett 1983, 160-163.

¹⁷⁵ Yatromanolakis 2020, 314-315.

οἴκημμι κ[ά]κων ἔκτος ἔχων πόδας,
ὄππαι Λ[εσβί]αδες κρινόμεναι φύαν
πόλεντ' ἔλκεσίπεπλοι, περι δὲ βρέμει
ἄχω θεσπεσία γυναίκων
ἴρα[ς ὀ]λολύγας ἐνιαυσίας
[ ] ἀπὸ πόλλων πότα δὴ θεοί
[ ] ['] σκ. . . ν Ὀλύμπιοι
[ ] ...
γα[ ] . . . μεν.

Ζω ο ταλαίπωρος σαν φτωχοχωριάτης, λαχταρώντας ν' ακούσω να καλούν σε σύναξη τη συνέλευση και το συμβούλιο, Αγησιλαΐδη μου· προνόμια που είχαν ίσαμε τα γεράματα τους ο πατέρας μου και ο πατέρας του πατέρα μου, ανάμεσα σ' αυτούς τους πολίτες που τώρα πάνε να βγάλουν ο ένας το μάτι του άλλου, όλα αυτά, λέω, τα έχω στερηθεί, διωγμένος και εξόριστος πάνω δω στις ερημιές. Και σαν τον Ονομακλή, έχω ξεμείνει εδώ μονάχος, λύκος πιο πολύ παρά άνθρωπος (ετοιμάζοντας μυστικά;) πόλεμο· γιατί δεν ωφελεί (;) να παραιτηθούμε από το σηκωμό εναντίον τ... στο τέμενος των μακαρίων θεών, ... πατώντας τη μαύρη γης ... συγκεντρώσεις ... κατοικώ, μακριά από κάθε λογής μπλεξίματα, εδώ όπου πηγαينوέρχονται δώθε κείθε τα κορίτσια της Λέσβου με τα μακριά φορέματα και κρίνεται η ομορφιά τους, ενώ ολόγυρα αντηχεί η θαυμαστή ηχώ της ιερής φωνής των γυναικών κάθε χρόνο ... από πολλούς (στεναγμούς;) τότε θα (με γλυτώσουν) πια οι Ολύμπιοι θεοί;

Μετάφραση: I. N. Καζάκης

Οι στίχοι αυτοί, κατά τον Τσομή, αποτελούν πιθανόν ποιητική επιστολή στον εταίρο του Αλκαίου, τον Αγησιλαΐδη, προκειμένου ο τελευταίος να τη μεταφέρει από την εξορία, όπου βρισκόταν ο ποιητής, στην εταιρεία και να ενθαρρύνει τους συντρόφους να συνεχίσουν τον πολιτικό αγώνα ως άξιοι απόγονοι των αριστοκρατών προγόνων τους.¹⁷⁶ Μάλιστα, καθώς βρίσκεται εξόριστος κοντά στο ιερό των Μέσων, εκφράζει ένα αίσθημα κατωτερότητας και ταπείνωσης, όντας ο ίδιος μακριά από τη βουλή και την εκκλησία, στην οποία συμμετείχαν οι πρόγονοί του, και κοντά σε χώρο δράσης γυναικών. Αυτό δείχνει ότι ο ποιητής, παρότι έχει αριστοκρατική συνείδηση,

---

¹⁷⁶ Τσομής 2022, 234-238.

αντιμετωπίζει τον εμφύλιο πόλεμο της πατρίδας του ως πολίτης που εξακολουθεί να επιδιώκει με πάθος την ενεργό συμμετοχή στα κοινά.¹⁷⁷ Συνάμα, διατυπώνει, αφενός, την περηφάνεια του για τη γενιά του και, αφετέρου, την περιφρόνηση και την αποδοκιμασία του απέναντι στους συμπολίτες του, που τους χαρακτηρίζει «[ἀ]λλαλοκάκων»,¹⁷⁸ ενώ παράλληλα θεωρεί ότι οι ίδιοι, τοποθετώντας τον Πιττακό στη θέση του τυράννου, τιμωρήθηκαν.¹⁷⁹ Ως προς το τελευταίο, όμως, η Burnett θεωρεί ότι ο Αλκαίος καταφέρεται ενάντια στους ευγενείς -όχι γενικά στον λαό- που επέτρεψαν την επικράτηση τυράννων ξένων στα ιδανικά της αριστοκρατικής παράταξης και εχθρικών απέναντι στα προνόμιά της.¹⁸⁰

Κατά τον Bowra, ο ποιητής εκφράζει την αγωνία του για την εξορία του, χαρακτηρίζοντας τον εαυτό του φτωχό χωρικό και συγκρίνοντάς τον με τον Ονομακλή, πιθανόν κάποιο μυθικό αντικοινωνικό ον που ζούσε στις ερημιές, ίσως συντροφιά με τους λύκους, ενώ συνάμα επιζητεί έντονα τη λύτρωση.¹⁸¹ Μια διαφορετική ερμηνεία δίνει ο Τσομής, ο οποίος θεωρεί ότι με την ετυμολογία του ψευδώνυμου Ονομακλής προβάλλει συνυφασμένη την ποιητική με την αριστοκρατική του ιδιότητα, δηλώνοντας τη νοσταλγία του για πολιτική δράση σύμφωνα με τα αριστοκρατικά ιδεώδη.¹⁸² Μάλιστα, κατά τον Γιατρομανωλάκη, ο ποιητής, αναφερόμενος, αφενός, στην παράδοση και τους προγόνους-αυθεντίες και, αφετέρου, στην εξορία του, προβάλλει το βίωμα των πολιτικών αδιεξόδων του και τη δοκιμασία που υφίσταται η πρότερη κοινωνική θέση του.¹⁸³ Στο ίδιο πλαίσιο, η Burnett επισημαίνει το αίσθημα ντροπής που εκφράζει ο Αλκαίος για την κατάστασή του, λόγω της απώλειας των προγονικών τιμών, της πολεμικής αγριότητας και της αρρενωπότητάς του.¹⁸⁴

Ασφαλώς, ο Αλκαίος δεν παύει να εκτοξεύει τα ποιητικά του «βέλη» κατά του Πιττακού και των υποστηρικτών του. Στην ωδή 348 L-P αποκαλεί τον πολιτικό του αντίπαλο «τύραννο» με τη σημασία του αυταρχικού ηγέτη, ενώ αντιμετωπίζει με οίκτο και περιφρόνηση τον λαό που τον εξέλεξε στην εξουσία. Θεωρεί ότι ο λαός δεν έχει πλήρη συνείδηση των πράξεων του, τοποθετώντας έναν «κακοπάτριδα» στην εξουσία. Ο όρος αυτός εκδηλώνει την εχθρική στάση απέναντι στην αριστοκρατική τάξη και όχι

---

¹⁷⁷ Donlan 1980, 59.

¹⁷⁸ Bowra 2012, 220-222.

¹⁷⁹ Ramer 2018, 28.

¹⁸⁰ Burnett 1983, 177, σημ. 49.

¹⁸¹ Bowra 2012, 222.

¹⁸² Τσομής 2022, 234-238.

¹⁸³ Yatromanolakis 2020, 314-315.

¹⁸⁴ Burnett 1983, 178-180.

την ταπεινή καταγωγή, μιας και ο πατέρας του Πιττακού, ο Ύρρας, ήταν Θρακιώτης, πλην όμως είχε διατελέσει βασιλιάς στη Μυτιλήνη.¹⁸⁵ Επιρρίπτοντας αυτόν τον χαρακτηρισμό στον πολιτικό του αντίπαλο, τον παρουσιάζει ως ορκισμένο εχθρό του που καταπατά τις αριστοκρατικές αξίες της ειλικρίνειας και της φιλοξενίας,¹⁸⁶ ενώ προκαλεί δυστυχία στην πόλη.¹⁸⁷ Κατά την Burnett, ο Αλκαίος εκφράζει την πικρία του για την κατάσταση αυτή και εξάπτει την οργή των εταίρων του σε βάρος του Πιττακού, ενώ συνάμα εξορκίζει τη μνησικακία, τη διχόνοια και τις εσωτερικές διαμάχες της παράταξής του.¹⁸⁸ Ο ποιητής, λοιπόν, επικρίνει τον πολιτικό αντίπαλό του και εκδηλώνει τα βίαια συναισθήματά του, καλλιεργώντας το μίσος στους ομοϊδεάτες του εναντίον του.¹⁸⁹

τὸν κακοπατρίδαν

*Φίττακον πόλιος τὰς ἀχόλω καὶ βαρυδαίμονος
ἐστάσαντο τύραννον, μέγ' ἐπαίνεντες ἀόλλεες.*

Τον Πιττακό, που είχε πατέρα τιποτένιο,
της αγαθής και κακομοίρας πολιτείας
με μια φωνή όλοι τον εκάμαν κυβερνήτη.

Μετάφραση: Ηλ. Βουτιερίδης

Στο ίδιο πλαίσιο, ο Αλκαίος συνεχίζει τον αγώνα του κατά του πολιτικού του αντιπάλου, διατυπώνοντας πολιτικές λαιμοδαμίες εναντίον του και τονίζοντας τα καθήκοντα των εταίρων του.¹⁹⁰ Συγκεκριμένα, στην ωδή 70 L-P επικρίνει τον Πιττακό ως κυβερνήτη -πιθανόν αισυμνήτη-, καθώς και την ανάληψη της εξουσίας χάρη στην ευγενική καταγωγή της συζύγου του. Παροτρύνει, λοιπόν, τους συντρόφους του, που πιθανόν ήταν εξόριστοι, να αναλάβουν πολεμική δράση από κοινού, απαλλαγμένοι από εσωτερικές αντιπαλότητες, για την αποκατάσταση της τάξης.¹⁹¹ Αυτό δείχνει ότι, παρά τα αριστοκρατικά φρονήματά του, ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για την ευημερία της πόλης

---

¹⁸⁵ Bowra 2012, 227-228.

¹⁸⁶ Montanari 2010, 206-207.

¹⁸⁷ Burnett 1983, 119.

¹⁸⁸ Στο ίδιο, 175.

¹⁸⁹ Bowra 2012, 228-229.

¹⁹⁰ Τσομής 2022, 198.

¹⁹¹ Στο ίδιο, 217-220· Podlecki 1969, 78· Burnett 1983, 174.

του και το δημόσιο συμφέρον.¹⁹² Μάλιστα, θεωρεί ότι τα σχέδια του ματαιώνονται από τους θεούς, ενώ με τη δύναμη των όπλων θα κατασιγάσει η εμφύλια διαμάχη και μετά την πολιτική αναταραχή θα βελτιωθεί η κατάσταση στην πόλη.¹⁹³

*κῆνος δὲ παώθεις Ἀτρεΐδα[ν γένει
δαπτέτω πόλιν ὡς καὶ πεδὰ Μυρσί[λ]ω,
θαῖς κ' ἄμμε βόλλητ' Ἄρευσ ἐπὶ τεύχε[α
τρόπην· ἐκ δὲ χόλω τῶδε λαθοίμεθ' αὖ
χαλάσσομεν δὲ τὰς θυμοβόρω λύας
ἐμφύλω τε μάχας, τάν τις Ὀλυμπίων
ἔνωρσε, δᾶμον μὲν εἰς ἀνάταν ἄγων
Φιττάκωι δὲ δίδοις κῦδος ἐπήρ[ατ]ογ*

Εκείνος (sc. ο Πιττακός) που παντρεύτηκε κόρη από τη γενιά των Ατρειδών ας καταβροχθίζει τώρα την πόλη, όπως έκανε και παλιότερα μαζί με τον Μυρσίλο, ωστόσο αποφασίζει ο Άρης να μας ξαναστρέψει στα όπλα: εύχομαι να λησμονήσουμε τον παλιό χόλο μας. Να χαλαρώσουμε τη διχόνοια που μας τρώει τα σωθικά μας και την εμφύλια διαμάχη, που κάποιος αθάνατος του Ολύμπου ξεσήκωσε ανάμεσά μας, αυτήν που στον λαό φέρνει καταστροφή και στον Πιττακό χαρίζει δόξα ζηλευτή.

Μετάφραση: I. N. Καζάζης

Ανάλογα, στο ακόλουθο απόσπασμα (72 L-P), ο ποιητής καταφέρεται εναντίον κάποιου άνδρα ταπεινής καταγωγής, πιθανόν του Πιττακού, -κατά τον Bowra, πράγμα όμως που αμφισβητεί ο Τσομής-¹⁹⁴ που συμμετέχει σε συμπόσια, όπως οι αριστοκράτες, και υιοθετεί βαρβαρικές συμποτικές συνήθειες.¹⁹⁵ Μάλιστα, τον κατηγορεί ότι ήταν μέθυσος.¹⁹⁶ Ουσιαστικά, ο ποιητής με τους υποτιμητικούς αυτούς χαρακτηρισμούς αποκαλύπτει ότι το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του αριστοκράτη ήταν η ευγενική καταγωγή, που ο Πιττακός είχε αποποιηθεί, εγκαταλείποντας τον ηρωικό κώδικα υπό

---

¹⁹² Donlan 1980, 59-60.

¹⁹³ Bowra 2012, 229.

¹⁹⁴ Στο ίδιο, 223· Τσομής 2022, 221-223.

¹⁹⁵ Στο ίδιο, 223.

¹⁹⁶ Bowra 2012, 223-226.

την εὐνοια του λαού. Παράλληλα, προβάλλει την αριστοκρατική αξία του μέτρου που καλλιεργείται αυτή την εποχή.¹⁹⁷

έν[.]λα[.] . . . .[
λάβρωσ δὲ συν στεί[.] .[.]ειαπ . .
πίμπλεισιν ἀκράτω [τὸ δ' ἐ]π' ἀμέρα .[
καὶ νύκτι παφλάσδει [λάτ]αχθεν,
ἔνθα νόμος θάμ' ἐν[.] .[.]νην.
κῆνος δὲ τούτων οὐκ ἐπελάθετο
ᾧνηρ ἐπεὶ δὴ πρῶτον ὀνέτροπε,
παίσαις γὰρ ὀννώρινε νύκτας,
τῷ δὲ πίθω πατάγεσκ' ὁ πύθμην.
σὺ δὴ τεαύτας ἐκγεγόνων ἔχῃς
τὰν δόξαν οἶαν ἄνδρες ἐλεύθεροι
ἔσλων ἔοντες ἐκ τοκήων

Αυτός με ορμή, και πριν να γείρει ο ήλιος,
κρασί γεμίζει ακράτο το ποτήρι
κι η αντάρα του πιοτού βαστά ως τη νύχτα,
που τότε συνηθιέται πια το γλέντι.

Κι όταν τα πράματα άλλαξαν για κείνον,
τις παλιές του δεν ξέχασε συνήθειες,
μεθοκοπούσε πάντα όλες τις νύχτες,
του βαρελιού βροντοχτυπούσε ο πάτος.

Κι εσύ λοιπόν, τέτοιας γενιάς βλαστάρι,
έχεις τη φήμη που οι ελεύθεροι έχουν,
ελεύθεροι άντρες με γονιούς αρχόντους...

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

---

¹⁹⁷ Donlan 1980, 62-63.

Πέρα από τον Πιττακό, ο ποιητής στρέφεται με επιτιμητικό ύφος ενάντια και σε άλλους πολιτικούς αντιπάλους του, όπως κατά του Δινομένη που αναφέρει στην ωδή 383 V.¹⁹⁸ Κατά την Burnett, ο Αλκαίος διαπιστώνει τη διάλυση των παραδοσιακών συμμαχιών και αναρωτιέται αλληγορικά με πικρό σαρκασμό για την πίστη των άλλοτε συμπολεμιστών στις αξίες άλλων φατριών, στις οποίες εντάσσονταν επιορκώντας και αδιαφορώντας για τους προγενέστερους συμποτικούς δεσμούς.¹⁹⁹

*Ἦρ' ἔτι Δινομένη τῶι Τυρρακῆω
τάρμενα λάμπρα κέοντ' ἐν Μυρσινήωι*

Αλήθεια τα λαμπρά τα ξάρτια
του Δινομένη, του γιου του Τυρρακήου
κείτονται ακόμη στο Μυρσίνης;
Μετάφραση: Χρ. Ρώμας

Μάλιστα, στο απόσπασμα 303 A b V (: 99 L-P) στρέφεται κατά του Πολυανακτίδα και επικαλείται τη βοήθεια του Απόλλωνα, θεού των αριστοκρατών, για την τιμωρία του επίορκου:²⁰⁰

*Λάτωζ] τε καὶ Δί[οζ] πάϊ[·]
]·ε··[·]επι[ ]βοργιαν[
Γρόνηαν] ὀλώδη<v> λίπων
].εν χρη[σ]τήριον
].[ ]·εὐμεσ[·].[ ]ων
]....[.....]
].....α[·]εραϊς
]ρσανον[·]·ργιαν
]ρσομεν [ ]
]ν ὕμνε[ ]*

κα[ ]ενα[·]φο[···]ν·αδελφέαν

---

¹⁹⁸ Ρώμας 1995, 108.

¹⁹⁹ Burnett 1983, 156-157.

²⁰⁰ Τσομής 2022, 141-142.

ὄσπαι[ ]·ιο·[...].[ ]
υτισδε[...].κει·θελη[ ]
δειχνυσ[...].ε δηῦτε Πολυανακτίδαν
τὸν μάργον ὄγδειζαι θέλω.

Γιε της Λητούς και του Δία ... αφού αφήσεις το δασώδες Γρύναιο ... μαντείο ... ψάλλω (:) ... αδελφή ... και πάλι τον Πολυανακτίδη (απόγονο της αριστοκρατικής οικογένειας των Πολυανακτιδών) τον τρελό και ακόρεστο θέλω να ξεμπροστιάσω.

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Η πολεμική του ποιητή παίρνει μακάβριες διαστάσεις, καθώς στην ωδή 332 L-P, στο πλαίσιο ενός συμποσίου απευθύνεται στους συντρόφους του και εκφράζει την άγρια χαρά του για τον θάνατο του τυράννου Μύρσιλου.²⁰¹ Προτρέπει, μάλιστα, τους ομοϊδεάτες του και τον λαό να γιορτάσουν το γεγονός ως λύτρωση της πόλης από τις συμφορές.²⁰² Κατά την Burnett, στην ωδή αυτή ο Αλκαίος καλεί τους συντρόφους του να μεθοκοπήσουν, καθώς η πόλη βίωνε έντονα τον διχασμό και οι συμποτικοί δεσμοί εύκολα διαρρηγνύονταν.²⁰³

νῦν χρῆ μεθύσθην καί τινα πὲρ βίαν
πώνην, ἐπεὶ δὴ κάτθανε Μύρσιλος

Τώρα ταιριάζει να μεθύσουμε όλοι,
να πιούμε το κρασί με το κανάτι —
ο Μυρσίλος πέθανε!

Μετάφραση: Ι.Θ. Κακριδής

Ο ποιητής, πιθανόν, μετά το «ευχάριστο» αυτό γεγονός, στην ωδή 206 V εκφράζει την πεποίθηση ότι η θεά του πολέμου Αθηνά θα εμπνεύσει θάρρος στους συντρόφους του, πράγμα που ενισχύει την προτροπή του να αναλάβουν απτόητοι δράση.²⁰⁴

---

²⁰¹ Σκιαδάς 2014, 238.

²⁰² Τσομής 2022, 298-299· Easterling και Knox 2010, 288-289· Bowra 2012, 237.

²⁰³ Burnett 1983, 166.

²⁰⁴ Τσομής 2022, 299-301.

ν]ῶν δὲ Δίος θυ[γάτηρ
 ὄπασσε θέρσος· τ· [
 κ]ράτηρας ἴσταις ε·[
 τ]ῶν δὴ σ' ἐπιμνα·[
 ··]το πέφανγέ τε κ[αὶ
 ···]ζήι δὲ θᾶς κε Ζεῦς[
 ···]μοῖρα· τάρβην δ' ο[ἶ

Τώρα δε η κόρη του Δία (μας) έδωσε τόλμη ... αφού στήσεις τους κρατήρες ... αυτό μην το ξεχάσεις... (αυτό) έχει φανεί και ..., μέχρι ο Δίας και η μοίρα (θελήσουν;), δεν (πρέπει) να δείχνετε (ή δείχνουμε) φόβο

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Άλλωστε, σύμφωνα με την ωδή 39a b V, όποιος είναι επίορκος τιμωρείται από τον Δία και αποκαθίσταται η τάξη. Πιθανόν, στο απόσπασμα αυτό, όντας σε προχωρημένη ηλικία, ο Αλκαίος συνεχίζει τον πολιτικό του αγώνα, ενθαρρύνοντας τους εταίρους του, που ίσως είχαν παραιτηθεί, να συνεχίσουν την πολεμική τους δράση.²⁰⁵

πα]ρφάσι[ες
 ]μματατουταυτ[
 ]ευτέ με γῆρας τε[b
 ]το λάθε[σθ]αι χ[·.]ρ[ ]ρτατο[
 ]δων άπάλων σ' ὕμν[ο]ν οἶν[ο
 δέσπο]ται πολιάταν ὄλιγον σφ[ ]ην λα[
 ]το γὰρ ἐμμόρμενον οὐ[ ]...[
 ].ις ἄνδρεσι τοῖς γεινο[μεν
 ]. σόφος ἦι καὶ φρέσι πύκνα[ισι
 ]ς παρὰ μοῖραν Δίος οὐδὲ τρίχ[
 ]όντες ἄσαις με. [
 ].φέρεσθαι βάθυ[

²⁰⁵ Στο ίδιο, 226-228.

απατηλές υποσχέσεις ... εμένα τα γηρατειά ... να ξεχάσει τη χάρη (;) ... να υμνείς
τρυφερά νεαρά άτομα ... κρασί ... οι τύραννοι των πολιτών (του λαού) λίγη ... γιατί
το πεπρωμένο δεν μπορεί να το ξεφύγει (;) ... για άνδρες που είναι γεννημένοι ... α-
κόμα και αν αυτός είναι σοφός και με γερό νου ... ενάντια στη θέληση του Δία ούτε
μία τρίχα (δεν πέφτει από το κεφάλι) ... λύπες ... οδηγούνται σε βάθη (;)

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Μάλιστα, ο ποιητής, τονίζοντας το πολεμικό καθήκον των συντρόφων του, προβάλλει το ηρωικό ιδεώδες προσαρμοσμένο στις πολιτικοκοινωνικές εξελίξεις της εποχής του. Συγκεκριμένα, στα αποσπάσματα 112 L-P (στ. 10) και 426 L-P παρουσιάζει τους πολίτες ως τα «τείχη» της πόλης, τονίζοντας το χρέος των πολεμιστών να υπερασπίζονται την πατρίδα τους και προβάλλοντας την αριστοκρατική αξία της γενναιότητας.²⁰⁶

112 L-P

ἄνδρες γὰρ πόλιος πύργος ἀρεύιος

γιατί οι άνδρες είναι τα πολεμόχαρα τείχη της πόλης

Μετάφραση: I.N. Καζάζης

426 L-P

*οὐ λίθοι οὐδὲ ξύλα οὐδὲ τέχνη τεκτόνων αἱ πόλεις εἶεν, ἀλλ' ὅπου ποτ' ἂν ὤσιν ἄνδρες
αὐτοὺς σώζειν εἰδότες, ἐνταῦθα καὶ τείχη καὶ πόλεις*

τα τείχη και την πόλη δεν τα κάνουν οι πέτρες ούτε τα ξύλα ούτε η τέχνη των τεχνιτών·
τείχη και πόλη υπάρχουν εκεί όπου οι άνθρωποι ξέρουν να υπερασπίζονται τον εαυτό
τους

Μετάφραση: I.N. Καζάζης

Αντίστοιχα, ο Αλκαίος στην ωδή 427 (= Schol. Aesch. *Septem* 398) ενθαρρύνοντας τους συντρόφους του για μάχη και προβάλλοντας τη σημασία της δράσης τους,

---

²⁰⁶ Podlecki 1969, 78· Donlan 1980, 59· Bowra 2012, 235.

τονίζει την αριστοκρατική αξία της ανδρείας των πολεμιστών και υποβαθμίζει τη σημασία των όπλων:²⁰⁷

οὐ τιτρώσκει τὰ ἐπίσημα ὄπλα οὐδὲ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δύναμιν ἔχει, εἰ μὴ ἄρα ὁ φέρων αὐτά, ἐὰν ᾗ γενναῖος

Δεν πληγώνουν τα επίσημα όπλα ούτε τα ίδια έχουν δύναμη από μόνα τους, αν αυτός που τα φέρει δεν είναι γενναίος.

Μετάφραση: Δ. Βερρή

Μάλιστα, στην ωδή 400 V τονίζεται η δέσμευση των ευγενών να δράσουν με αίσθημα αυτοθυσίας στο πεδίο της μάχης:²⁰⁸

τὸ γὰρ

Ἄρει κατθάνην κάλον...

Γιατί είναι σωστό να πεθαίνει κανείς για τον Άρη...

Μετάφραση: Δ. Βερρή

Στο ίδιο πλαίσιο, στο απόσπασμα 6 V (στ. 12-16), ο Αλκαίος προτρέπει τους συντρόφους του να δράσουν με γενναιότητα, μιμούμενοι τους προγόνους τους. Επηρεασμένος από την επική παράδοση, θεωρεί ότι η ανδρεία, την οποία εμπνέει η ντροπή για τη δειλία, προσδίδει τιμή και δόξα στους προγόνους, ενώ η ατίμωση των πατέρων ισοδυναμεί με την ασυνέχεια παρόντος παρελθόντος:²⁰⁹

νῦν τις ἄνηρ δόκιμος γε[νέσθω

καὶ μὴ καταισχύνωμεν [ἀναλκίαι

ἔσλοισ τόκηας γᾶς ὕπα κε[ιμένοις

. .] τᾶνδ[

τὰν πο[

---

²⁰⁷ Στο ίδιο, 235.

²⁰⁸ Burnett 1983, 110.

²⁰⁹ Lentini 2011, 3-7.

Τώρα, ας δειχτεί ο καθένας σταθερός κι ας μην ατιμάσει με τη δειλία του τους ευγενείς προγόνους μας που βρίσκονται στο χώμα...

Μετάφραση: I.N. Καζάζης

Υπηρετώντας το αριστοκρατικό ιδεώδες, ο ποιητής τονίζει στο απόσπασμα 360 L-P ότι πολεμά για τις πεποιθήσεις του, τις αριστοκρατικές αξίες (ευγενική καταγωγή, πλούτος, τιμή), παρότι διαισθάνεται την κρίση των παλιών αριστοκρατικών ιδεών:²¹⁰

*ὥς γὰρ δῆποτ' Ἀριστόδα-
μον φαῖσ' οὐκ ἀπάλαμνον ἐν Σπάρται λόγον
εἶπην, χρήματ' ἄνηρ, πένι-
χρος δ' οὐδ' εἷς πέλετ' ἔσλος οὐδὲ τίμιος.*

Γιατί, καθώς λένε, ο Αριστόδημος, κάποτε στη Σπάρτη, δεν ξεστόμισε άστοχα την κουβέντα «το χρήμα κάνει τον άνθρωπο»: κανένας φτωχός δεν έχει ευγένεια και τιμή.

Μετάφραση: I.N. Καζάζης

Στο πλαίσιο της παρότρυνσης των εταίρων για αντίσταση απέναντι στην κρίση των ηρωικών αξιών, εναντιώνεται απέναντι στον λαό της Μυτιλήνης, καθώς υποστηρίζει στο απόσπασμα 364 L-P ότι οι πολίτες απαρνήθηκαν τους ευγενείς και τάχθηκαν υπέρ του Πιττακού εξαιτίας της φτώχειας και της δουλοπρέπειάς τους:²¹¹

*ἀργάλεον Πενία κάκον ἄσχετον, ἃ μέγαν
δάμναι λᾶον Ἀμαχανίαι σὺν ἀδελφείαι.*

Η Ανέχεια είναι θλιβερό πράγμα, κακό που δεν δαμάζεται: με την αδερφή της την Αμαχανία υποδουλώνει ακόμη και ένα μεγάλο λαό.

Μετάφραση: I.N. Καζάζης

Ουσιαστικά, ο ποιητής μέσω των έργων του προσπαθεί να εμφυσήσει το αριστοκρατικό ιδεώδες, όπως έχει εξελιχθεί -ή, μάλλον, υποβαθμιστεί- στην εποχή του,

---

²¹⁰ Bowra 2012, 232-233.

²¹¹ Στο ίδιο, 234.

στους εταίρους του και να τους ωθήσει σε νικηφόρο αγώνα κατά των πολιτικών αντιπάλων τους.

3.3.2. Ο μύθος και η επική παράδοση ως «όπλο» στην αλκαϊκή ποίηση

Ο Αλκαίος, επηρεασμένος από την επική παράδοση και τους λαϊκούς μύθους, συνθέτει ωδές-«βέλη» κατά των πολιτικών αντιπάλων του. Έτσι ενισχύει το ηθικό φρόνημα των μελών της αριστοκρατικής εταιρείας του, ώστε να συνεχίσουν την πολιτική αντιπαράθεση.

Ο ίδιος, προκειμένου να εμψυχώσει τους συντρόφους του, στην ωδή 42 L-P τονίζει τις αριστοκρατικές αξίες της συζυγικής πίστης, της οικογένειας και του ηρωισμού. Στο έργο αυτό, που είναι εμπνευσμένο από τον τρωικό πόλεμο, αντιπαραβάλλεται η πιστή Θέτιδα που γέννησε τον ανδρείο Αχιλλέα προς την άπιστη Ελένη που προκάλεσε την καταστροφή της Τροίας.²¹² Βέβαια, κατά την Burnett, η ωδή παρουσιάζει δύο γάμους σχεδόν πανομοιότυπους ως προς τα καταστροφικά τους αποτελέσματα, καθώς τόσο η Ελένη όσο και ο Αχιλλέας συνετέλεσαν στη μεταφορά της θεϊκής σύγκρουσης στη γη, την πρόκληση του τρωικού πολέμου και της σφαγής στο πεδίο της μάχης.²¹³

*ὡς λόγος, κάκων ἄ[χος, Ἰ]ωλεν', ἔργων
Περράμοι καὶ παῖσ[ι φίλοισ' ἔ]πηλθεν
ἐκ σέθεν πίκρον, π[ύρι δ' ὄ]λεσε Ζεῦς
Ἴλιον ἴραν.*

*οὐ τεαύταν Αἰακίδα[ι]ς ἄγανος
πάντας ἐς γάμον μάκ[αρας καλέσσαις
ἄγεται' ἐκ Νή[ρ]ηος ἔλων [μελάθρων
πάρθενον ἄβραν*

*ἐς δόμον Χέρρωνος· ἔλ[υσε δ' ἄ]γνας
ζῶμα παρθένω· φιλό[τας δ' ἔ]θαλε
Πήλεος καὶ Νηρεΐδων ἀρίστ[ας].*

*ἐς δ' ἐνίαυτον
παῖδα γέννατ' αἰμιθέων [φ]έριστον,
ὄλβιον ζάνθαν ἐλάτη[ρα πώλων·
οἱ δ' ἀπώλοντ' ἀμφ' Ἐ[λέ]ναι Φρύγες τε*

²¹² Caprioli 2012, 24-28· Τσομής 2022, 179-182.

²¹³ Burnett 1983, 190-198.

καὶ πόλις αὐτῶν.

Το ἔχουμε δα ακουστά που ἀπὸ δικό σου
φταίξιμο ολόπικρο εἶδε ο Πρίαμος τέλος
καὶ τὰ παιδιά του, κι ἡ αγιασμένη Τροία
ἐγίνε στάχτη·

μα ἡ κόρη ἡ τρυφερή, που ο Αἰακίδης
ἀπ' τὸ παλάτι του Νηρέα τὴν πήγε
στὴν κατοικία του Χείρωνα γιὰ γάμο
μακαρισμένο

καὶ κάλεσε ὅλους τοὺς θεούς, δὲν ἦταν
ὅμοια μ' ἐσέ· ο Πηλέας ἀγνῆς παρθένας
ἐλύσε ζώνη· ἀπ' τοῦ Νηρέα τὶς κόρες
ἡ ἀνώτερη ἦταν.

Στὸ χρόνο ἀπάνω γέννησε τὸν πρῶτο
ἥρωα, ξανθὸν ἀλόγων καβαλάρη·
ἐνῶ γιὰ τὴν Ελένη ἔχουν ρημάξει
καὶ Τρώες καὶ Τροία.

Μετάφραση: Θρ. Σταύρου

Ακόμη, ο Αλκαίος, εμπνευσμένος ἀπὸ τὰ ομηρικὰ ἔπη, στὸ ποίημα 44 V παρουσιάζει τὴν προσευχή του Ἀχιλλέα στὴ μητέρα του, προκειμένου νὰ ωθήσει τοὺς εταίρους του νὰ πολεμήσουν με αὐταπάρνηση.²¹⁴ Κατὰ τὴν Burnett, ὁ ποιητὴς φαίνεται νὰ πιστεύει ὅτι μέσω τῆς προσευχῆς μπορεῖ νὰ καθορίσει τὶς μελλοντικὲς ἐξελίξεις, ἐνῶ ἡ οργή του Ἀχιλλέα πιθανόν υπαινίσσεται τὴν οργή του Αλκαίου κατὰ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του (στ. 6-8):²¹⁵

μάτε[ρ.....]άσδων ἐκάλη να[

---

²¹⁴ Lentini 2011, 3.

²¹⁵ Burnett 1983, 184 καὶ σημ. 8.

νύμφ[αν ἐνν]αλίαν ἃ δὲ γόνων [
 ἰκέτευ[.....]τω τέκεος μᾶνιν [

καλούσε τη μητέρα του με το όνομά της, ως νύμφη της θάλασσας, και αυτή, αγγίζοντας τα γόνατα του Δία, ικέτευσε να επικρατήσει η οργή του γιου της

Μετάφραση: Δ. Βερρή

Ο ποιητής δε διστάζει, στο πλαίσιο της πολεμικής του, να συνδέσει το μυθολογικό παρελθόν με την πολιτική επικαιρότητα της εποχής του, χρησιμοποιώντας επικριτικό, διδακτικό και προτρεπτικό λόγο.²¹⁶ Είναι χαρακτηριστικό το απόσπασμα 298 L-P, καθώς, αφενός, καταγγέλλει τον βιασμό της Κασσάνδρας, ικέτισσας στο άγαλμα της Αθηνάς από τον Αίαντα τον Λοκρό και, αφετέρου, αποδίδει τον πνιγμό των Αχαιών στη μανιασμένη θάλασσα μετά την άλωση της Τροίας σε τιμωρία για τη μη καταδίκη του πρώτου. Έτσι, παραστατικά υποδεικνύει στους συντρόφους του το καθήκον της εταιρείας για την απαλλαγή της πόλης από τη δυστυχία και την αποκατάσταση της τάξης με την επιβολή της θανατικής ποινής στον βίαιο, ασεβή και επίορκο Πιττακό.²¹⁷

δρά]σαντας αἰσχύν[νον]τα τὰ μῆνδικα,
...]ην δὲ περβάλοντ' [ἀν]άγκαν
αὔ]χενι λα[β]ολίωι π[.]αν·
ἧ μάν κ'] Αἰχαιοῖσ' ἧς πόλυ βέλτερον
αἰ τὸν θεοσύ]ληγτα κατέκτανον·
οὔτω κε π]αρπλέοντες Αἴγαις
πραῦτέρα]ς ἔτυχον θαλάσσης·
ἀλλ' ἃ μ]ὲν ἐν ναύωι Πριάμω πάις
ἄγαλμ' Α]θανάας πολυλάιδος
ἀμπῆχ'] ἀπαππένα γενήω,
δυσμέ]νεες δὲ πόλη' ἔπηπον
.....]...[.]ας Δαῖφοβόν τ' ἄμα
ἔπεφν]ον, οἰμώγα δ' [ἀπ]ὸ τείχεος
ὄρωρε, κα]ὶ παίδων ἄυτα
Δαρδάνι]ον πέδιον κατήχε·

²¹⁶ Στο ίδιο, 198-205.

²¹⁷ Τσομής 2022, 204-21· Easterling και Knox 2010, 285· Montanari 2010, 210.

Αἴας δὲ λύσσαν ἦλθ' ὀλόαν ἔχων
ἐς ναῦο]ν ἄγνας Πάλλαδος, ἃ θεῶν
θνάτοι]σι θεοσύλαισι πάντων
αἴνο]τάτα μακάρων πέφυκε·
χέρρεσ]σι δ' ἄμφοιν παρθενίκαν ἔλων
σέμνωι] παρεστάκοισαν ἀγάλατι
ὔβρισσ'] ὁ Λ[ό]κρος, οὐδ' ἔδεισε
παῖδα Δ]ίος πολέμω δότε[ρ]ραν
γόργωπι]ν· ἃ δὲ δεῖνον ὑπ' [ᾠ]φρυσιν
σμ[ ] π[ε]λ[ι]δνώθεισα κατ οἴνοπα
ἄιζε[ε πόν]το[ν], ἐκ δ' ἀφάντοι[ς
ἐξαπ[ίν]ας ἐκύκα θυέλλαις·

<___>

_αἰδή.[ ]φ[

_ἴραισ [

_Αἴας ἀχ[

_ἄνδρος[

..μο[

··ερ·[

ἔβασκε[

παννυχια[

πρωτοις[

δεινα..[

ἄιζε πόν]τον

ᾠ]ρσε βια[

··σισε[

πανταπε[

...]τονοσ·[

δ[··]·ροσενο[

οὐδωδεκαμ[

ζώει μὲν ᾠ ·[

ἄταν βροτ·[

ᾠ Ὑρρα δον·[

ἐπεὶ κελητο[

...σωπ[

... ατιμάζοντας εκείνους που διαπράττουν τα μη δίκαια, (είναι ανάγκη ή αρμόζον/απαιτείται) να τοποθετεί (κανείς) γύρω από τον λαιμό τους αγχόνη (και να θανατώνονται) με λιθοβολισμό. (Και όμως / Αληθινά) θα ήταν πολύ καλύτερο για τους Αχαιοούς, αν είχαν θανατώσει τον ιερόσυλο, έτσι θα είχαν βρει πιο γαλήνια θάλασσα καθώς περνούσαν από τις Αιγές· αλλά στον ναό η κόρη του Πριάμου αγκαλιάζοντας το άγαλμα της Αθηνάς, αυτής που δίνει γενναιόδωρα πολλά λάφυρα, αγγίζοντας το πηγούνι της, καθώς οι εχθροί επιτίθεντο στην πόλη ... και σκότωσαν επίσης και τον Δηίφοβο και θρήνος σηκώθηκε από το τείχος και κραυγή παιδιών γέμιζε τον κάμπο του Δαρδάνου. Και ο Αίας ήλθε σε κατάσταση φονικής μανίας στο ναό της αγνής Παλλάδας, η οποία από όλους τους μακάριους θεούς είναι η πιο (άγρια/φοβερή) εναντίον των ιερόσυλων θνητών. Και αρπάζοντας και με τα δυο του χέρια την παρθένα, η οποία στεκόταν κοντά στο ιερό (;) άγαλμα, ο Λοκρός (την ατίμασε) και δεν φοβήθηκε καθόλου την κόρη του Δία, τη δότειρα του πολέμου, αυτή με το βλοσυρό βλέμμα· αλλά αυτή (δηλ. η Αθηνά), φοβερά κάτω από τα φρύδια της, αφού τα μάτια της μαύρισαν από θυμό (λόγω της έξαλλης κατάστασής της) (όρμησε) στη σκουρόχρωμη θάλασσα και ξαφνικά ανακάτεψε κρυμμένες θύελλες (δηλ. θύελλες που υπό κανονικές συνθήκες, αν δεν εξοργιζόταν η Αθηνά, δεν θα ξεσηκώνονταν). ... ιερός ... Αίας ... του άνδρα ... πήγε ... όλη τη νύχτα ... πρώτα ... φοβερά ... όρμησε στη θάλασσα ... ξεσήκωσε τη δύναμη ... παντού ... όχι δώδεκα ... ζει ... Ω! γιε του Ύρρα ...

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Βέβαια, ο ποιητής, όταν επικρίνει τον Πιττακό για την κτηνώδη συμπεριφορά του, εμπνέεται, πέρα από τον επικό κύκλο, από τους λαϊκούς μύθους. Ειδικότερα, στο απόσπασμα 129 L-P (βλ. σ. 56-57) αποκαλεί τον πολιτικό του αντίπαλο «*φύσγοντα*», παραπέμποντας στον μύθο του τυραννικού λύκου που πατά τη σκιά του με το υπερήφανο βήμα του.²¹⁸ Αντίστοιχα, στο ποίημα 130 L-P (βλ. σ. 58-59) ο Αλκαίος με τον όρο «*λυκαιμίας*» συσχετίζει την αιχμή του δόρατος με τα κοφτερά δόντια του λύκου και, στηριζόμενος στη λαϊκή μυθολογική παράδοση και στην *Ιλιάδα*, παρουσιάζει τον εαυτό του ως αθώο θήραμα του αδηφάγου Πιττακού. Στο πλαίσιο αυτό προβάλλει την αγνότητά του και διεκδικεί τη θεϊκή προστασία για την ανάδειξή του στην εξουσία

---

²¹⁸ Ramer 2018, 25.

έναντι του ανάξιου για παράταση του πολέμου αντιπάλου του. Παράλληλα, καταφέρεται ενάντια στον λαό που ενίσχυσε τον Πιττακό να αναλάβει την εξουσία, έχοντας πιθανόν κατά νου τον μύθο με τους λύκους που κατασπάραξαν τα τσοπανόσκυλα, παρότι συνωμότησαν μαζί τους σε βάρος των προβάτων.²¹⁹

Αντίστοιχα, στο απόσπασμα 393 L-P, εμπνεόμενος από τους λαϊκούς μύθους, αποκαλεί τον Πιττακό «σῦς», κατηγορώντας τον για υποκίνηση των πολιτικών διαμαχών:²²⁰

πάλιν ἄ σῦς παρορίνει

Πάλι σαν να κουνιέται η γουρούνα.

Μετάφραση: I.N. Καζάκης

Αλλού, στο απόσπασμα 296a L-P, ο Αλκαίος επικρίνει πιθανόν τον Πιττακό προσφωνώντας τον λιοντάρι:²²¹

ἄρ' οὐκ ἄξιος ἀντί λέοντος

Λοιπόν, είναι ανάξιος σαν λιοντάρι

Μετάφραση: Δ. Βερρή

Αντίστοιχα, σε ύμνο προς τον Δία (69 L-P), υιοθετώντας πολεμικό τόνο, ο ποιητής αποκαλεί πιθανόν τον Πιττακό «*ἄλώπα ποικ[ι]λόφρων*», με τη σημασία του διπρόσωπου, σε αντιδιαστολή με τους Λυδούς που συμπεριφέρθηκαν κάποτε με γενναιοδωρία, και απαιτεί την τιμωρία του.²²² Μια διαφορετική ερμηνεία παρουσιάζει ο Ρώμας, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο ποιητής πιθανόν χαρακτηρίζει τον Πιττακό «πονηρή αλεπού», καθώς σε μάχη ενάντια στους Αθηναίους για το Σίγειο θανάτωσε τον Φρύωνα με δίχτυ που έκρυβε πίσω από την ασπίδα του.²²³

Ζεῦ πάτερ, Λύδοι μὲν ἐπα[σχά]λαντες

---

²¹⁹ Στο ίδιο, 15-28, 33-34.

²²⁰ Στο ίδιο, 28.

²²¹ Στο ίδιο, 28, σημ. 52.

²²² Στο ίδιο, 29· Τσομής 2022, 136-138· Bowra 2012, 215-216.

²²³ Ρώμας 1995, 102.

συμφορῶναισι δισχελίῳσι στά[τηρας
ἄμμῖ ἔδωκαν, αἶ κε δυνάμεθ' ἴρ[αν
ἔς πόλιν ἔλθην,
οὐ πάθοντες οὐδάμα πῶσλον οὐ[δ' ἔ]ν
οὐδὲ γινώσκοντες· ὁ δ' ὡς ἀλώπα[
ποικ[ι]λόφρων εὐμάρεα προλέξα[ις
ἤλπ[ε]το λάσην.

Πατέρα Δία, οἱ Λυδοὶ λυπήθησαν τις συμφορὴς μας καὶ μας ἔδωσαν δυο χιλιάδες χρυσά, γιὰ νὰ επιχειρήσουμε νὰ πατήσουμε τὴν ἱερὴ πόλιν, κι ἂς μὴν εἶχαν δεῖ ποτέ καλὸ ἀπὸ μας, καὶ ἂς μὴ μας ἤξεραν καν, ἀλλὰ ἐκεῖνος, ἡ πανούργα ἀλεπού, πρόβλεψε εὐκόλῃ ἐπιτυχίᾳ καὶ νόμισε ὅτι ἡ πρόθεσί του δὲν θὰ γινόταν ἀντιληπτή.

Μετάφραση: I.N. Καζάτζης

Κατὰ τὸν Ramer, ὁ Ἀλκαῖος, ἀξιοποιῶντας τὴ λαϊκὴ παράδοση στα παραπάνω ποιήματά του γιὰ νὰ καταγγεῖλῃ τὸν Πιττακό ὡς ἀνάξιό τῆς πολιτικῆς του θέσης, χρησιμοποιοῖ λεξιλόγιο ποῦ ἀντίκειται στὴν ευγενικὴ καταγωγὴ του.²²⁴ Βέβαια, ὁ στόχος τοῦ ποιητῆ εἶναι νὰ ἐμφυσῆσῃ τὸ μῖσος καὶ τὸ πολιτικὸ τοῦ πάθος στους εταίρους του, προκειμένου νὰ πολεμήσουν με ἀυταπάρνηση ἐνάντια στους πολιτικούς τους ἀντίπαλους.²²⁵

---

²²⁴ Ramer 2018, 32-33.

²²⁵ Bowra 2012, 215-216.

3.3.3. Αλληγορική αλκαϊκή ποίηση και πόλεμος

Ο Αλκαίος, στο πλαίσιο της πολεμικής που αναπτύσσει κατά τη διάρκεια των εμφύλιων διαμαχών της πατρίδας του, προσδίδει στον ποιητικό λόγο του αλληγορική σημασία, προκειμένου να ενδυναμώσει το πολεμικό σθένος των συντρόφων του. Συγκεκριμένα, στην ωδή 326 L-P αξιοποιεί την παραβολή του πλοίου που παλεύει με ενάντιους ανέμους, προκειμένου να αναφερθεί παραστατικά στον αγώνα των αντιμαχόμενων πολιτικών παρατάξεων κατά την τυραννική συνομοσία του Μύρσιλου. Παρά τις αντιξοότητες, συνεχίζει την πολεμική του δράση, αναφερόμενος στην αντοχή του πλοίου. Με αυτόν τον τρόπο εμμέσως παροτρύνει τους εταίρους του να επιδείξουν επιμονή στον αγώνα παρά τις δυσκολίες.²²⁶ Κατά την Burnett, βέβαια, το θαλασσοδαρμένο πλοίο αναπαριστά την αλκαϊκή φατρία και την πολεμική δράση της. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο ποιητής καλλιεργεί την ελπίδα στις ψυχές των συντρόφων του, ενθαρρύνοντάς τους να αντιμετωπίσουν ενωμένοι την πολιτική καταιγίδα.²²⁷

*ἀσυννέτημι τῶν ἀνέμων στάσιν·
τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,
τὸ δ' ἔνθεν, ἄμμες δ' ὄν τὸ μέσσον
ναῖ φορήμεθα σὸν μελαίνοι
χείμωνι μόχθεντες μεγάλοι μάλα·
πὲρ μὲν γὰρ ἄντλος ἴστοπέδαν ἔχει,
λαῖφος δὲ πᾶν ζάδηλον ἤδη,
καὶ λάκιδες μεγάλαι κατ' αὐτο·
χόλαισι δ' ἄγκυρραι, τὰ δ' ὀήια
τοι πόδες ἀμφοτέροι μένοισιν
ἐν βιβλίδεσσι· τοῦτό με καὶ σ[ά]οι
μόνον· τὰ δ' ἄχματ' ἐκπεπ[.]άχμενα
. .]μεν[.]ρηγντ' ἔπερθα, τῶν[. . .]
]ενοισ[.]*

²²⁶ Στο ίδιο, 231-232· Easterling και Knox 2010, 284-285· Τσομής 2022, 246-249.

²²⁷ Burnett 1983, 154-155.

Αδυνατώ να κατανοήσω την διαπάλη των ανέμων· γιατί το ένα κύμα κυλά από τη μια, και τ' άλλο από την άλλη, κι εμείς στη μέση πάμε όπου μας πάει το πλοίο το μαύρο, μοχθώντας μες στη μεγάλη θύελλα· ως πάνω από το κατάρτι το νερό, διάτρητο και το πανί, και μεγάλες τρύπες πέρα για πέρα· χαλαρώνουν οι άγκυρες· το πηδάλιο [...] τα πόδια μου και τα δύο μένουν (μπερδεμένα) στα σκοινιά· τούτο μόνο με σώζει· το ... φορτίο ... πάνω ...

Μετάφραση: I.N. Καζάτζης

Η αλληγορική εικόνα του πλοίου, που βάλλεται από την τρικυμία, κυριαρχεί και στην ωδή 6 V, που πιθανόν αναφέρεται στην εταιρεία και στην κρισιμότητα του αγώνα της ενάντια στον Μύρσιλο. Ο ποιητής προτρέπει εκεί τους ομοϊδεάτες του να προβούν σε βραχύχρονη καλοσχεδιασμένη υποχώρηση, αναφερόμενος στη συντήρηση του πλοίου σε ασφαλές λιμάνι, προκειμένου στο άμεσο μέλλον να συνεχίσουν τις πολεμικές τους ενέργειες με ανακτημένες δυνάμεις.²²⁸ Η Burnett υποστηρίζει ότι ο ποιητής ωθεί τους συντρόφους του να αντισταθούν στους εχθρούς τους, όπως οι πρόγονοί τους, και να είναι συνεχώς σε ετοιμότητα για μάχη.²²⁹ Κατά τον Montanari, όμως, η ωδή αυτή, όπως και η 326 L-P, αναφέρεται αλληγορικά στην κλυδωνιζόμενη πόλη από τις πολεμικές αναταραχές.²³⁰

τόδ' αὖ]τε κῦμα τὼ π[ρ]οτέρ[ω] ἴνέμω
στείχει,] παρέξει δ' ἄ[μμι πόνον π]όλυν
ἄντην ἐπ]εῖ κε νᾶ[ος ἔμβαι
[ ].όμεθ' ἐ[
φαρζώμεθ' ὡς ὄκιστα[
ἐς δ' ἔχυρον λίμενα δρό[μωμεν,
καὶ μή τιν' ὄκνος μόλθ[ακος ἀμμέων
λάχη· πρόδηλον γὰρ μέγ' [ἀέθλιον
μνάσθητε τὼ πάροιθα μ[όχθω·

Και αυτό το καινούργιο κύμα που σηκώθηκε από τον προηγούμενο άνεμο ορμά και πάλι (στο πλοίο). Θα μας υποβάλει σε πολύ κόπο για να μαζέψουμε και να αδειάσουμε

²²⁸ Στο ίδιο, 243-246· Bowra 2012, 231.

²²⁹ Burnett 1983, 152-153.

²³⁰ Montanari 2010, 207.

(απαντλήσουμε) τη σεντίνα (τα απόνερα), όταν θα μπει πάνω στο πλοίο. ... Ας ενισχύσουμε όσο το δυνατό γρηγορότερα τα τοιχώματα και ας πλεύσουμε όσο το δυνατό γρηγορότερα σε ένα ασφαλές λιμάνι. Και ας μην καταβάλει κάποιον από μας λιπόψυχος δισταγμός (φόβος), γιατί ο μεγάλος αγώνας στέκεται ολοφάνερος (μπροστά μας). Θυμηθείτε τις προηγούμενες ταλαιπωρίες και κόπους.

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Πιθανόν ο Αλκαίος, κατά τον Τσομή, και στο απόσπασμα 33 V -παρά την αποσπασματικότητά του- παρουσιάζει αλληγορικά τις δυσκολίες που βιώνει η παράταξή του. Αναφέρεται στους κινδύνους που διατρέχει το πλοίο στην ανοιχτή θάλασσα και τη βραχύχρονη ανάπαυλα που προσφέρουν οι συμποτικές συναντήσεις στον αγώνα τον οποίο συνεχίζει ο ίδιος, παρά την προχωρημένη ηλικία του.²³¹

a

[ ]·[

κος[

δευρ[

αβαις[

εξανω[

πληην[

αιδεκε[

εισίραν[

καωχ[

μενω[

...

b

[ ]···[

[ ]τοσῶ[

[ ] εκκεκαλυπ[

[ ]υκεπονάμ·[

[ ]·σκειγήράσσ [

[ ]·[ ]···φαφ[

...

---

²³¹ Τσομής, 251-252.

c

[ ]δαντ·[

[ ]ντολωπ·[

[ ]ετι γυῖα φ[

[ ]το λαῖφος[

[ ]·νδιδηο [

[ ]·μενοσδ[

[ ]·ωμον·[

[ ]·ν·ταδα·[

[ ]·υμπ·[

...

d

[ ]·……

[ ]·ος

[ ]·εσθαι

[ ]σαν

[ ]·ρω

[ ]·μμι

[ ]·πὸλλιάταν

[ ]·ος

νεότητα

ευωχία

κόπους βάσανα

Δεν μπορώ πια να κουνήσω τα πόδια

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Η αλληγορική εικόνα του θαλασσοδαρμένου πλοίου ζωντανεύει, ακόμη, στο ποίημα 73 V. Σ' αυτή την περίπτωση, όμως, κυριαρχεί ένα πνεύμα αυτοκαταστροφής, πράγμα που συμβολίζει τις κακουχίες της εταιρείας και τη διάθεση παραίτησης από τις πολεμικές αντιπαραθέσεις. Γι' αυτό, κατά τον Τσομή, ο ποιητής καλεί τους

συντρόφους του να γευτούν τις απολαύσεις της ζωής και μόνο εμμέσως τους παρακινεί να συνεχίσουν τον αγώνα τους με νέες δυνάμεις στο άμεσο μέλλον:²³²

πάν φορτι[ο]ν δ. .[
δ' ὄττι μάλιστα σάλ[
καὶ κύματι πλάγεις[α
ὄμβρωι μάχεσθαι . .[
φαῖσ' οὐδὲν ἰμέρρη[ν, ἀσάμωι
δ' ἔρματι τυπτομ[ένα
κῆνα μὲν ἐν τούτ[
τούτων λελάθων ὦ.[
σύν τ' ὕμμι τέρπ[εσθ]α[ι συν]άβαις
καὶ πεδὰ Βύκχιδος ἀψ. .[
τὼ δ' ἄμμες ἐς τὰν ἄψερον ἄ[
αὶ καὶ τισαφ[. . .]. .αντ. .[
δείχνυντε[

Ολόκληρο το φορτίο ... όσο το δυνατό περισσότερο ... (το πλοίο) λέει ότι αφού έχει δεχτεί χτυπήματα δεν επιθυμεί καθόλου να αγωνιστεί εναντίον της καταγίδας, αλλά να προσκρούσει πάνω σε έναν (απροσδιόριστο, άγνωστο) ύφαλο. Εκείνο (το πλοίο) ... αφού ξεχάσω αυτά (την επιστροφή) (επιθυμώ) να χαρώ αφού παραδοθώ στις νεανικές διασκεδάσεις μαζί σας και μαζί με τον Βύκχι. Κατ' αυτόν τον τρόπο την επόμενη ημέρα εμείς ...

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Μάλιστα, ο Αλκαίος, επιχειρώντας να αναπτρώσει το ηθικό των εταίρων του, στην ωδή 34a L-P καλεί τους Διόσκουρους να συνδράμουν στον αγώνα τους που βρίσκεται σε κρίσιμο στάδιο, να προσφέρουν δηλαδή τη βοήθειά τους στους θαλασσοδαρμένους ναυτικούς:²³³

[δεῦτέ μοι νᾶ]σον Πέλοπος λίποντε[ς
[παῖδες ἴφθ]ιμοι Δ[ίος] ἠδὲ Λήδας,

²³² Στο ίδιο, 249-251.

²³³ Στο ίδιο, 138-141.

εὐνόω]ι θύ[μ]ωι προ[φά]νητε, Κάστορ
καὶ Πολύδε[υ]κες,
οἷ κὰτ εὐρηαν χ[θόνα] καὶ θάλασσαν
παῖσαν ἔρχεσθ' ὠ[κυπό]δων ἐπ' ἵππων,
ῥήα δ' ἀνθρώποι[ς] θα[ν]άτω ῥύεσθε
ζακρυόεντος
εὐσδ[ύγ]ων θρώισκοντ[ες ἐπ'] ἄκρα νάων
πήλοθεν λάμπροι πρό[τον' ὄν]τρέχο]ντες,
ἀργαλαίαι δ' ἐν νύκτι φ[άος φέ]ροντες
ναῖ μ[ε]λαίνοι.

Ελάτε εδώ, αφήνοντας το νησί του Πέλοπα, δυνατοί γιοι του Δία και της Λήδας, καλό-καρδοι, φανερωθείτε, Κάστορα και Πολυδεύκη· που ταξιδεύετε καβάλα σε γρήγορα άτια πάνω από την πλατιά γη κι ολόκληρη τη θάλασσα, και άκοπα σώζετε τους ανθρώ-πους από τον παγερό το θάνατο, πηδώντας στην κορφή των καλόσκαμων караβιών τους, λάμποντας από μακριά, όπως σκαρφαλώνετε πάνω στα караβόσκοινα, και ρίχνο-ντας φως πάνω στο μαύρο πλεύμενο μέσα στη νύχτα του τρόμου.

Μετάφραση: I.N. Καζάκης

Πέρα από το θαλασσοδαρμένο πλοίο, ο ποιητής, στο πλαίσιο της πολιτικής προ-παγάνδας, παρουσιάζει, πιθανόν αλληγορικά, στα ακόλουθα αποσπάσματα τη Μυτι-λήνη ως γυναίκα που θρηνεί για την κακοδιοίκηση του Πιττακού, ερμηνεία όμως που αμφισβητεί ο Τσομής:²³⁴

Απόσπασμα 10 V

ἔμε δειλαν, ἔ]με παίσ[αν κακοτάτων
πεδέχοισαν δομονο[
]ει μόρος αἴσχ[ρος
ἐπὶ γὰρ πᾶρ]ος ἀνίατον [ἰκ<άνει>,
ἐλάφω δὲ] βρόμος ἐν σ[τήθεσι φυίει
φόβερος, μ]αινόμενον [
] ἀνάταισ' ὠ[

---

²³⁴ Στο ίδιο, 187-189.

Εμένα τη δύστυχη, εμένα που με έχει βρει κάθε είδους δυστυχία... οικία(;) ... επονεί-
διστος θάνατος ... γιατί μία ανίατη πληγή έχει έρθει πάνω (μου), και η κραυγή του
ελαφιού σηκώνεται μέσα από τα στήθη του γεμάτη φόβο, σε κατάσταση μανίας ...
σύγχυση (παραλογισμός).

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Απόσπασμα 380 V

ἔπετον Κυπρογενήας παλάμαισιν

Ἐπεσε (ή έπεσαν) από τα χέρια (εξαιτίας) της Κυπρογένειας Αφροδίτης

Μετάφραση: Γ. Τσομής

Ουσιαστικά, ο ποιητής, χρησιμοποιώντας αλληγορικό λόγο που σχετίζεται κυ-
ρίως με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι ναυτικοί, πράγμα ιδιαίτερα οικείο στους
ομοϊδεάτες του, αποσκοπεί να αγγίξει την ψυχή τους, προκειμένου να συνεχιστεί η πο-
λεμική δράση τους, παρά τις δυσκολίες.

3.3.4. Αλκαϊκή ποίηση και ιστορική πολεμική δραστηριότητα

Η ποίηση του Αλκαίου επικεντρώνεται στις εμφύλιες διαμάχες που ταλάνιζαν τη Μυτιλήνη στα τέλη του 7^{ου} και τις αρχές του 6^{ου} αιώνα π.Χ., ενώ ελάχιστα έργα αναφέρονται σε εξωτερικούς πολέμους.

Συγκεκριμένα, στο ακόλουθο απόσπασμα (401b V) γίνεται λόγος για τη συμμετοχή του ποιητή σε μάχη εναντίον των Αθηναίων για την προάσπιση του Σιγείου, στο πλαίσιο της αποικιακής εξάπλωσης των ελληνικών πόλεων. Ο Αλκαίος, μάλιστα, δηλώνει την εγκατάλειψη των όπλων του στο πολεμικό πεδίο και την αφιέρωσή τους από τους Αθηναίους στον ναό της Αθηνάς.²³⁵ Κατά τον Nagy, η εκδήλωση αυτής της συμπεριφοράς είναι προκλητική, καθώς ο στρατιώτης ταυτίζεται με τα όπλα του στη μάχη. Βέβαια, προβάλλοντας αυτή τη συμπεριφορά στους συντρόφους του, δοκιμάζει την αλληλεγγύη της ομάδας.²³⁶ Όπως σχολιάζει ο Bowra, στο εν λόγω ποίημα ο Αλκαίος εκφράζεται με ειλικρίνεια και χωρίς ντροπή, αντιμετωπίζει όμως τον πόλεμο με ελαφρότητα, σε αντίθεση με τους ομηρικούς ήρωες που αγωνίζονται για τα όπλα τους μέχρι θανάτου. Βέβαια, ο ποιητής σώθηκε και το αποκαλύπτει στους συντρόφους του για να εκδηλώσουν την ικανοποίησή τους, μιας και χάρη στην επιβίωσή του μπορούσε να συνεχίσει τον πολιτικό του αγώνα στο πλαίσιο της αριστοκρατικής εταιρείας.²³⁷ Αυτή η συμπεριφορά, κατά τον Donlan, δείχνει ότι ο ηρωικός κώδικας της τιμής του παρελθόντος παύει να υφίσταται, καθώς ο αριστοκράτης είναι πια αφοσιωμένος στην πολιτική και δεν επιδιώκει τη δόξα στη μάχη.²³⁸ Βέβαια, κατά τον Montanari, ο ποιητής, πιστός στην αριστοκρατική ηθική, νιώθει ντροπή, αναγνωρίζοντας ότι η σωτηρία τού στοίχισε την εγκατάλειψη των όπλων του στο πεδίο της μάχης.²³⁹

*Ἀλκάος σάος ἄρ' οἱ έντεα δ' οὐ·
κήτον ἀλικτόφιν ἐς Γλαυκώπιον Ἴρον ὄνεκρέμασαν Ἀττικοί.*

Ο Αλκαίος σώθηκε όχι όμως και τα όπλα του.

Οι Αθηναίοι τα κρέμασαν στον ναό της γλαυκόματης θεάς.

Μετάφραση: Ι. Ν. Καζάζης

---

²³⁵ Ρώμας 1995, 67, 108.

²³⁶ Nagy 2004, 41-43.

²³⁷ Χρονοπούλου 2015, 11· Montanari 2010, 208· Bowra 2012, 212-213.

²³⁸ Donlan 1980, 61.

²³⁹ Montanari 2010, 208.

Την ίδια εποχή, πέρα από τις συγκρούσεις μεταξύ των πόλεων στο πλαίσιο του β' ελληνικού αποικισμού, πολλοί Έλληνες εργάζονταν στην ανατολή και στην Αίγυπτο ως μισθοφόροι.²⁴⁰ Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του Αλκαίου στην ωδή 350 L-P (στ. 3) για την προσφορά μισθοφορικής υπηρεσίας στον βαβυλωνιακό στρατό από τον αδερφό του Αντιμενίδα («*συμμάχεις δ' ἐτέλεσσας Βαβυλονίοισι*»)²⁴¹ Τονίζει, μάλιστα, τη συμμετοχή του σε μάχη, πιθανόν στην Ιερουσαλήμ,²⁴² και την εκτέλεση ενός γιγαντιαίου πολεμιστή. Στο ποίημα αυτό, κατά τον Bowra, ο ποιητής εκφράζει τον θαυμασμό του για το ανδραγάθημα του αδερφού του με ελαφρότητα, ευθυμία, αλλά και υπερβολή.²⁴³ Στο ίδιο πλαίσιο, ο Donlan θεωρεί ότι το αλκαϊκό έργο είτε τονίζει τις παλιές ηρωικές αξίες και εκφράζει μια απληστία για ηρωικά ανδραγαθήματα, όπως στην περίπτωση του μεμονωμένου ομηρικού πολεμιστή, είτε αντιμετωπίζει με ευθυμία τον πόλεμο.²⁴⁴

*ἦλθες ἐκ περάτων γᾶς ἐλεφαντίναν
λάβαν τὸ ζίφεος χρυσοδέταν ἔχων·
συμμάχεις δ' ἐτέλεσσας Βαβυλονίοισι·
ἄεθλον μέγαν, εὐρύσσαο δ' ἐκ πόνων,
κτένναις ἄνδρα μαχαίταν βασιλῆων
παλάσταν ἀπυλείποντα μόναν ἴαν
παχέων ἀπὸ πέμπων.*

Μας ήρθες απ' της γης την άκρη, με ένα
σπαθί που 'ναι χρυσόδετη η λαβή του
και φιλντισένια, αφού, της Βαβυλώνας
βοηθώντας το λαό σε πόλεμό τους,
ένα αντραγάθημα έκαμες μεγάλο·
έναν εχθρό τους, μαχητή γιγάντιο,
που μια παλάμη τού 'λειπε να φτάσει
τις πέντε πήχες, σκότωσες στη μάχη
κι έτσι απ' τα βάσανα έσωσες εκείνους.

²⁴⁰ Mossé 2001, 147· Runciman 1998, 743.

²⁴¹ Donlan 1980, 60-61.

²⁴² Μπάρμπας 2001, 319-320.

²⁴³ Bowra 2012, 213-214.

²⁴⁴ Donlan 1980, 60-61.

Πέρα από αυτό το ποίημα, στοιχεία για μάχες παρέχουν ελάχιστοι σωζόμενοι στίχοι του Αλκαίου, όπως στον πάπυρο της Οξυρύγχου 2506, αποσπάσματα 77 και 98. Στο πρώτο ο ποιητής αναφέρει τον θάνατο κάποιου συμπολεμιστή του στο πεδίο της μάχης. Στο δεύτερο κάνει λόγο για μια μάχη στη «γέφυρα». Στο ίδιο γίνεται λόγος για τον πόλεμο Αστυάγη και Αλυάττη, ενώ στο απόσπασμα 102 του παπύρου αυτού υπάρχουν στοιχεία για πολεμική σύγκρουση στην οποία αναμειγνύονται ο βασιλιάς των Λυδών, ο Αντιμενίδας, ο Πιττακός και ο Κροίσος.²⁴⁵

Η αλκαϊκή ποίηση, πάντως, εστιάζει κυρίως στην εσωτερική πολεμική πραγματικότητα της Μυτιλήνης της μέσης αρχαϊκής εποχής, στις συγκρούσεις μεταξύ των αριστοκρατικών παρατάξεων των Πενθιλιδών, των Αρχεονακτιδών, των Κλεανακτιδών και της παράταξης του ποιητή για την επικράτηση στην πολιτική σκηνή της πόλης.²⁴⁶ Χαρακτηριστικά, η ωδή 112 V (στ. 20-26) αναφέρεται στη ρήξη μεταξύ των Αρχεονακτιδών, των Κλεανακτιδών και της παράταξης του ποιητή:

π]άροιθεν βαρυ . [. . .]νωι
τό]σσουτον ἐπέυ[χο]μαι
]ησθ' ἀελίω φ[ά]ος
]ιγε Κλεανακτίδαν
] ἢ Ἀρχεονακτίδαν·
]τον μελιάδεα
] . κιδος ὄλεσαν

πριν από το βαρύ . . .
. . . τόσο πολύ προσεύχομαι...
. . . το φως του ήλιου...
. . . Κλεανακτίδες . . .
. . . ή Αρχεονακτίδες . . .
. . . γλυκό μέλι...
. . . έχασαν

Μετάφραση: Δ. Βερρή

²⁴⁵ Podlecki 1969, 78.

²⁴⁶ Yatromanolakis 2020, 314.

Τα αλκαϊκά έργα, επίσης, αποκαλύπτουν ότι η εταιρεία και το συμπόσιο ως αρχαϊκοί θεσμοί είχαν συγκεκριμένους κανόνες λειτουργίας και διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στην οργάνωση των εμφύλιων συγκρούσεων.²⁴⁷ Τα μέλη της εταιρείας ως εξέλιξη της πολεμικής ομάδας ανήκαν στην αριστοκρατική τάξη, συνδέονταν μεταξύ τους με δεσμούς φιλίας και με όρκους, ενώ χαρακτηρίζονταν για την ευγενική καταγωγή και τον πλούτο τους.²⁴⁸ Αυτό γίνεται φανερό στα ακόλουθα χωρία:

360 L-P (στ. 3-4)

*χρήματ' ἄνηρ, πένι-
χρος δ' οὐδ' εἷς πέλετ' ἔσλος οὐδὲ τίμιος.*

«Λεφτά ο άνθρωπος είναι»

Κανείς φτωχός δε γίνεται άξιος και τιμημένος.

Μετάφραση: Ηλ. Βουτιερίδης

129 L-P (στ. 14-16)

*ποτ' ἀπόμνυμεν
τόμοντες ἄ[' .]ν . .
μηδάμα μηδ' ἔνα τὼν ἑταίρων*

για να κρατήσουμε τον επίσημο όρκο που δώσαμε κάποτε ... όταν ορκιστήκαμε ποτέ κανείς μας να μη...

Μετάφραση: Ι. Ν. Καζάκης

Οι διαμάχες μεταξύ των παρατάξεων ήταν ένδειξη της κρίσης της αριστοκρατίας και είχαν ως αποτέλεσμα την ανάδειξη τυράννων με τη συμπαράσταση του λαού, και την εξορία των μελών των ηττημένων παρατάξεων. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά στον τύραννο Μέλαγχρο ο οποίος ανατράπηκε κατά την παιδική ηλικία του ποιητή.²⁴⁹

331 L-P

---

²⁴⁷ Στο ίδιο, 308-309.

²⁴⁸ Bowra 2012, 232-235.

²⁴⁹ Σκιαδάς 2014, 227-228.

Μέλαγχρος, αἶδως ἄξιος εἷς πόλι

Ο Μέλαγχρος αξίζει να ντροπιαστεί στην πόλη

Μετάφραση: Δ. Βερρή

Τα αλκαϊκά ποιήματα, βέβαια, αναφέρονται κυρίως στους τυράννους Μύρσιλο και Πιττακό που αναδεικνύονται διαδοχικά στην εξουσία της Μυτιλήνης κατά την ενεργό πολιτική δράση του Αλκαίου.²⁵⁰ Συγκεκριμένα, στο απόσπασμα 129 L-P (βλ. σ. 56-57, στ. 13, 23-29) τονίζεται η συνεργασία του Μύρσιλου με τον Πιττακό για την κατάληψη της εξουσίας. Ο τελευταίος μετά τον θάνατο του Μύρσιλου εκλέχθηκε αισυμνήτης από τον λαό, ο οποίος ευελπιστούσε στην κατάπαυση των διενέξεων.²⁵¹ Χαρακτηριστικά, στην ωδή 332 L-P γίνεται λόγος για τον θάνατο του Μύρσιλου («κἀτθανε Μύρσιλος») και στον στίχο 3 του αποσπάσματος 348 L-P για την ανάληψη της εξουσίας της Μυτιλήνης από τον Πιττακό με απόφαση του λαού:

ἔστασαντο τύραννον, μέγ' ἐπαίνεντες ἀόλλεες.

με μια φωνή ὅλοι τον ἐκάμαν κυβερνήτη.

Μετάφραση: Ηλ. Βουτιερίδης

Είναι αξιοσημείωτο ότι στην ωδή 69 L-P (βλ. σ. 76-77, στ. 1-4) θίγεται η προσπάθεια ανάμειξης των Λυδών, πιθανόν κατά τη βασιλεία του Αλυάττη, στις εσωτερικές διαμάχες της Μυτιλήνης με την προσφορά υπέρογκου χρηματικού ποσού στην αριστοκρατική παράταξη του ποιητή.²⁵² Ίσως, όμως, κατά την Burnett, με το υπερβολικό αυτό ποσό ο Πιττακός να προσπάθησε να εξαπατήσει τις διάφορες παρατάξεις μετά τον θάνατο του Μύρσιλου, ώστε να αποτρέψει την εγκαθίδρυση ολιγαρχίας και να προτοιμάσει το έδαφος για τη δική του εξουσία.²⁵³

Τα αλκαϊκά έργα, λοιπόν, αποτελούν σημαντική ιστορική πηγή κυρίως για την εσωτερική πολεμική πραγματικότητα της Μυτιλήνης του τέλους του 7^{ου} και της αυγής του 6^{ου} αιώνα π.Χ..

---

²⁵⁰ Yatromanolakis 2020, 309.

²⁵¹ Στο ίδιο, 309.

²⁵² Bowra 2012, 215-216.

²⁵³ Burnett 1983, 163-166.

3.3.5. Αλκαϊκά έργα: Πολεμική τακτική μέσης αρχαϊκής περιόδου

Τα ποιήματα του Αλκαίου παρέχουν περιορισμένα στοιχεία για τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου την αρχαϊκή εποχή. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο ποιητής θέτει τις ωδές του στην υπηρεσία ενός ύψιστου σκοπού γι' αυτόν, την ενθάρρυνση των μελών της παράταξης του στον αγώνα για την ανάληψη της εξουσίας και την επαναφορά των παλαιότερων αριστοκρατικών δομών. Το ενδιαφέρον του για μάχες και όπλα είναι δευτερεύον.²⁵⁴

Βέβαια, ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η περιγραφή των όπλων των αρχαϊκών ανθρώπων, όπως παρουσιάζονται στην ωδή 357 L-P (βλ. σ. 53-54). Συγκεκριμένα, αναφέρονται περικεφαλαίες με αλογίσσιες φούντες ομηρικής ατμόσφαιρας, κοίλες ασπίδες οπλιτικής τακτικής του 7^{ου} αιώνα π.Χ., λινοί θώρακες, κοντά αναζώσματα, ελαφροί χιτώνες, και σπαθιά, τα οποία προβάλλονται για την ποιότητά τους («χαλκιδικαί»). Παράλληλα, τονίζεται η καλή συντήρησή και η αφθονία τους.²⁵⁵ Είναι αξιοσημείωτη ακόμη η αναφορά στο επιμελημένο ξίφος του Αντιμενίδα στην προαναφερόμενη ωδή 350 L-P («έλεφαντίαν λάβαν τὸ ξίφος χρυσοδέταν»).²⁵⁶

Πέρα όμως από τον οπλισμό, μεγάλη σημασία αυτή την εποχή είχε η κοινή δράση και η γενναιότητα των οπλιτών-πολιτών για την προάσπιση της περιτειχισμένης πόλης τους. Σχετικές αναφορές γίνονται στα αλκαϊκά έργα 426 L-P («ἄνδρες αὐτοὺς σώζειν εἰδότες, ἐνταῦθα καὶ τείχη καὶ πόλεις») και 112 L-P («ἄνδρες γὰρ πόλιος πύργος»). Ακόμη στο απόσπασμα 6 V τονίζεται η σταθερότητα στη μάχη («ἄνηρ δόκιμος γενέσθω»), σημαντικό χαρακτηριστικό του οπλίτη της αρχαϊκής φάλαγγας.²⁵⁷ Τέλος, στην ωδή 401b V αναφέρεται η τακτική των στρατών να αφιερώνουν τα όπλα των λιποτακτών αντιπάλων τους σε ναό της θεάς του πολέμου, της Αθηνάς («ἀλικτόφιν ἐς Γλαυκώπιον Ἴρον ὄνεκρέμασαν»).²⁵⁸

Γενικότερα, η αλκαϊκή ποίηση, πέρα από την αποκάλυψη της σύγχρονης της πολεμικής πραγματικότητας και κάποιων στοιχείων πολεμικής τακτικής, λειτουργεί κυρίως ως «όπλο» κατά των πολιτικών αντιπάλων του ποιητή και συμβάλλει στη σύσφιξη των σχέσεων των μελών της αριστοκρατικής παράταξης που ο ποιητής εκπροσωπεί, με στόχο τη συνέχιση των πολεμικών συγκρούσεων και την επικράτηση στην

²⁵⁴ Podlecki 1969, 76.

²⁵⁵ Bowra 2012, 211.

²⁵⁶ Donlan 1980, 61.

²⁵⁷ Στο ίδιο, 59.

²⁵⁸ Montanari 2010, 208.

εξουσία της Μυτιλήνης. Υπό αυτό το πρίσμα, ο Αλκαίος εκδηλώνει την αφοσίωσή του στο αριστοκρατικό ιδεώδες, συμμερίζεται τα πάθη και τις προκαταλήψεις της κληρονομικής αριστοκρατίας και δρα ως ρομαντικός στρατιώτης-ευγενής, γαλουχημένος με τις αξίες της πόλης-κράτους.²⁵⁹

---

²⁵⁹ Podlecki 1969, 79.

4^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΛΚΑΙΟΣ «ΔΙΑΛΛΕΓΟΝΤΑΙ»

4.1. Ο Αρχίλοχος, ο Αλκαίος και η πολεμική πραγματικότητα της εποχής τους

Ο Αρχίλοχος ο Πάριος και ο Αλκαίος ο Μυτιληναίος έδρασαν ως ποιητές και πολεμιστές κατά τον 7^ο αιώνα, εποχή κατά την οποία συντελούνται πολιτικοκοινωνικές ανακατατάξεις στο πλαίσιο της πόλης-κράτους και ευρύτερα του ελλαδικού χώρου, μιας και παρατηρείται μια σταδιακή μετάβαση από την αριστοκρατία στην τυραννία, ενώ λαμβάνει χώρα ο β' ελληνικός αποικισμός.

Ο Αρχίλοχος, συγκεκριμένα, συμμετείχε στον αποικισμό της Θάσου όπου έδρασε ως επαγγελματίας στρατιώτης για την εδραίωση των Παρίων στο νησί έναντι των γηγενών, των θρακών και των ναξίων διεκδικητών.²⁶⁰ Αντίστοιχα, ο Αλκαίος αποκαλύπτει στο έργο του τη συμμετοχή του σε μάχη με τους Αθηναίους για τη διεκδίκηση της αποικίας του Σιγείου.²⁶¹

Οι πολεμικές αυτές αντιπαράθεσεις συνδέονται με την οργάνωση ενός νέου στρατιωτικού σώματος, της οπλιτικής φάλαγγας που από άποψη σχηματισμού και πολεμικής τακτικής καλλιεργεί την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ των πολιτών.²⁶² Οι δύο προαναφερόμενοι ποιητές, και κυρίως ο Αρχίλοχος, παρουσιάζουν στα έργα τους τον πολεμιστή που δρα στις τάξεις της φάλαγγας, υπηρετώντας τα συμφέροντα της πόλης-κράτους, ή προτρέπουν τους συμπολίτες τους για συμμετοχή στη μάχη -κυρίως ο Αλκαίος- με στόχο την ευημερία της πόλης.²⁶³

Την ίδια περίοδο πολλοί Έλληνες δρουν ως μισθοφόροι στον ελλαδικό χώρο και την Ανατολή, όπως ο Αρχίλοχος στη Θάσο και πιθανόν στην Αίγυπτο,²⁶⁴ αλλά και ο Αλκαίος πιθανόν κατά την εξορία του στη Μ. Ασία.²⁶⁵ Συχνά άνδρες αριστοκρατικής καταγωγής, όπως οι εν λόγω ποιητές, στρέφονταν στη μισθοφορική εργασία, καθώς εξορίζονταν εξαιτίας της εμπλοκής τους στις εμφύλιες διαμάχες που ταλάνιζαν τις πόλεις τους, ασφαλώς μετά την επικράτηση τυράννων στην πολιτική κονίστρα των πόλεών τους. Ο Αλκαίος, μάλιστα, συνδέει την πολιτική του δράση και την ποίησή του

---

²⁶⁰ Tandy 2008, 238· Podlecki 1969, 74.

²⁶¹ Burnett 1983, 143.

²⁶² Detienne 1981, 125-127.

²⁶³ Tejada 2004, 132.

²⁶⁴ Tandy 2008, 242-243.

²⁶⁵ Luraghi 2006, 23· Burnett 1983, 114.

με τις πολιτικές αντιπαραθέσεις των αριστοκρατικών γενών της Μυτιλήνης στο μεταίχμιο του 7^{ου} αιώνα π.Χ. και τιμωρείται επανειλημμένα με εξορία. Μάλιστα αποδίδει υποτιμητική σημασία στον όρο *τύραννος* σε αντίθεση με τον Αρχίλοχο που τον χρησιμοποιεί με τη σημασία του κυβερνήτη.²⁶⁶ Αντίστοιχες πολιτικές εντάσεις, βέβαια, βιώνει η Πάρος τον εν λόγω αιώνα, και πιθανόν ο Αρχίλοχος οδηγείται στην εξορία εξαιτίας της ρήξης του με την πολιτική εξουσία της πόλης του.²⁶⁷

Οι δύο αυτοί ποιητές που έδρασαν κυρίως στον αιγαιακό χώρο και απέχουν ηλικιακά μισό περίπου αιώνα, συμμετείχαν ενεργά στις πολιτικοκοινωνικές ανακατατάξεις της εποχής τους τις οποίες εκφράζουν στα έργα τους.²⁶⁸ Η ποίησή τους αποκαλύπτει τα προσωπικά τους βιώματα, είναι συνυφασμένη με τον πόλεμο και επηρεάζει τους ίδιους, την ομήγυρή τους και τους μεταγενέστερους. Συγκεκριμένα, οι ωδές τους διατηρούνται στον χρόνο στο πλαίσιο του συμποσίου, ενώ για τον Αρχίλοχο διαμορφώνεται λατρευτικός μύθος.²⁶⁹ Ο Κρατίνος χαρακτηρίζεται «μιμητής του Αρχίλοχου», ενώ ο Οράτιος αντιπαραθέτει στον Αρχίλοχο, τον οποίο αποκαλεί «δολοφόνο ποιητή», τον Αλκαίο, χαρακτηρίζοντάς τον «γενναίο πολεμιστή, αιιδό εν μέσω των μαχών».²⁷⁰

---

²⁶⁶ Parker 1998, 152-156.

²⁶⁷ Compton 2006, 87, 196.

²⁶⁸ Podlecki 1969, 73.

²⁶⁹ Nagy 2004, 41· Compton 2006, 88-91, 191.

²⁷⁰ Στο ίδιο, 86-87, 196, 257.

4.2. Η αρχιλόχεια ποίηση σε σχέση και αντιπαραβολή με την αλκαϊκή

Ο απόηχος της ποίησης του Αρχίλοχου και του Αλκαίου σε κατοπινές εποχές αποδεικνύει τη μεγάλη σημασία των έργων των δύο ποιητών. Συγκεκριμένα, ο Αρχίλοχος θεωρείται ο πρώτος ιαμβικός ποιητής, καθώς το έργο του αποτέλεσε πρότυπο του ψόγου και της αισχρολογίας στους νεότερους, ενώ παράλληλα έγραψε ελεγείες με διδακτικό περιεχόμενο.²⁷¹ Παράλληλα, χαρακτηρίζεται ως πρόδρομος της προσωπικής λυρικής μονωδίας, στην οποία διακρίθηκε ο νεότερος του Αλκαίος.²⁷²

Ο Αρχίλοχος ουσιαστικά εισήγαγε το προσωπικό στοιχείο στην ποίηση, εξέφρασε τα προσωπικά του συναισθήματα με ειλικρίνεια, ασχολούμενος με επίκαιρα θέματα, έγραψε κατά κύριο λόγο για τον πόλεμο που βίωνε ως επάγγελμα και για «ό,τι του έκαιγε την καρδιά», όπως αργότερα ο Αλκαίος.²⁷³ Βέβαια, σε πολλές περιπτώσεις η αρχιλόχεια ποίηση αποδίδει το συλλογικό «εγώ», καθώς ο αρχαϊκός άνθρωπος ήταν συνδεδεμένος με την πόλη του. Άδεται σε συμπόσια φίλων, την ευρύτερη κοινότητα ή κατ' ιδίαν ως σκώμμα και τη στρατιωτική ομήγυρη ως ελεγεία.²⁷⁴ Αντίθετα, τα αλκαϊκά έργα, σε μεγάλο βαθμό, προορίζονται για το συμπόσιο των εταίρων-ομοϊδεατών του ποιητή, με στόχο τη συνέχιση του αγώνα κατά των πολιτικών αντιπάλων, των τυράννων της Μυτιλήνης, και την αναρρίχηση της εταιρείας στην εξουσία.²⁷⁵

Βέβαια, η θεματολογία των έργων των δύο ποιητών είναι κοινή,²⁷⁶ αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στον πόλεμο, επηρεασμένοι από τη λαϊκή και επική παράδοση, ενώ δε διστάζουν να εκφράσουν τις προσωπικές τους αντιλήψεις.²⁷⁷ Ειδικότερα, ο Αρχίλοχος, όπως και ο Αλκαίος, καταφέρεται σε προσωπικούς και πολιτικούς επίορκους αντιπάλους, με τους οποίους κάποτε ακολουθούσε κοινή πολιτική πορεία, αξιοποιώντας αλληγορικά μύθους ζώων. Έτσι, η αρχιλόχεια και η αλκαϊκή ποίηση καταγγέλλει την παραβίαση του όρκου στην κοινότητα, επικαλείται τη θεϊκή τιμωρία, προστατεύει τις παραδοσιακές αξίες που διασφαλίζουν την κοσμική τάξη, και προσδίδει καθολική ισχύ στο περιεχόμενό της.²⁷⁸

²⁷¹ Περυσινάκης 2012, 78-81, 92-97.

²⁷² Bowra 2012, 2012, 34-36.

²⁷³ Στο ίδιο, 34.

²⁷⁴ Περυσινάκης 2012, 2012, 92-93, 109-110, 119.

²⁷⁵ Στο ίδιο, 86· Τσομής 2022, 228-229.

²⁷⁶ Bowra 2012, 34· Yatromanolakis 2020, 312.

²⁷⁷ Lentini 2011, 3· Burnett 1983, 2-6· Περυσινάκης 2012, 85· Petropoulos 2008, 124.

²⁷⁸ Gagné 2009, 267-269· Carey 2020, 247-248· Bowie 2021, 138-139.

Στο πλαίσιο της πολεμικής ποίησης τους, οι δύο ποιητές, πέρα από τα μυθολογικά στοιχεία, περιλαμβάνουν και επικά. Συγκεκριμένα, ο Αρχίλοχος εμπνέεται από τον επικό κύκλο και χρησιμοποιεί ομηρικό λεξιλόγιο, όπως εξάλλου και ο Αλκαίος, συχνά όμως όχι μόνο απορρίπτει τις ομηρικές αξίες, αλλά και τις διακωμωδεί, εκφράζοντας τα ιδεώδη της εποχής του.²⁷⁹ Αποποιούμενος του ηρωικού παρελθόντος, παρουσιάζει ρεαλιστικά την πολεμική πραγματικότητα, προβαίνοντας σε ωμές, σκληρές ερμηνείες, σύμφωνες με την εποχή της απομάγευσης που βιώνει (οπλιτική φάλαγγα, αποικισμός, μισθοφορική εργασία).²⁸⁰ Εμφανίζει την ανθρώπινη διάσταση του πολεμιστή και όχι την ηρωική της ομηρικής παράδοσης, ενώ αδιαφορεί απέναντι στις αριστοκρατικές αξίες του πλούτου, της δόξας και της εξουσίας.²⁸¹ Μάλιστα, τίθεται υπέρ των δυστυχημένων συμπατριωτών του έναντι των αριστοκρατών ηγετών.²⁸²

Αντίθετα, ο Αλκαίος αντιμετωπίζει ως αυθεντία τα ομηρικά έπη και υποστηρίζει τις αριστοκρατικές αξίες της γενναιότητας, του πλούτου, της ευγενικής καταγωγής και της φιλίας. Εκδηλώνει, μάλιστα, βίαια συναισθήματα, όταν απειλείται η τιμή του ως ατόμου και ως αριστοκράτη.²⁸³ Βέβαια, το αριστοκρατικό ιδεώδες στα αλκαϊκά έργα είναι σύμφωνο με τις κοινωνικές συνθήκες της πόλης-κράτους, όπου τα άτομα της ίδιας τάξης είναι στενά συνδεδεμένα και λειτουργούν σύμφωνα με συγκεκριμένες συμβάσεις.²⁸⁴

Ουσιαστικά, το ομηρικό ιδεώδες στις αλκαϊκές ωδές αποτελεί μια ανάμνηση, ενώ οι ηρωικές αξίες, παρά την εμμονή του ποιητή στο παρελθόν, είναι προσαρμοσμένες στο πλαίσιο της πόλης. Συγκεκριμένα, ο Αλκαίος, παρότι αριστοκράτης στη συνείδηση, αντιμετωπίζει τις εμφύλιες διαμάχες της πόλης του ως πολίτης που ενδιαφέρεται για τα κοινά.²⁸⁵ Βέβαια, παρουσιάζοντας στα έργα του τους προγόνους ως αυθεντίες, αποσκοπεί στη συνέχιση του ένδοξου παρελθόντος στο παρόν και την επαναφορά της κληρονομικής αριστοκρατίας. Έτσι, καταγγέλλει τους πολιτικούς του αντιπάλους και προτρέπει τους ομοϊδεάτες του για τη συνέχιση του εσωτερικού πολέμου, τον οποίο παρουσιάζει ως ευγενική δραστηριότητα, με στόχο την κατάληψη της εξουσίας.²⁸⁶ Ουσιαστικά, αντιπροσωπεύει τον αριστοκράτη της μέσης αρχαϊκής εποχής, συνδυάζοντας

²⁷⁹ Περυσινάκης 2012, 122-123, 126-131, 139· Donlan 1980, 44.

²⁸⁰ Lavelle 2008, 146, 150-151.

²⁸¹ Anderson 2008, 259-260· Parker 1998, 151.

²⁸² Tsantsanoglou 2008, 166-176, 178.

²⁸³ Lentini 2011, 3-7· Bowra 2012, 214, 234.

²⁸⁴ Στο ίδιο, 210.

²⁸⁵ Donlan 1980, 59.

²⁸⁶ Swift 2015, 100-103.

στοιχεία του παλιότερου ηρωικού ιδεώδους, της τιμής και της δόξας, και των νεότερων αντιλήψεων της υπερηφάνειας, της καταγωγής και της ταξικής συνείδησης, στο πλαίσιο πολιτικών διαμαχών μεταξύ αριστοκρατικών παρατάξεων.²⁸⁷

Βέβαια, ο Αλκαίος στην ωδή 401b V αποκαλύπτει στους συντρόφους του τη ριψασπία του, σε αντίθεση με το ομηρικό ιδεώδες, μιμούμενος τον Αρχίλοχο που διατρανώνει την ίδια ενέργειά του, παρουσιάζοντας την απτή πραγματικότητα της μάχης στο ποίημα 5 W.²⁸⁸ Απέναντι, όμως, στην ασεβή στάση του Αρχίλοχου προς τη ριψασπία, κατά τον Montanari, ο Αλκαίος, πιστός στα αριστοκρατικά ιδεώδη, αποκαλύπτει με αισχύνη ότι η προσωπική σωτηρία του του στοίχισε την εγκατάλειψη του οπλισμού του στο πεδίο της μάχης.²⁸⁹

Ως εκ τούτου, τα αρχιλόχεια και αλκαϊκά έργα αποκαλύπτουν, αφενός, τη στρατιωτική ιδιότητα των δημιουργών τους και, αφετέρου, τη διαφορετική αντίληψη του πολέμου. Ο Αρχίλοχος αναφέρεται ρεαλιστικά στον πόλεμο ως τρόπο ζωής,²⁹⁰ καθώς και στην πολεμική πραγματικότητα και στρατιωτική τακτική της εποχής του, ως έμπειρος πολεμιστής, απευθυνόμενος στη στρατιωτική ομήγυρή του και την κοινότητα ευρύτερα.²⁹¹ Χρησιμοποιεί, μάλιστα, πολεμικό λεξιλόγιο, ακόμη και σε ποιήματα με φιλοσοφικό περιεχόμενο, εμπνυχώνοντας τους συμπολίτες του σε εποχή αστάθειας.²⁹²

Απέναντι στον επαγγελματία στρατιώτη Αρχίλοχο, ο Αλκαίος εμφανίζεται ως ευγενής πολεμιστής, που δεν ενδιαφέρεται για τις μάχες αυτές καθ' αυτές, αλλά για τον σκοπό της αριστοκρατικής εταιρείας να αναλάβει την εξουσία στην πόλη του. Γι' αυτό πολεμά με «όπλο» την ποίησή του προς αυτή την κατεύθυνση, αντιμετωπίζοντας ρομαντικά τον πόλεμο ως ο «τελευταίος ομηρικός ήρωας», κατά τον Podlecki.²⁹³

Στο πλαίσιο αυτό, αρκετές αλκαϊκές ωδές παρουσιάζουν αλληγορικό περιεχόμενο, εμπνευσμένο από τις δυσκολίες που βιώνουν οι ναυτικοί στη θάλασσα, γνωστές στο ακροατήριό του ποιητή, όπως και ο Αρχίλοχος εμπνέεται από το φυσικό περιβάλλον της Θάσου.²⁹⁴

Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο αλληγορικός λόγος στα έργα και των δύο ποιητών εντάσσεται στο πλαίσιο της επίκρισης για τον δημόσιο διασυρμό των εχθρών τους

---

²⁸⁷ Donlan 1980, 63.

²⁸⁸ Bowra 2012, 212· Anderson, 257· Podlecki 1969, 76.

²⁸⁹ Montanari 2010, 208.

²⁹⁰ Boegehold 2008, 181-186.

²⁹¹ Podlecki 1969, 73-74· Lavelle 2008, 145-149.

²⁹² Στο ίδιο, 159-167.

²⁹³ Podlecki 1969, 76-81.

²⁹⁴ Buxton 2016, 6· Bowra 2012, 230-231.

και τη σύσφιξη των σχέσεων στο πλαίσιο της ομάδας των φίλων-συστρατιωτών τους.²⁹⁵ Βέβαια, ο Αλκαίος εμφανίζεται ως εκπρόσωπος της αριστοκρατικής φατρίας του, εκτοξεύοντας τα επικριτικά του «βέλη» κατά των αντιπάλων του, ενώ ο Αρχίλοχος εκφράζει την προσωπική του οργή.²⁹⁶ Παρ' όλα αυτά, ο Αλκαίος ως ποιητής μίσους δεν εκδηλώνει τόσο έντονα το μένος και τη δηκτικότητά του, όπως ο Αρχίλοχος.²⁹⁷

---

²⁹⁵ Gagné 2009, 254-269.

²⁹⁶ Burnett 1983, 169-170.

²⁹⁷ Bowra 2012, 258.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Διερευνώντας τα έργα των αρχαϊκών ποιητών Αρχίλοχου και Αλκαίου, όσα σχετίζονται με τον πόλεμο κυριολεκτικά και μεταφορικά, διαπιστώνουμε ότι αυτά αποδίδουν την εποχή, την κοινωνία, αλλά και την ιδιοσυγκρασία των δημιουργών τους. Οι εν λόγω ποιητές έδρασαν σε μια μεταβατική περίοδο με έντονες ανακατατάξεις: ο πόλεμος ήταν συνυφασμένος με την καθημερινότητά τους, με αποτέλεσμα να αποτελέσει γενεσιουργό θεμέλιο στο έργο τους, όπως νωρίτερα στην επική ποίηση. Βέβαια, η αρχιλόχεια και η αλκαϊκή ποίηση γεννιέται και απαγγέλλεται στο πλαίσιο της πόλης-κράτους, όπου η φάλαγγα ως στρατιωτικός θεσμός συμβάλλει στη διεύρυνση του σώματος των πολιτών, με αποτέλεσμα να περιοριστεί ο αντίκτυπος της ηρωικής ποίησης που απαγγελλόταν σε κύκλους αριστοκρατών της προηγούμενης περιόδου και αποσκοπούσε στην εδραίωση της ιεραρχίας και στην ενίσχυση της θέσης των «ηρώων» εντός της κοινότητας.

Στο πλαίσιο αυτής της μετάβασης, η αλκαϊκή ποίηση μεταποιεί τον πόλεμο από «επικό» σε «πολιτικό», καθώς αυτή άδεται με στόχο την ισχύ όχι της κοινότητας, αλλά μιας αριστοκρατικής «μερίδας» και κατ' επέκταση ενός ατόμου. Η μετάβαση αυτή ολοκληρώνεται στην αρχιλόχεια ποίηση, παρότι προηγείται χρονικά, καθώς ο πόλεμος «υποκειμενικοποιείται». Στο επίκεντρο πλέον τίθεται όχι η «μερίδα» αλλά το άτομο, σε πείσμα ακόμη και της κοινότητας στην οποία ανήκει.²⁹⁸ Παράλληλα με τον Αρχίλοχο, την ίδια εποχή συνθέτει το έργο της η ποιήτρια Σαπφώ, η οποία απομακρύνεται εντελώς από την επική παράδοση, προβάλλοντας το εφήμερο και το ιδιωτικό.

Το περιεχόμενο της αλκαϊκής και αρχιλόχειας ποίησης προδίδει και το ακροατήριό της. Συγκεκριμένα, ο Αλκαίος απευθύνεται σε μια πολιτική αριστοκρατική φατρία από την οποία αντλεί σήματα και θέματα και κοινωνεί μηνύματα κοινά αναγνωρίσιμα. Το ακροατήριο, όμως, του Αρχίλοχου δε φαίνεται στοχευμένο. Γι' αυτό μπορεί να γίνει λόγος για αυτοδικαίωση του υποκειμένου ως αποκλειστικού κινήτρου και αποδέκτη της ανάγκης έκφρασης και ικανοποίησης αυτής της έκφρασης. Έτσι, ακόμη και οι ποιητικοί λίβελλοι στρατεύονται στην κατεύθυνση μιας απόλυτης ιδιοτέλειας, και η κοινότητα, προς την οποία κοινοποιούνται οι κακολογίες σε βάρος ορισμένων προσώπων, εργαλειοποιούνται για την εκτόνωση της οργής ή της εκδικητικής

---

²⁹⁸ Burnett 1983, 107-108.

παραφοράς. Η αρχιλόχεια ποίηση, λοιπόν, λειτουργεί ως «όπλο» κατά αντιπάλων, όπως και η αλκαϊκή, μόνο που η πρώτη προηγείται ως ποίηση ψόγου.

Συνεπώς, ο «πόλεμος λόγων» συνυφάνεται πιθανόν με μια ωρίμανση των συνθηκών παραγωγής και επεξεργασίας του νοήματος στο πλαίσιο της πολιτικής κοινότητας. Έτσι, η ηρακλείτεια ρήση «πόλεμος πατήρ πάντων» επιβεβαιώνεται όχι μόνο στην ποίηση και την αναμέτρηση των λόγων, αλλά και στον αγώνα του υποκειμένου να υπερβεί την αφάνεια ή ακόμη και να συγκρουστεί με τα στερεότυπα της κοινότητας του ανήκειν. Εντέλει, μεταφέρεται η εστίαση από τον αφηρωισμό του πολέμου στην υποκειμενική έκφραση του μεμονωμένου πολεμιστή-υποκειμένου, πράγμα που πιθανόν συνδέεται με την απομάγευση του κόσμου κατά τα αρχαϊκά χρόνια.

Βιβλιογραφία

- Anderson, C. A. (2008) «Archilochus, His Lost Shield, and the Heroic Ideal», *Phoenix* 62, 255–260.
- Austin, M. M. και Vidal-Naquet, P. (1998) *Οικονομία και κοινωνία στην αρχαία Ελλάδα*, μτφ. Τ. Κουκουλιός, Αθήνα: Δαίδαλος-Ζαχαρόπουλος.
- Bachvarova, M. R. (2008) «Oath and Allusion in Alcaeus 129», στο A. Sommerstein, και J. Fletcher (επιμ.) *Horkos: The Oath in Greek Society*, Λίβερπουλ, 179-188.
- Boegehold, A. L. (2008) «Ways of reading Archilochos fr 2W», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2^ο Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 145–162.
- Bowie, E. (2008) «Sex and politics in Archilochos poetry», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 133-143.
- Bowra, C. M. (2012) *Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση*, τ. Α', μτφ. Ι.Ν. Καζάζης, Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Burnett, A. P. (1983) *Three Archaic Poets: Archilochus, Alcaeus and Sappho*, Λονδίνο: Duckworth.
- Buxton, X. (2016) «Like the Back of an Ass: Archilochus on Thasos», *Classics and Colonialism Seminar Series*, Οξφόρδη, 1-11.
- Caprioli, M. (2012) «On Alcaeus 42, Voigt», *The Classical Quarterly* 62/1, 22-38.
- Carey, C. (2020) «Ίαμβος», στο Felix Budelmann (επιμ.) *Οδηγός για την Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση από το Πανεπιστήμιο του Καίμπριτζ*, μτφ. Σ. Καρέλας, Αθήνα: Gutenberg, 233-259.
- Compton, T. M. (2006) *Victim of the Muses: Poet as Scapegoat, Warrior and Hero in Greco-Roman and Indo-European Myth and History*, Hellenic Studies Series 11, Ουάσινγκτον, DC: Center for Hellenic Studies. Διαθέσιμο στο:
http://nrs.harvard.edu/urn-3:hul.ebook:CHS_Compton.Victim_of_the_Muses.2006.

- Detienne, M. (1981) «Η φάλαγξ. Προβλήματα και διαμάχαι», στο Jean-Pierre Vernant (επιμ.) *Προβλήματα πολέμου εις την αρχαίαν Ελλάδα*, μτφ. Π. Δ. Καφετζόπουλος, Αθήνα: Γ.Ε.Σ., 125-127.
- Donlan, W. (1980) *The aristocratic ideal in Ancient Greece: Attitudes of Superiority from Homer to the End of the Fifth Century B.C.*, Λόρενς, Κάνσας: Coronado Press.
- Easterling, P. E. και Knox, B. M. W. (2010) *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, μτφ. Ν. Κονόμης, Χρ. Γρίμπα, Μ. Κονόμη, Αθήνα: Παπαδήμας.
- Gagné, R. (2009) «A Wolf at the Table: Symptotic Perjury in Archilochus», *Transactions of the American Philological Association* 139/2, 251-274.
- Hawkins, T. (2008) «Out-Foxing the Wolf-Walker: Lycambes as Performative Rival to Archilochus», *Classical Antiquity* 27 /1, 93-114.
- Lavelle, B. M. (2008) «The Servant of Enyalios», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος Petropoulos και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 145–162.
- Lavigne, D. (2008) «The Persona of Archilochus and Iambic Performance», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος Petropoulos και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 91-113.
- Lentini, G. (2011) «Alcaeus and the Iliad», 1-12. Διαθέσιμο στο: <https://tinyurl.com/y95cw8nv>
- Luraghi, N. (2006) «Traders, Pirates, Warriors: The Proto-History of Greek Mercenary Soldiers in the Eastern Mediterranean», *Phoenix* 60, 1/2, 21-47.
- Montanari, F. (2010) *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας: από τον 8ο αι. π. Χ. έως τον 6ο αι. μ. Χ.*, μτφ. Αιμ. Μαυρουδής, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Mossé, C. (2001) *Η αρχαϊκή Ελλάδα*, μτφ. Π. Στρατής, Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Nagy, G. (2004) «Transmission of Archaic Greek Symptotic Songs: From Lesbos to Alexandria», *Critical Inquiry* 31/1, 26-48.
- Notopoulos, J. A. (1966) «Archilochus, the Aoidos», *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 97, 311-315.

- Parker, V. (1998) «Τύραννος. The Semantics of a Political Concept from Archilochus to Aristotle», *Hermes* 126, 145-172.
- Petropoulos, I. (2008) «Some New Thoughts on the Old 'New Archilochos' Fr. 196A West», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 123-131.
- Podlecki, A. (1969) «Three Greek Soldier Poets Archilochus, Alcaeus, Solon», *The Classical World* 63/3, 73-81.
- Portulas, J. (2008) «'Αθάνατος καὶ ἀοίδιμος (Archilochean Oracles)», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 23-32.
- Ramer, E. (2018) «Of wolves and tyrants: political imagery in Alc. fr. 130b V.», *Eikasmos* 29, 15-37.
- Riu, X. (2008) «On the difference between praise and invective», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 81-90.
- Romilly, J. de (1988) *Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία*, μτφ. Θ. Χριστοπούλου-Μικρογιαννάκη, Αθήνα: Καρδαμίτσας.
- Rougier-Blanc, S. (2008) «L'interprétation politique et sociale de la poésie d'Archiloque: Bilan et perspectives», *Pallas* 77, 15-31.
- Runciman, W. G. (1998) «Greek Hoplites, Warrior Culture, and Indirect Bias», *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 4/ 4, 731-751.
- Spelman, H. (2015) «Alcaeus 140», *Classical Philology* 110/4, 353-360.
- Swift, L. A. (2012) «Archilochus the 'anti-hero'? Heroism, Flight and Values in Homer and the new Archilochus fragment (P.OXY LXIX 4708)», *The Journal of Hellenic Studies* 132, 139-155.
- Swift, L. A. (2015) «Lyric Visions of Epic Combat: The Spectacle of War in Archaic Personal Song», στο Α. Bakogianni and V. Hope (επιμ.) *War as Spectacle: Ancient and*

Modern Perspectives on the Display of Armed Conflict, Λονδίνο: Bloomsbury Academic, 93–109.

Tandy, D. (2008) «Archilochos and the New Political Economies of the Seventh Century», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 238-243.

Tejada, J. V. (2004) «Warface, History and Literature in the Archaic and Classical Periods: The Development of Greek Military Treatises», *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 53/2, 129-146.

Tsantsanoglou, K. (2008) «Archilochus Fighting in Thasos. Frr. 93a + 94 from the Sosthenes inscription», στο Ν. Κατσωνοπούλου, Ι. Πετρόπουλος και Στ. Κατσαρού (επιμ.) *Πάρος II: Ο Αρχίλοχος και η εποχή του: Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Πάρου και Κυκλάδων*, Αθήνα: Δίκτυνα, 163-180.

West, M. L. (2006) «Archilochus and Telephos», *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 156, 11-17.

Yatromanolakis, D. (2020) «Αλκαίος και Σαπφώ», στο Felix Budelmann (επιμ.) *Οδηγός για την Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση από το Πανεπιστήμιο του Καίμπριτζ*, μτφ. Σ. Καρέλας, Αθήνα: Gutenberg, 306-335.

Βλασσοπούλου, Δ. (επιμ.) (1996) *Αλκαίος-Σαπφώ: Άπαντα 1*, Αθήνα: Κάκτος.

Κοντολέων, Ν. Μ. (1952) «Νέαι επιγραφαί περί του Αρχιλόχου εκ Πάρου», *Αρχαιολογική Εφημερίς* 91, 32-95.

Μειδάνη, Κ. (2010) *Αρχαϊκή Ελλάδα και πόλεμος*, Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Μπάρμπας, Ι. (2001) *Λυρική ποίηση/ Λυρικών λόγος και ιστορική πράξη*, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος-Το Βήμα.

Μπλανάς, Γ. (2001) *Αρχίλοχος: Ποιήματα και θράψαλα*. Διαθέσιμο στο: <https://www.mikrosaroplous.gr/arxl/arxl01.htm>

Περυσινάκης, Ι. (2012) *Αρχαϊκή Λυρική Ποίηση*, Αθήνα: Παπαδήμας.

Ρώμας, Χ. (1995) *Αρχαίοι Έλληνες Λυρικοί*, τ. 1, Αθήνα: Επικαιρότητα.

Σκιαδάς, Α. Δ. (1979) *Αρχαϊκός Λυρισμός*, τ. 1, Αθήνα: Ελληνική Ανθρωπιστική Εταιρεία, Διεθνές Κέντρο Ανθρωπιστικών Κλασικών Ερευνών.

- Σκιαδάς, Α. Δ. (2014) *Αρχαϊκός Λυρισμός*, τ. 2, Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Τσέλικας, Σ. (επιμ.) (2012) Ανθολογία Αρχαϊκής Λυρικής Ποίησης, Ελεγειογράφοι-Ιαμβογράφοι, Αρχίλοχος 1, *Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα*. Διαθέσιμο στο: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/poetry/browse.html?text_id=3
- Τσέλικας, Σ. (επιμ.) (2012) Ανθολογία Αρχαϊκής Λυρικής Ποίησης, Μελικοί ποιητές, Αλκαίος 3, *Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα*. Διαθέσιμο στο: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/poetry/browse.html?text_id=223
- Τσομής, Γ. (2022) *Αρχαϊκή Μελική Μονωδική Ποίηση: Σαπφώ και Αλκαίος*, Αθήνα: ΣΕΑΒ. Διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/8620>
- Χρονοπούλου, Α. (2014) «Σόλων και Αλκαίος: Ποίηση και πολιτική», 1-14. Διαθέσιμο στο: http://users.sch.gr/achrono/wordpress/wpcontent/uploads/2015/09/2014_SolonAlkeos.pdf
- Χρονοπούλου, Α. (2018) «Ανιχνεύοντας αυτοβιογραφικές πληροφορίες στην ποίηση του Αρχίλοχου. Προκλήσεις και προβλήματα», 1-13. Διαθέσιμο στο: <http://users.sch.gr/achrono/wordpress/wp-content/uploads/2018/10/Archilochos.pdf>